

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม
“ดื่มไม่ขับ” ของคนไทย : กรณีศึกษาจังหวัดนครนายก

รหัสโครงการ 61-020290085

โดย

นางนงนุช แยมวงศ์และคณะ

คำนำ

จากการที่ปัญหาและผลกระทบของการเผาแล้วซบมีความรุนแรงในสังคมไทยมากขึ้น จนถึงขั้นเสียชีวิต พิกัดและกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจในสังคมที่ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลดน้อยลงได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีนโยบายเพื่อควบคุมการตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ทั้งโครงการรณรงค์ต่าง ๆ มีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมมิให้ผู้ใช้บริดมีระดับแอลกอฮอล์ในเลือดเกินมาตรฐานโดยหวังลดพฤติกรรมตี๋มแล้วซบให้ลดน้อยลง แต่ทว่าก็ยังคงพบพฤติกรรมตี๋มแล้วซบอยู่เสมอ บางครั้งจึงเกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงบนท้องถนนเป็นที่น่าสลดใจแก่ผู้พบเห็น มีการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุซกนำที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเผาแล้วซบมากมายหลายมิติ ซึ่งมิติทางสังคมและวัฒนธรรมอาจมีการศึกษาได้ไม่ทั้งถึงทำให้การแก้ไขปัญหาคได้ผลไม่เท่าที่สังคมต้องการ จะเห็นได้ว่าในระยะสิบปีที่ผ่านมารัฐได้มีมาตรการต่าง ๆ ออกมามากมาย เพื่อซกชวนให้ประชาชนมีพฤติกรรมซบซ้ปลอดภัย โดยไม่ตี๋มขณะซบซ้รถยนต์บนท้องถนน แต่เนื่องจากการแก้ไขปัญหาคเผาแล้วซบไม่สามารถแก้ไขได้เฉพาะในระดับบุคคลเท่านั้น ต้องอาศัยการสร้างบรรทัดฐาน ค่านิยมและความเชื่อของบุคคล รวมไปถึงชุมชนที่เข้มแข็งร่วมด้วยจึงจะทำให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงในการซบรถสู่การซบซ้ปลอดภัยไม่ตี๋มแล้วซบได้และต้องอาศัยระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลง

ศูนย์วิจัยสุราได้สังเกตเห็นปัญหาคดังกล่าวจึงได้มีการศึกษาค้นคว้าอิทธิพลที่มีต่อพฤติกรรมตี๋มไม่ซบ ในมิติสังคมและวัฒนธรรมเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการและประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ให้เกิดการปรับเปลี่ยน ทศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมตี๋มแล้วซบสู่พฤติกรรมตี๋มไม่ซบที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากแอลกอฮอล์มีความหมายเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งและอยู่คู่กับมนุษย์มาอย่างยาวนาน ไม่เคยเลือนหายแม้ว่าเทคโนโลยีจะก้าวหน้าไปมากแค่ไหนก็ตาม สังคมแอลกอฮอล์ก็มีการปรับตัวไปกับสังคมยุคใหม่ได้อย่างดีและอาจมองได้ว่าแอลกอฮอล์ได้เป็นทั้งผู้สร้างวัฒนธรรมบางอย่างและถ่ายทอดไปยังรุ่นสู่รุ่นแบบธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างมากมาย

การศึกษาอิทธิพลและวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมตี๋มไม่ซบนี้ประกอบด้วยการศึกษาถึงโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์กับพฤติกรรมซบซ้บนท้องถนนครั้งนี้ นั้นได้มีการศึกษาถึงโครงสร้างและการจัดระเบียบของสังคมแบบชนบทที่ยังมีการรับเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แม้จะมีการผสมผสานกับความสมัยใหม่ที่เข้าไปมีส่วนในการดำรงชีวิตแต่ทศนคติและความเชื่อยังได้รับการถ่ายทอดมาทำให้พฤติกรรมการแสดงออกยังคงแนวคิดดั้งเดิมอยู่มาก คณะผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรทางสุขภาพและหน่วยงานต่าง ๆ นำไปเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อซกชวนให้ผู้คนมีพฤติกรรมตี๋มไม่ซบเพิ่มขึ้นต่อไป

นนุช แยม่วงศ์

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเนื่องจากได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหลายฝ่ายที่ได้ร่วมกันให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำให้งานวิจัยนี้มีความราบรื่นและสามารถรวบรวมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมแอลกอฮอล์ของท้องถิ่นให้คณะผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เพื่อการศึกษatóยยอดในอนาคต รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการศึกษาให้มีความลึกซึ้งชัดเจนยิ่งขึ้น จึงขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และศูนย์วิจัยสุรา ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยประจำปี 2564 และขอขอบพระคุณคณะที่ปรึกษาที่ได้ให้คำปรึกษา วิทยากรรวมถึงให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยทำให้งานวิจัยมีคุณภาพและประโยชน์มากยิ่งขึ้น

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม”ดื่มไม่ขับ”ของคนไทย กรณีศึกษาในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คนไทยที่เคยดื่มแล้วขับหรือเคยดื่มแต่เลิกแล้วในระยะ 1 ปีที่ผ่านมา จำนวน 60 คน ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 45 ราย และการทำสนทนากลุ่ม จำนวน 15 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านสังคม พบว่า ลักษณะการเลี้ยงดูของครอบครัวแบบเอาใจใส่มีอิทธิพลทางบวกต่อการดื่มไม่ขับ การรู้สึกคล้อยตามกลุ่มเพื่อนสนิทมีอิทธิพลทางลบต่อการดื่มไม่ขับ และการบังคับใช้กฎหมายและการตรวจแอลกอฮอล์ทางลมหายใจเป็นแรงกดดันและแรงกระตุ้นต่อการดื่มไม่ขับ 2) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม พบว่า ค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนเป็นปัจจัยขวางกั้นต่อการดื่มไม่ขับ 3) ปัจจัยทางจิตวิทยา พบว่า ผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบรับผิดชอบต่อส่วนรวม การรับรู้ประโยชน์ของการไม่ดื่มแอลกอฮอล์ การรับรู้อุปสรรคของการดื่มไม่ขับและการรับรู้สมรรถนะของตนเองในการควบคุมการดื่มมีอิทธิพลทางบวกต่อการดื่มไม่ขับ ส่วนทัศนคติทางบวกต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุคลิกภาพที่ชอบความตื่นเต้น ทำทนาย มีอิทธิพลทางลบต่อการดื่มไม่ขับ

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมของการดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนส่งผลต่อการดื่มไม่ขับทั้งทางบวกและทางลบ อย่างไรก็ตามก็ยังมีอิทธิพลเป็นแรงกดดันและแรงกระตุ้นในเวลาเดียวกัน การส่งเสริมพฤติกรรมดื่มไม่ขับในคนไทยนั้นจึงควรให้ความสำคัญถึงคุณลักษณะของโครงสร้างสังคมไทย บรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรมในการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทยด้วยจึงจะสามารถจูงใจให้เกิดความร่วมมือร่วมใจได้มากขึ้น

คำสำคัญ: ปัจจัยทางสังคม, ปัจจัยทางวัฒนธรรม, พฤติกรรมดื่มไม่ขับ

ABSTRACT

This quality research was objected to study the influence of social and cultural factors toward to no drink –driving behavior in Thais people at Aongkaruk community, Nakorn Nayok province. Sixty key informant who ever drinking alcohol while driving vehicles in last 12 months were recruited by purposive sampling. Semi-structure questionnaire was used as a tool for In-depth interview and focus group. Quality data were analyzed by content analysis.

The research result revealed that: 1) Social factors was finding authoritative parenting style and authoritarian parenting style were positive influence on no drink-driving behaviors. Close friends were reference group that negative influence on no drink-driving behaviors. The law enforcement of alcohol used and alcohol breath test were pressure and encourage on drink-driving behavior 2) Cultural factors was finding positive drinking alcohol norm and value in community were barriers factors on no drink-driving behaviors.3) Psychological factors was finding Altruism and Anxiety personality, Perceived benefit susceptibility, Perceived barriers to action and Perceived self – efficacy were positive influence on no drink- driving behaviors , positive to drinking alcohol attitude and Sensation seeking personality were negative influence on no drink- driving behaviors

Conclusion: Overall these results suggest social and cultural factor were positive and negative influence on drunk driving behaviors. In addition to pressure and impulse to no drink-driving behaviors at the same time. The Important to promote no drink-driving have to realize about social structure , norm , value and cultural of alcohol in Thais context.

Keyword: Social factors, Cultural factors, no drink-driving

บทสรุปผู้บริหาร

การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทยเป็นสิ่งที่มาตั้งแต่โบราณ ซึ่งการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ส่งผลกระทบต่ออย่างมากทั้งต่อตัวผู้ดื่ม ครอบครัว และสังคม แม้ว่าการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ได้ส่งผลร้ายในทันที แต่ภายหลังจากการดื่มก็มักมีปัญหาตามมาไม่น้อยโดยเฉพาะการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับรถบนท้องถนน เนื่องจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ออกฤทธิ์ต่อสมองทำให้ไม่สามารถครองสติได้จึงเกิดการขับรถที่ไร้ประสิทธิภาพก่อให้เกิดอุบัติเหตุที่ร้ายแรงจนมีการเสียชีวิตมีจำนวนมากขึ้น จากสถิติการเกิดอุบัติเหตุรายงานโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ในปีพ.ศ. 2561 พบว่า การบาดเจ็บและสูญเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา และยิ่งพบว่าอัตราผู้เสียชีวิตบนท้องถนนเพิ่มขึ้นเป็น 1.35 ล้านคนต่อปี กลุ่มที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิตมากที่สุดยังอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 5-14 ปี และเยาวชนอายุ 15-29 ปี โดยประเทศไทยติดอันดับ 9 ของโลกและมีประมาณการผู้เสียชีวิตอยู่ที่ 32.7 ต่อประชากรหนึ่งแสนคน (60 คนต่อวัน) คิดเป็นจำนวนเฉลี่ยปีละ 22,491 คน ทำให้รัฐบาลไทยมีนโยบายควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รวมถึงการตรากฎหมายเพื่อให้มีผลต่อการขับขี่ยานพาหนะบนท้องถนนด้วย ตั้งแต่ปีพ.ศ.2551 แต่ก็ยังพบเหตุการณ์มาแล้วซ้ำที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุรุนแรงทั้งเสียชีวิต ทรัพย์สินรวมถึงความพิการที่ทำให้หลายครอบครัวต้องทุกข์ทรมานมากขึ้น การหาวิธีการป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวจึงมีความสำคัญทั้งนี้ได้มีการศึกษาวิจัยในหลายประเด็นเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความเสี่ยงและอันตรายที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการสร้างองค์ความรู้ให้กับเยาวชนเพื่อให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งในเรื่องการขับขี่ยานพาหนะหรือมีพฤติกรรมเมาไม่ขับในหลายมิติ แต่เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า มีความซับซ้อนที่การศึกษาวิจัยอาจเข้าไม่ถึง โดยเฉพาะในประเด็นของความหมายและการให้คุณค่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ถ่ายทอดกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกไม่สามารถแยกออกจากกันได้เป็นส่วนๆ เพราะสังคมมนุษย์มีโครงสร้าง มีบทบาท มีหน้าที่และกระบวนการขัดเกลาที่หล่อหลอมผู้คนที่มีความหลากหลาย ให้มีความสัมพันธ์กันติดต่อสื่อสารกันแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงแอลกอฮอล์เองเป็นตัวสินค้าที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศและเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโต และเมื่อมีการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพเดินทางไปทุกพื้นที่ทั่วประเทศซึ่งสินค้าและบริการที่ขาดไม่ได้คือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงเป็นความขัดแย้งในสังคมระหว่างการขับเคี่ยวแข่งขันธุรกิจกับผลกระทบระยะยาวที่เกิดขึ้น จะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุลในเรื่องของความปลอดภัยบนท้องถนนโดยมีการส่งเสริมให้คนที่ขับรถมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับมากขึ้น การศึกษาวิจัยปัจจัยสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับในชุมชนนี้เพื่อหาความเชื่อมโยงว่ามีปัจจัยใดบ้างที่จูงใจให้ผู้คนมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับและมีปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการดื่มไม่ขับเพื่อจะได้พัฒนาวิธีการในการป้องกันหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การดื่มไม่ขับอย่างเหมาะสมต่อไป วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่ดื่มแล้วขับและ/หรือเคยดื่มแล้วขับแต่ปัจจุบันมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับ จำนวน 60 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยทางสังคม มีดังนี้ 1) พบว่าการเลี้ยงดูของครอบครัวแบบเอาใจใส่ (Authoritative Parenting Style) และการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Authoritarian Parenting Style) มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive Parenting Style) และการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (Uninvolved Parenting Style) มีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับ 2) ปัจจัยคล้ายตามกลุ่มอ้างอิง (Reference group) พบว่า กลุ่มเพื่อนสนิทมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถต้านทานความรู้สึกผูกพันของกลุ่มได้โดยเฉพาะช่วงวัยรุ่นจะชักจูงให้เกิดพฤติกรรมติ่มแล้วขับมากกว่าวัยทำงานหรือวัยกลางคน 3) ปัจจัยด้านบทบาทและสถานภาพ พบว่า บทบาทการเป็นแม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับมากกว่าบทบาทพ่อและลูก เนื่องจากแม่จะมีความวิตกกังวลสูงถึงผลกระทบที่ร้ายแรงและเป็นแบบอย่างที่ดี สถานภาพด้านเพศ พบว่าเพศหญิงมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับมากกว่าเพศชาย 4) ปัจจัยการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) พบว่าการสร้างบรรทัดฐานและค่านิยมพฤติกรรมติ่มไม่ขับให้เกิดขึ้นในสังคมมีอิทธิพลทั้งเป็นแรงกดดันและแรงกระตุ้นต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับ เนื่องจากการปลูกฝังค่านิยมใหม่ต้องผ่านกระบวนการกลมกลืนทางสังคมถึงจะทำให้บุคคลเกิดจิตสำนึกในการควบคุมตนเอง (Internal Control) และต้องค่อยๆมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องใช้ระยะเวลาานาน 5) ปัจจัยการควบคุมสังคม (Social control) พบว่า การการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการติ่มแอลกอฮอล์แล้วขับรวมถึงการมีจุดตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับในขณะเดียวกันก็เป็นทั้งแรงกดดันและแรงกระตุ้นให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การติ่มไม่ขับทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยประชาชนยังต้องข้อมูลเรื่องขนาดการติ่มมาตรฐานที่ปลอดภัยและสามารถขับรถได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

2. ปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ติ่มไม่ขับ” ในเขตพื้นที่อำเภอองครักษ์จังหวัดนครนายก มี ดังนี้ 1) วัฒนธรรมหลักของการติ่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า มีการให้คุณค่าและความหมายของแอลกอฮอล์ คือ การผ่อนคลาย ติ่มเพื่อมีสังคม และติ่มตามประเพณี ซึ่งสอดแทรกอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวันไม่สามารถแยกออกจากกันได้เป็นส่วนๆรวมถึงมีความเชื่อว่าการติ่มของพวกเขายังสามารถขับรถได้เป็นปกติ ส่งผลให้มีอิทธิพลทางลบกับพฤติกรรมติ่มไม่ขับ 2) วัฒนธรรมย่อย พบว่า ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลทางบวกกับการมีพฤติกรรมติ่มไม่ขับเนื่องจากมีข้อห้าม คือ การติ่มสุราที่คนนับถืออิสลามต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แม้ว่าศาสนาพุทธจะมีข้อห้ามเช่นกันแต่การยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมีน้อยกว่า และประเพณีการจัดงานเลี้ยงต่าง ๆ ในชุมชนมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับเนื่องจากมีการเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แบบกลุ่มใหญ่และเป็นแรงกดดันในชุมชนหากบ้านไหนไม่เลี้ยงสุราจะได้รับคำติฉินนินทาจนไม่สามารถทัดทานได้ 3) ชนชั้นทางสังคม พบว่า ชนชั้นในมีติ่มได้ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับแต่ชนชั้นในมีติ่มอาชีพ พบว่าสายอาชีพทางสุขภาพมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับส่วนอาชีพทหารและตำรวจมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับ

3. ปัจจัยด้านจิตวิทยา 1) ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ พบว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพลักษณะเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสำคัญ (Altruism) และบุคลิกภาพลักษณะความวิตกกังวล (Anxiety) จะมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับ ส่วนบุคลิกภาพที่ชอบความตื่นเต้นท้าทาย (Sensation seeking) มีอิทธิพลทางลบต่อการติ่มไม่ขับ 2) ปัจจัยด้านทัศนคติ พบว่า บุคคลที่มีทัศนคติทางบวกต่อการติ่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมติ่มไม่ขับ 3) การรับรู้ประโยชน์ของการไม่ติ่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขณะขับรถ (Perceived susceptibility) มีอิทธิพลทางบวกต่อการติ่มไม่ขับและมีผลต่อความเชื่อของบุคคลในการปฏิบัติตามคำแนะนำ (4) ปัจจัยการรับรู้อุปสรรคปัญหาของการมีพฤติกรรมติ่มไม่ขับมีอิทธิพลทางบวกเนื่องจากเป็นการรับรู้ผลทางลบ เช่น การเกิดความเครียดหรือถูกเพื่อนๆหัวเราะเยาะ จะทำให้เขาสามารถจัดการอารมณ์ได้

ดี ไม่หวั่นไหวและคงพฤติกรรมดีไม่ซบต่อไปได้ (5) ปัจจัยการรับรู้สมรรถนะในการควบคุมพฤติกรรมที่ดีของตนเองมีอิทธิพลทางบวกต่อการดีไม่ซบ เนื่องจากบุคคลจะมีความเชื่อและมีจิตใจเข้มแข็งในการหลีกเลี่ยงการชักนำไปสู่การดีแล้วซบและมีทักษะการปฏิเสธการดีเครื่องดีแอลกอฮอล์เมื่อมีคนชักชวน (6) ปัจจัยแรงจูงใจภายใน เช่น เหตุการณ์วิกฤติในชีวิตมีอิทธิพลทำให้เกิดแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การดีไม่ซบ เช่น เคยขับรถเกิดอุบัติเหตุทำให้คนในครอบครัวเสียชีวิต เป็นต้น

จากผลการศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเรื่องการดีแล้วซบ ต้องอาศัยองค์ความรู้ด้านมิติสังคมและวัฒนธรรมไม่น้อยเนื่องจากบุคคลจะแสดงออกพฤติกรรมทางลบหรือทางบวกต่อสาธารณชนนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมากตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว การคบหาเพื่อน การได้รับการอบรมสั่งสอนจากสถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา รวมไปถึงทัศนคติ ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเขามาตั้งแต่เกิด พฤติกรรมดีแล้วซบก็เช่นกัน มีการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่จึงต้องมีการกลมเกลียวด้วยกระบวนการทางสังคม คือมีการสร้างบรรทัดฐาน ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีใหม่อย่างละมุนละม่อม การแสดงให้เห็นถึงแต่ผลเสียหรืออันตรายมมเดียว อาจทำให้ความรู้สึภายใน หรือค่านิยมที่มีต่อเครื่องดีแอลกอฮอล์ไม่ได้เปลี่ยนไป เพราะยังมี “คุณค่า” ของเครื่องดีแอลกอฮอล์ทางบวกที่ทำให้คนเรารู้สึกดีได้ในหลายโอกาสที่สำคัญของชีวิต เช่น โอกาสที่ประสบความสำเร็จ การแสดงถึงความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์แฝงอยู่ในทุกสังคม ทุกบทบาทและทุกชนชั้น ดังนั้นการใช้เครื่องมือในการจัดระเบียบและควบคุมทางสังคมจึงต้องใช้วิธีการหลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ต้องให้ความทันสมัยและเข้ากันได้กับเทคโนโลยีในยุคสังคมดิจิทัลด้วย

สารบัญ

	หน้าที่
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
บทสรุปผู้บริหาร	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	6
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยทางสังคม	7
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยทางวัฒนธรรม	19
ความสัมพันธ์มิติทางสังคมและวัฒนธรรมกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	22
แนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ	23
แนวคิดพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
กรอบแนวคิดงานวิจัย	33
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	35
บทที่ 4 ผลการวิจัย	38
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	54
บรรณานุกรม	63

บทที่ 1 บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

รายงานสถานการณ์โลกด้านความปลอดภัยทางท้องถนน (Global Report on Road Safety) โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) จากฐานข้อมูลของปี 2556 ที่พบว่า อัตราผู้เสียชีวิตบนท้องถนนสูงถึง 1.25 ล้านคนต่อปีและการบาดเจ็บสูญเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนในประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 2 ของโลก โดยมีผู้เสียชีวิตอยู่ที่ 36.2 ต่อประชากรหนึ่งแสนคน หรือเฉลี่ยปีละ 24,326 คน ในปีพ.ศ. 2561 พบว่า การบาดเจ็บและสูญเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา และยังคงพบว่ามีอัตราผู้เสียชีวิตบนท้องถนนเพิ่มขึ้นเป็น 1.35 ล้านคนต่อปี กลุ่มที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิตมากที่สุดยังอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 5-14 ปี และเยาวชนอายุ 15-29 ปี โดยประเทศไทยติดอันดับ 9 ของโลกและมีประมาณการผู้เสียชีวิตอยู่ที่ 32.7 ต่อประชากรหนึ่งแสนคน (60 คนต่อวัน) คิดเป็นจำนวนเฉลี่ยปีละ 22,491 คน แม้ว่าการบาดเจ็บและสูญเสียชีวิต จากอุบัติเหตุทางถนนของประเทศไทยมีแนวโน้มดีขึ้นเล็กน้อยในภาพรวมก็ตามแต่ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศที่มีผู้เสียชีวิตสูงที่สุดอันดับหนึ่งในเอเชีย ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจจากอุบัติเหตุจราจรในประเทศไทย โดยการวิจัยของสถาบัน TDRi ปีละสองแสนล้านบาท ขณะที่รัฐเก็บภาษีได้ปีละ 90,281 แสนล้านบาท (2551) สาเหตุหลักของอุบัติเหตุและเสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรม การขับขี่ของผู้ขับขี่เอง เช่น การขับเร็ว เมาแล้วขับ และไม่สวมหมวกนิรภัยแม้ว่าจะมีมาตรการบังคับใช้กฎหมายอย่างชัดเจนและเข้มแข็งแล้วก็ตามปรากฏว่าบางพื้นที่ยังไม่สามารถลดพฤติกรรมขับขี่ไม่ปลอดภัยของผู้ขับขี่ได้ จากการศึกษาพฤติกรรมขับขี่ไม่ปลอดภัยบนท้องถนนของประเทศไทย พบว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลหลายประการ เช่น บุคลิกภาพของผู้ขับขี่ที่ชอบความตื่นเต้น ชอบเสียง ทำท่าย โลดโผน ผู้ที่มีบุคลิกภาพก้าวร้าว กลุ่มนี้จะ ไม่ชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบ ขับขี่ด้วยความเร็วสูง ส่วนกลุ่มที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มักจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมและห่วงใยผู้อื่น (McCrae and Costa Jr 1995, Lee et al. 2006) ส่วนปัจจัยทัศนคติเกี่ยวกับโอกาสเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมขับขี่ปลอดภัยเพราะเป็นลักษณะความรู้สึก ความเชื่อของผู้ขับขี่ที่มีต่อโอกาสเสี่ยงของตนเองต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจร มักจะพบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในการจราจร เช่น พฤติกรรม การขับขี่ที่ก้าวร้าว การขับขี่รถด้วยความเร็วสูง (West and Hall 1997) การศึกษาของ (Ulleberg and Rundmo 2003) พบว่าผู้ขับขี่วัยรุ่นที่มีทัศนคติว่าตนมีโอกาสเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจะมีบุคลิกภาพชอบค้นหาความตื่นเต้นทำท่าย และไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม กลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุและจากการศึกษาของ(Iversen 2004) พบว่าทัศนคติต่อโอกาสเสี่ยงของการเกิดอุบัติเหตุจราจรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในการจราจรของผู้ขับขี่โดยเฉพาะผู้ขับขี่ที่มีทัศนคติชอบความ การขับขี่ฝ่าฝืนกฎจราจร และชอบใช้ความเร็วในการขับขี่ นอกจากนี้พฤติกรรมเมมาแล้วขับขี่ ยวดยานพาหนะก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับขี่ที่ไม่ปลอดภัย จากสถิติการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนพบว่า ในสังคมไทยการดื่มสุราและมีอาการเมมาแล้วเป็นสาเหตุหลักของการเกิดอุบัติเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิต และพิกลพิการ ซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของเหยื่อจากการขับขี่ยวดยานขณะเมาสุราเพื่อหามาตรการป้องกันในปี พ.ศ. 2549 โดยความร่วมมือของศูนย์วิจัยสุรา (ศวส.) และกรมสุขภาพจิตโดยการสนับสนุนของ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยศึกษาในผู้พิการจากอุบัติเหตุที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์ 100 กรณีพบว่ากลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนชายได้รับอุบัติเหตุสูงถึงร้อยละ 63

จากสถานการณ์ข้างต้นทั่วโลกได้ตระหนักถึงปัญหาและกำหนดมาตรการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อลดจำนวนอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากสาเหตุการมีเมมาแอลกอฮอล์ ทั้งในแง่ของการกำหนดโทษเรื่องการมีระดับแอลกอฮอล์ในเลือดเกินกว่ากำหนดในขณะที่ขับขี่ มีโครงการณรงค์ “เมาไม่ขับ” เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น เพราะเป็นช่วงหยุดยาวประจำปี ผู้คนมีการเดินทางกลับบ้านเกิดและใช้ช่วงเวลาดังกล่าวสังสรรค์ ซึ่งมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างทั่วถึงในทุกชุมชนและมักจะเกิดอุบัติเหตุใหญ่ๆจากการมีเมมาแล้วขับขี่ยานพาหนะ การป้องกันอุบัติเหตุอันเกิดจากผู้ขับขี่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือวิธีทำให้คนเหล่านั้นลดหรือเลิกดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จากผลการวิจัยมีความคิดเห็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความต้องการดื่มไม่ว่าจะเหตุผลอะไรก็ตาม กับกลุ่มที่ต่อต้านเครื่องดื่มประเภทนี้ ประเด็นปัญหาอยู่ที่ เหตุผลของการดื่มสุรา ส่วนใหญ่ที่ทำให้เกิดการดื่มสุรา คือ งานเลี้ยงสังสรรค์และมีการชักชวนกันรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ คือ สถานภาพทางสังคม อายุ และเพศ ซึ่งมีค่านิยม ทศนคติที่สืบทอดกันมายาวนานในเรื่องการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในงานประเพณีหรือมีการสังสรรค์กันในวันหยุดหรือหลังเลิกงานโดยมีเหตุผลว่าเป็นการคลายเครียดจากการทำงานประจำวัน และเป็นกิจกรรมที่สืบทอดกันมา ถึงยุคปัจจุบันที่มีวันหยุดยาวในการเดินทางบนท้องถนนเป็นรถยนต์ส่วนตัว รถโดยสาร รถมอเตอร์ไซด์จึงพบว่าสถิติดื่มแล้วขับมากขึ้น เป็นต้น แม้ว่าจะมีการรายงานสถิติการตรวจจับผู้ขับขี่ที่ดื่มสุราและในรายที่มีปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ต้องถูกดำเนินคดีเป็นจำนวนมากขึ้น แต่ก็ยังมีรายงานว่าพบผู้ที่มีปริมาณแอลกอฮอล์เกินกว่า 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์จำนวนมากซึ่งสถาบัน ABAC โพลได้สำรวจความคิดเห็นว่าทำไมปัญหาอุบัติเหตุจราจรเมาแล้วขับไม่ลดลงพบว่าสาเหตุหลักเป็นเพราะ 1) ตลาดแอลกอฮอล์มีการเติบโตสูงมาก การเข้าถึงของผู้บริโภคง่ายและสะดวกขึ้น 2) มีการบังคับใช้กฎหมายเฉพาะบางช่วง ไม่ต่อเนื่องและผู้ใช้กฎหมายยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ 3) คนไทยมีความเชื่อว่าเมาแต่ก็ขับได้ ไม่ใช่อันตรายอะไร 4) เมาแล้วก็ยังขับรถได้ดี 5) บทลงโทษไม่รุนแรง นอกจากนี้เหตุผลในการเมาแล้วขับยังมีเหตุผลมากมาย เช่น ไม่ได้คิดว่าจะเมาแต่จำเป็นต้องเดินทางกลับที่พักหรือบางคนอาจมีความรู้สึกรู้สึกมั่นใจมากขึ้นหลังจากดื่มและคิดว่าขับรถเร็วขึ้นได้ทั้งที่ปกติไม่กล้าทำ และบางรายคิดว่าคงไม่ถูกจับ เป็นต้น

จากการศึกษาวัฒนธรรมการดื่ม พบว่าการใช้เครื่องดื่มไม่ได้ให้ผลร้ายเนื่องจากเป็นเพียงสื่อหรือสัญลักษณ์ในการดำรงอยู่และขับเคลื่อนพิธีการเป็นการดื่มเชิงสังคมหรือการดื่มได้ทำหน้าที่เชิงสังคม แต่การบริโภคที่มากเกินไปไม่ว่าจะเป็นจากการกระตุ้นจากการส่งเสริมทางการตลาดหรือจากปัญหาจิตใจ สังคมและการเมือง ได้ส่งผลร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริโภคและครอบครัวรวมถึงผู้ใกล้ชิด การศึกษาทำความเข้าใจวัฒนธรรมการดื่มในบริบทสังคมวัฒนธรรมจึงเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มมุมมองในการป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหาในทางคู่ขนาน เพื่อช่วยในการลด ละ เลิกการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รวมถึงการนำไปสู่พฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทยเพราะแม้ว่ารัฐบาลร่วมกับองค์กรต่าง ๆ จะทำการรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสูญเสียจากการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนที่มีสาเหตุเนื่องมาจากเมาแล้วขับ โดยมี

โครงการ “เมาไม่ขับ” ในทุกช่วงเทศกาลแล้ว แต่ยังมีเหตุการณ์สำคัญๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่เป็นข่าวใหญ่ๆ เช่น เสี่ยวรถเบนซ์ขับรถชนตำรวจเสียชีวิต ในกทม. ตรวจพบปริมาณแอลกอฮอล์ในเลือดถึง 260 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ (ไทยรัฐ, 2562) เกิดความเสียหายมากมายทั้งทรัพย์สินและอนาคตของตนเองและของบุตรหลานผู้ที่เป็นเหยื่อ การแก้ไขปัญหามาแล้วขับจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างความตระหนักให้กับคนไทยจนกลายเป็นวัฒนธรรม “ดื่มไม่ขับ” ซึ่งต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลที่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมที่นำไปสู่การปฏิบัติโดยที่บุคคลมีความเข้าใจและเห็นด้วยในแนวทางที่จะกำหนดเป็นนโยบายในสังคมที่เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในสังคมจะนำมาเป็นบรรทัดฐานร่วมกันอย่างมีความสุขซึ่งจะนำไปสู่การถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังให้มีการดำรงชีวิตที่ปลอดภัยและลดพฤติกรรมเสี่ยงบนท้องถนนได้

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

ศึกษาปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทย

3. ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตประเด็นที่จะศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นแรงสนับสนุนพฤติกรรมดื่มไม่ขับ โดยเนื้อหาที่จะศึกษา คือ วัฒนธรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของชุมชน สังคมแอลกอฮอล์ในชุมชน คุณค่าและความหมายของแอลกอฮอล์ในชุมชน และพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับในชุมชน

ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่ ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง อายุ 15 ปีขึ้นไปถึงอายุ 65 ปี ที่อาศัยอยู่ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก มาอย่างน้อย 5 ปีขึ้นไป

4. คำนิยามศัพท์

ปัจจัยวัฒนธรรม (cultural factors) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตที่สังคมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงามมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลได้กว้างขวางที่สุด ลึกซึ้งที่สุด ซึ่งแบ่งออกเป็นวัฒนธรรมหลัก (core culture) แล้วก็มีอนุวัฒนธรรม (subculture) และชั้นทางสังคม (social class)

ปัจจัยสังคม (Social factors) หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันของมนุษย์โดยที่พฤติกรรม ของคนคนหนึ่งที่ต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม เกิดการถ่ายทอด การเรียนรู้ออกกฎเกณฑ์ ทางสังคม เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกัน กระบวนการของกลุ่ม กระบวนการทางสังคม และ สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม

การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) หมายถึงกระบวนการที่ควบคุมสมาชิกในสังคมหนึ่งๆ เพื่อให้ทุกคนได้ปฏิบัติในแนวเดียวกัน การจัดระเบียบสังคมนี้จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม ทำให้แต่ละสังคมมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประวัติศาสตร์สภาพภูมิศาสตร์และบรรทัดฐานของสังคม นั้น ๆ

การควบคุมทางสังคม (Social control) หมายถึงกระบวนการต่าง ๆที่ใช้ในการอบรมสั่งสอน ชักจูง ควบคุม หรือบังคับให้บุคคลมีพฤติกรรมหรือความประพฤติที่เหมาะสม ถูกต้อง ดึงตามทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเพื่อความผาสุกของสมาชิกทุกคนในสังคมนั้น

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง ระดับของความรู้สึกนึกคิดที่เกี่ยวข้องกับภาวะทางจิตใจของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น และต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้

บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง การแสดงออกทางกาย วาจา อารมณ์และ จิตใจ หรืออุปนิสัยของแต่ละคนที่ทำเป็นประจำจนเป็นลักษณะหรือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละคน อันเป็นผลมาจากกรรมพันธุ์ สิ่งแวดล้อม การเลี้ยงดู การหล่อหลอมสั่งสมขึ้นมา

การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Reference group) หมายถึง กลุ่มที่บุคคลต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วยซึ่งกลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความคิดเห็นและค่านิยมของผู้เป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มอ้างอิงแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มปฐมภูมิ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนสนิทและเพื่อนบ้าน ส่วนกลุ่มทุติยภูมิ ได้แก่ เพื่อนร่วมอาชีพ เพื่อนร่วมสถาบัน นักร้องหรือดาราภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง เป็นต้น กลุ่มอ้างอิงจะมีผลต่อบุคคลในกลุ่มทางการเลือกพฤติกรรม การดำเนินชีวิต ทัศนคติและแนวความคิดเนื่องจากบุคคล ต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มจึงมักปฏิบัติตามและยอมรับความคิดเห็นต่าง ๆ จากกลุ่มอิทธิพล

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว (Parenting Style) หมายถึง คุณลักษณะ วิธีการอบรม สั่งสอนของพ่อแม่แบ่งเป็น 4 รูปแบบใหญ่ๆคือ 1) การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative Parenting Style) 2) การเลี้ยงดูแบบควบคุม (Authoritarian Parenting Style) 3)การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive Parenting Style)และ4) การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (Uninvolved Parenting Style)

การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรม (Perceived benefit of action) หมายถึง ความเชื่อหรือการรับรู้ถึงประโยชน์จะเป็นแรงจูงใจทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการปฏิบัติพฤติกรรมดีไม่ซ้ำผ่านการตัดสินใจที่มุ่งมั่นต่อแผนการปฏิบัติพฤติกรรมซ้ำซื้ออย่างปลอดภัย

การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรม (Perceived of barriers to action) หมายถึง ความเชื่อหรือการรับรู้ถึงอุปสรรคหรือสิ่งขัดขวางที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติพฤติกรรมดีไม่ซ้ำได้ เช่น เกรงว่าเพื่อนจะหัวเราะเยาะ หรือ ความกลัวว่าจะเสียเพื่อนไป มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมดีไม่ซ้ำและมีผลโดยอ้อมต่อการลดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติพฤติกรรมดีไม่ซ้ำ

การรับรู้ความสามารถของตนเอง (perceived self-efficacy) หมายถึง การตัดสินใจในความสามารถของบุคคลที่จะปฏิบัติพฤติกรรมเฉพาะเรื่อง ภายใต้สภาวะต่าง ๆ เมื่อบุคคลรับรู้ความสามารถของตนจะมีแรงจูงใจให้บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมนั้น ๆ

5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ขยายผลการศึกษาวิจัยสู่การนำไปจัดทำเป็นกลยุทธ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาแล้วฉบับท้องถิ่นถนนสู่การมีพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ให้เพิ่มขึ้นในสังคมไทยจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืน
- 5.2 นำผลการศึกษาวิจัยไปต่อยอดในการสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยมและกระแสให้คนไทยหันมาตระหนักและมีพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” เพื่อเป็นการใช้แรงจูงใจให้มีส่วนร่วมแบบเต็มใจและไม่บังคับ
- 5.3 ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการนำไปสร้างนโยบายสาธารณะในการรณรงค์ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งในระดับชาติ ระดับพื้นที่และระดับหน่วยงานตามความเหมาะสม

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทยกรณีศึกษา
ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องโดยมี
รายละเอียด ดังนี้

- 1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม
- 2.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- 3.ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
- 4.แนวคิดแบบแผนความเชื่อทางด้านสุขภาพ
- 5.แนวคิดสร้างเสริมสุขภาพ
- 6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 7.กรอบแนวคิดการวิจัย

1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม

1.1 ความหมาย สังคม หมายถึง กลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่อยู่ร่วมกัน มีระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน แต่ก็สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ โครงสร้างสังคมประกอบด้วย การมีดินแดนอยู่ร่วมกันอย่างถาวร มีวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์กัน ทุกสังคมมีหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ มีการพึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงอบรมสั่งสอนสมาชิกที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันทั้งเพื่อความอยู่รอดทางกายภาพ และเพื่อความรู้สึกร่มเย็นทางจิตใจ ในทางสังคมวิทยาแบ่งสัตว์ออกเป็น 2 ประเภทคือ สัตว์โลก และ สัตว์สังคม มนุษย์หมายถึงผู้ที่มีจิตใจสูงและมนุษย์เป็นสัตว์สังคม สัตว์แต่ละชนิดย่อมมีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน สัตว์บางชนิดสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น สุนัข แมว กระจง กระจง กระจง เป็นต้น แต่ยังมีสัตว์อีกหลายชนิดที่จำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มโดยการจำแนกตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก และการที่ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มนั้นจะกระทำให้สมาชิกดำรงชีวิตอยู่รอดเราเรียกสัตว์ที่มีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยมีการกระทำระหว่างกันทางสังคมว่า สัตว์สังคม (social animals) มนุษย์รู้จักรวมตัวเป็นหมู่เหล่า โดยระยะแรก ๆ ได้รวมตัวกันอยู่อย่างง่าย ๆ แล้วจึงค่อยๆ วิวัฒนาการมาตามลำดับจนกลายเป็นสังคมเป็นบ้านเมืองอย่างทุกวันนี้เหตุที่มนุษย์ต้องรวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นสังคมนั้น ก็เพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ เช่น ช่วยกันหาหรือผลิตอาหาร ช่วยกันสร้างบ้านหรือที่อยู่อาศัย ช่วยกันสร้างเครื่องมือหรืออาวุธ ช่วยป้องกันภัยที่อาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือจากการรุกรานของมนุษย์ด้วยกัน และมนุษย์ยังมีความต้องการอื่น ๆ จากกันและกันอีกมาก เช่น การเคารพนับถือ การสนับสนุนด้านการงาน การต้องการยอมรับ เป็นต้น

อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทั้งนี้เขาเชื่อว่า มนุษย์โดยสภาพธรรมชาติจะต้องมีชีวิตร่วมกันกับบุคคลอื่น ๆ ติดต่อกันสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังแต่ผู้เดียวได้ สังคมจึงเกิดขึ้น อุทัย หิรัญโต () ได้เสนอไว้ว่า มนุษย์ทุกคนย่อมเกิดมาในหมู่คน ดำรงชีวิตอยู่ในหมู่คน และต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนอื่น มนุษย์จะอยู่โดดเดี่ยวไม่สัมพันธ์กับคนอื่นไม่ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยทารก วัยเด็ก จากแนวคิดของนักสังคมวิทยา มีความเห็นว่า สังคมกับมนุษย์จะแยกจากกันไม่ได้ เพราะมนุษย์เริ่มเกิดมาก็ต้องอาศัยสังคม ต้องพึ่งพาอาศัยมนุษย์ด้วยกัน ต้องมีความสัมพันธ์กัน และกระทำต่อกันทางสังคมเพื่อประโยชน์แห่งตนและสังคมในการดำรงชีวิตได้มากเพียงนั้น สังคมมนุษย์มีมานานแล้ว และได้วิวัฒนาการมาโดยลำดับ จากสังคมที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างง่าย ๆ จากการมีอาชีพทางการล่าสัตว์และเก็บของป่า ยังไม่มีผู้ปกครอง ยังไม่มีการแบ่งงานกันอย่างเด่นชัดพัฒนาไปเป็นสังคมที่สลับซับซ้อนขึ้น ดังเช่นที่พบเห็นในปัจจุบันความหมายและลักษณะของสังคมนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของสังคมแตกต่างกันไป เช่น

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายความหมายของสังคม ดังนี้ สังคม (society) หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

ศาสตราจารย์ พระยาอนูมานราชชน (เสฐียรโกเศศ) ได้กล่าวถึงความหมายของสังคม ดังนี้ มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ มีทั้งหญิงและชาย ตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำเป็นเวลานาน พอลงเรียนรู้อะไรและปรับปรุงตนเองได้ และประกอบการงานเข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกันในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการครองชีพ ความปลอดภัยทางร่างกาย มีอนามัย และความมีไมตรีจิตต่อกันและมีความรู้สึกว่าคุณแต่ละคนเป็นหน่วยหนึ่งของส่วนรวม มนุษย์ที่รวมกันเป็นหมู่คณะตามเงื่อนไขที่กล่าวมานี้ เรียกว่า สังคม

เจมส์ บี. แมคคี (James B. Mckee, 1981) อธิบายว่า สังคม หมายถึง ประชากรซึ่งดำรงชีวิตร่วมกันในอาณาเขตเดียวกัน โดยมีระบบที่เชื่อมโยงและควบคุมกลุ่มคนต่าง ๆ ในดินแดนดังกล่าวให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันจนมีความเป็นสมาชิกร่วมกัน และเป็นอิสระจากการควบคุมของกลุ่มอื่นภายนอกสังคมนั้น

1.2 ลักษณะสำคัญของสังคม คือ กลุ่มคนที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน โดยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1.2.1 มีประชากรที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากพอสมควรประชากรในสังคมมีทุกเพศ ทุกวัย อาจมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ การศึกษา ฐานะความเป็นอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้ประชากรในสังคมยังประกอบไปด้วยกลุ่มต่าง ๆ เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน พ่อค้า กรรมกรรวมถึงชนกลุ่มน้อย ซึ่งต่างศาสนาหรือเผ่าพันธุ์ เป็นต้น แต่ก็ดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมเดียวกัน โดยมีระบบความสัมพันธ์ เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ วิถีปฏิบัติ แนวคิด ซึ่งยึดเหนี่ยวให้เกิดความผูกพันระหว่างกัน

1.2.2 มีอาณาเขตหรือดินแดน อาณาเขตหรือดินแดนเป็นสิ่งช่วยให้เราใช้กำหนดแบ่งสังคมหนึ่งออกจากอีกสังคมหนึ่ง ช่วยให้ประชากรซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถรับรู้ร่วมกันว่า ระเบียบกฎเกณฑ์ และแบบแผนความสัมพันธ์ที่ใช้ร่วมกันนั้นมีขอบเขตในบริเวณใด เช่น ประชากรไทยจะใช้กฎหมายไทยได้เฉพาะในดินแดนไทยเท่านั้น

1.2.3 มีอิสระและอำนาจในการดำเนินการภายในสังคม สังคมจะต้องพึ่งพาตัวเองได้ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการปกครอง ได้แก่ การมีอิสระและอำนาจในการปกครองตนเองโดยปราศจากการควบคุมของสังคมอื่น และมีอำนาจควบคุมกลุ่มสังคมน้อยต่าง ๆ ที่ดำรงชีวิตในอาณาบริเวณดินแดนของสังคมนั้น เช่น ในสังคมไทยรัฐบาลย่อมมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครองประเทศ โดยปราศจากการแทรกแซงของประเทศอื่น ๆ ภายในสังคมไทยแม้ว่าจะประกอบไปด้วยชนกลุ่มน้อยต่างเผ่าพันธุ์หรือต่างศาสนา แต่ชนทุกกลุ่มจะต้องยอมรับการปกครองของรัฐบาลเดียวกัน นอกจากการมีอิสระและอำนาจในการปกครองตนเองสามารถเลี้ยงตนเองได้โดยมีผลผลิตทางเศรษฐกิจเพียงพอต่อการเลี้ยงดูสมาชิกทุกคนในสังคม จากการติดต่อจากสังคมอื่นก็ตาม สังคมใดที่ขาดแคลนผลผลิตทางเศรษฐกิจจนไม่อาจเลี้ยงดูสมาชิกได้อย่างเพียงพอย่อมไม่สามารถพัฒนาความเจริญก้าวหน้าได้ และอาจถูกสังคมอื่น ๆ เข้ามามีอำนาจควบคุมจนขาดความเป็นอิสระในการดำเนินการภายในสังคม

1.2.4 มีวัฒนธรรม เป็นวิถีการดำรงชีวิตที่ปวงที่มนุษย์ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคมประกอบไปด้วยวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ทางวัตถุที่ปวง เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความรู้ ความเชื่อ คุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น วัฒนธรรมที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นโดยการ

ที่สมาชิกดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน โดยการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นหนึ่ง ทำให้การดำเนินชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคมมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ

1.3 โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ความหมายโครงสร้าง (Structure) หมายถึง ส่วนประกอบที่รวมกันเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น โครงสร้างบ้านเรือน ซึ่งประกอบด้วย พื้น เสา คาน หลังคา เป็นต้น โครงสร้างสังคม (Social Structure) พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาภาษาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวว่า โครงสร้างหมายถึง องค์ประกอบที่มีส่วนต่างๆ สัมพันธ์กันอย่างมีระเบียบ และดำรงอยู่ได้ถาวรตามสมควรโครงสร้างของสังคม คือระบบความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆของสังคมในขณะใดขณะหนึ่ง

มาร์วิน อี. ออลเซน (Marvin E. Olsen, 1968) ได้อธิบายความหมายโครงสร้างของสังคม ซึ่งสรุปได้ว่าโครงสร้างของสังคม คือ ลักษณะของส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นเสมือนการจำลองภาพหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ในขณะใดขณะหนึ่ง เนื่องจากกระบวนการที่สมาชิกในสังคมมีการกระทำ

ระหว่างกัน และเป็นสิ่งเคลื่อนไหวอยู่เสมอไปตามสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

เจมส์ ดับเบิลยู. แวนเดอร์ ซานเดน (James W. Vander Zanden, 1981) กล่าวว่า โครงสร้างของสังคม หมายถึง คำโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมที่มีความเชื่อมโยงผูกพันระหว่างกัน

ศ. ดร.ประสาธน์ หลีกศิลา (2545) ได้เปรียบเทียบลักษณะโครงสร้างของสังคมมนุษย์ไว้เหมือนกับลักษณะโครงสร้างของบ้านแต่ละหลัง สรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคม คือ “ลักษณะความสัมพันธ์ต่อกันของกลุ่มต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นสังคมมนุษย์ ทำนองเดียวกับโครงสร้างของบ้าน”สรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคม หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นระบบความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์ ส่วนประกอบดังกล่าวจะต้องเป็นคำโครงสร้างที่ปรากฏในสังคมมนุษย์ทุก ๆ สังคม แม้ว่าจะมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมก็ตามลักษณะสำคัญของโครงสร้างสังคมมนุษย์มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ 1) มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน โดยมีการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ ประสิทธิภาพในการทำงาน 2) การติดต่อสัมพันธ์กันเป็นไปอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ โดยยึดหลักประโยชน์สูงสุดของสังคม 3) มีวัตถุประสงค์ในการติดต่อสัมพันธ์กัน เช่น การมีกินมีใช้ การสนองความต้องการทางเพศ การต้องการความรู้ 4) มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเสมอ เช่น จำนวนคน รูปแบบความสัมพันธ์ และสภาพแวดล้อม

1.4 องค์ประกอบของสังคม

1.4.1 กลุ่มสังคม (social group) หมายถึง กลุ่มที่สมาชิกสำนึกกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน มีอิทธิพลต่อกันทั้งในด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำนอกจากนี้กลุ่มสังคมนั้นยังมีความหมายหลายประการคือ 1) หมายถึงบุคคลซึ่งร่วมกัน หรือผูกพันกันเนื่องจากมีลักษณะบางประการร่วมกัน 2) หมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีกิจกรรมแบบเดียวกัน เช่น สนับสนุนหรือคัดค้านนโยบาย เป็นต้น 3) หมายถึงกลุ่มอิทธิพลที่มุ่งให้เกิดการกระทำหรือการกำหนดนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่ง 4) หมายถึง ครอบครัวหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะกลุ่มปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ เช่น กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) มีลักษณะคือ เป็นกลุ่มขนาดเล็กสมาชิกมีความคุ้นเคยกันและติดต่อสัมพันธ์กัน พบปะกันโดยตรง มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นลึกซึ้งเป็นส่วนตัว ความสัมพันธ์ยากที่จะสิ้นสุดเห็นอกเห็นใจและเกื้อหนุนกันตลอดไป การกระทำต่อกันทางสังคมอาศัยความพึงพอใจเป็นหลักและความพึงพอใจนี้เป็นหลักของการแก้ปัญหา มากกว่าการใช้เหตุผล เช่น กลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน เพื่อนบ้าน ครอบครัว ส่วนกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) เป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมากสัมพันธ์ภาพทางสังคมของสมาชิกเป็นไปตามแบบแผน

ขาดความเป็นกันเอง เป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันโดยมีการจัดระเบียบ มีการแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบ การรวมตัวกันมีเป้าหมายอาศัยหน้าที่มากกว่าเป็นการส่วนตัว การติดต่อกันมีระยะสั้นขาดความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมุ่งหวังผลประโยชน์ ความจริงใจต่อกัน มีการตัดสินใจของกลุ่มอาศัยเหตุผลยึดความถูกต้องเป็นหลัก เมื่อกลุ่มตัดสินใจแล้วสมาชิกทุกคนปฏิบัติตามมีกฎหมายหรือกฎระเบียบในการควบคุมชัดเจน 5) หมายถึง กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ผุ้ชน (Crowds) หมายถึง คนจำนวนหนึ่งซึ่งมารวมตัวกันในเวลาชั่วคราว โดยมีจุดหมายและความตั้งใจร่วมกัน คลื่นชน (Mobs) หมายถึง กลุ่มคนที่รวมตัวกันจากการถูกกระตุ้น หรือถูกเร้าทางอารมณ์ โดยมีเป้าหมายหนึ่งอย่างรวดเร็ว และ สาธารณชน (Publics) หมายถึง กลุ่มคนที่กระจายอยู่ทั่วไป แต่มีความสนใจร่วมกันในสิ่งเดียวกัน

1.4.2 อาณาบริเวณหรือดินแดน (Area) กล่าวคือ เมื่อนุขย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มต้องมีดินแดน มีอาณาบริเวณที่เป็นขอบเขตให้รู้ว่าดินแดนหรืออาณาบริเวณของตนมีขอบเขตแค่ไหน บริเวณไหนไม่ใช่อาณาบริเวณของตน

1.4.3 มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม (Identity of group) สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้ว่าใครเป็นพวกของตน (Discrimination) หรือไม่ใช่พวกของตน เช่น ในสังคมชนบท สมาชิกจะรู้จักกันอย่างทั่วถึง ถ้ามีคนอื่นที่เป็นบุคคลแปลกหน้าเข้ามา ทุกคนจะทราบได้ทันทีว่าไม่ใช่พรรคพวกของตน

1.4.4 ความสัมพันธ์ที่กระทำต่อกัน (Reaction and Interaction) หมายถึง การที่บุคคลมาอยู่รวมกันจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์และการกระทำต่อกัน มีการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ถึงแม้อาณาบริเวณอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ถ้าสมาชิกของสังคมไม่มีความสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันจะไม่ใช้สังคมแต่อย่างใด

1.4.5 การแบ่งหน้าที่และความร่วมมือกัน (Division of labor and Cooperation) สังคมจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ทำงานให้แก่สมาชิกตามความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) ละสมาชิกที่อยู่ร่วมกันภายในสังคมจะต้องมีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วย จึงจะทำให้กลุ่มนั้นเป็นสังคมที่สมบูรณ์

1.4.6 ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน คล้ายคลึงกันเพราะสมาชิกได้รับการอบรมสั่งสอนมาอย่างเดียวกัน

1.5 ประเภทสังคมมนุษย์ การศึกษาสังคมมนุษย์นั้นนักวิชาการได้แบ่งประเภทไว้หลากหลายโดยอาศัยหลักเกณฑ์สังคมที่แตกต่างกันเป็นตัวตัดสินในการแบ่งประเภทของสังคม ดังนี้

1.5.1 แบ่งตามความเจริญทางเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) สังคมแบบเศรษฐกิจดั้งเดิม (Traditional Society) ซึ่งเป็นสังคมดั้งเดิมที่มนุษย์ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีอย่างมาก ผลผลิตมีน้อย ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด 2) สังคมเตรียมการพัฒนา (Precondition for take-off) เป็นระยะที่สังคมได้มีการติดต่อค้าขายกับสังคมภายนอกมากขึ้น สถาบันทางสังคมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน มีการขยายตัวเพื่อเพิ่มคุณภาพการผลิต โดยนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ มาใช้มากขึ้น 3) สังคมเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take-off Stage) เป็นระยะที่สังคมมีการตื่นตัวด้านเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การศึกษาโดยภาคอุตสาหกรรมได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว 4) สังคมทะยานสู่ภาวะความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity Stage) เป็นผลจากสังคมขยายตัวขึ้น ทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 5) สังคมอุดมสมบูรณ์ (Stage of High Mass Consumption) เป็นสังคมที่สมาชิกมีมาตรฐานการครองชีพสูงมาก มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีคุณภาพสูงคอยอำนวยความสะดวก วิธีชีวิตส่วนใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างมาก ประชาชนมีความรู้สึกมั่นคง

1.5.2 การแบ่งตามวิวัฒนาการของอาชีพ แบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ 1) สังคมล่าสัตว์และเก็บของป่า (Hunting and Gathering Society) ว่าเป็นสังคมยุคแรกของมนุษย์ที่อาศัยการจับสัตว์และเก็บผักผลไม้เป็นอาหาร เป็นสังคมขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิและสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน 2) สังคมเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ (Pastoral Society) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10,000 ปีที่แล้ว โดยเริ่มรู้จักวิธีการเลี้ยงสัตว์ในระยะแรกมีลักษณะการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน เพื่อหาแหล่งอาหารและน้ำให้สัตว์เลี้ยง ขนาดสังคมใหญ่ขึ้น รู้จักการค้าขายแบบแลกเปลี่ยน 3) สังคมกสิกรรมพืชสวน (horticultural Society) เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับสังคมเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ โดยมนุษย์ในสังคมเริ่มรู้จักการเพาะปลูก เริ่มรู้จักตั้งหลักแหล่งเพื่อการทำมาหากิน สถาบันการปกครองเริ่มเกิดขึ้น มีการแบ่งงานกันทำชัดเจน เช่น พ่อกำ ช่างฝีมือ 4) สังคมเกษตรกรรม (Agriculture Society) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว เป็นสังคมที่มนุษย์รู้จักการผลิตไถและนำมาใช้ในการเกษตร เรียกว่าเป็นการปฏิวัติเกษตรกรรมครั้งแรกในมนุษย์ สังคมเกษตรกรรมมีผลิตผลทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานแบบถาวร 5) สังคมอุตสาหกรรม (Industry Society) เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 หรือเมื่อประมาณ 250 ปีที่ผ่านมา เป็นสังคมที่ผลิตสิ่งของ เครื่องใช้ ด้วยเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ในสังคมเกษตรกรรม ทำให้เกิดผลผลิตจำนวนมาก

1.5.3 การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมเป็นการจัดประเภทสังคมที่นักสังคมวิทยา นิยมใช้กันมากแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1) สังคมชนบท (Rural Society) เป็นสังคมที่อยู่ในเขตชนบท มีความหนาแน่นของประชากรน้อย สมาชิกมีสายสัมพันธ์ดีต่อกัน มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกัน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมหรือที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม มีเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเองได้ (Subsistence Economy) ยังพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต สังคมชนบทมักปรากฏในรูปแบบ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น

2) สังคมเมือง (Urban Society) เป็นสังคมที่มีประชากรหนาแน่นมาก อาคารบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดติดกัน มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้น ไม่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและการให้บริการต่าง ๆ แต่สายสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมไม่แน่นแฟ้น โดดเดี่ยว อิสระ ความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันสูง ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบทางการมากกว่าส่วนตัว สมาชิกมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแต่อยู่ร่วมกันได้ เพราะผลประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับ เป็นต้น โดยปกติสังคมเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่อาจแตกต่างจากสังคมชนบท เช่น เทศบาล มหานคร เป็นต้น

1.5 โครงสร้างของสังคม (Social Organization) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ยึดเหนี่ยวอยู่ด้วยบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งอาจเป็นไปในทางร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Cooperate) แข่งขัน (Competitive) ขัดแย้ง (Conflict) เอาเปรียบ (Exploitation) ประนีประนอม เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะมูลฐานของสังคมหนึ่งๆทำให้สังคมคงรูปอยู่ได้ เป็นสิ่งสะท้อนถึง ความมั่นคงและความเป็นระเบียบในสังคมนั้นระหว่างสมาชิกของสังคมและระหว่างกลุ่มสังคมย่อยของสังคมนั้น โดยมีบรรทัดฐานทางสังคมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เพื่อผลประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันของสมาชิกและสังคมส่วนรวม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ องค์การสังคมและสถาบันสังคม ดังนี้

1.5.1 องค์การสังคม (Process of Social Organization) เป็นกระบวนการจัดระเบียบของสมาชิกในสังคม โดยการสร้างความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน คุณธรรม การกำหนด

สถานภาพและบทบาทผ่านกระบวนการขัดเกลามาสังคม (Socialization) เพื่อให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบทางสังคม สถานภาพที่ตนดำรงอยู่ และกลุ่มสมาชิกของสังคมที่ได้จัดระเบียบสังคมไว้แล้ว ซึ่งเป็นกลุ่มสมาชิกที่ผ่านกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมทำให้มีองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม แบบแผนพฤติกรรม ภาระหน้าที่ เช่น กลุ่มสังคม ครอบครัว ชุมชน สมาคม เป็นต้น

1.5.2 สถาบันสังคม (Social Institution) พอล บี. ฮอร์ตัน และ เชสเตอร์ แอล. ฮันต์ (Paul B. Horton and Chester L. Hunt) กล่าวว่า สถาบันสังคม หมายถึงระบบของความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งประกอบไปด้วยมาตรฐานของแบบแผนพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของสังคมพหุนาฏกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่าหมายถึงยอดรวมของรูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการและวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้น เพื่อสนองประโยชน์สำคัญ ๆ ทางสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงอาจกล่าวได้ว่า สถาบันสังคม หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเพื่อสนองความต้องการร่วมกันในด้านต่าง ๆ และเพื่อการคงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความชัดเจนแน่นอน และเป็นไปตามวัฒนธรรมของสังคมจากความหมายของสถาบันสังคมที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปลักษณะสำคัญของสถาบันสังคม ได้ดังนี้ 1) สถาบันสังคมเป็นนามธรรม สถาบันสังคมไม่ใช่ตัวบุคคลหรือกลุ่มคน สถาบัน

สังคมไม่ใช่วัตถุสิ่งของที่จับต้องได้ แต่เป็นแบบแผนพฤติกรรมซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกทุกคน 2) สถาบันสังคมเกิดจากการเชื่อมโยงบรรทัดฐานต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งได้แก่ วิถีชาวบ้าน จารีตและกฎหมาย โดยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมนั้น 3) สถาบันสังคมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ร่วมกันของสมาชิกในสังคม และเพื่อการคงอยู่ของสังคมนั้น 4) สถาบันสังคมเกิดจากการยอมรับร่วมกันของสมาชิกในสังคม สถาบันสังคมจึงเป็นรูปแบบแผนพฤติกรรมที่ชัดเจนและเปลี่ยนแปลงได้ยาก เนื่องจากเกิดขึ้นโดยการยอมรับร่วมกันของสมาชิกในสังคม เช่น สถาบันการเมืองการปกครองของสังคม ไทยมีรูปแบบที่สำคัญ คือ การยึดถือการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ผู้ใดที่ละเมิดแบบแผนการปกครองดังกล่าว ย่อมได้รับการต่อต้านจากคนในสังคม และมีความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง

องค์ประกอบของสถาบันทางสังคม มี 4 ประการคือ (1) ตำแหน่งทางสังคมหรือองค์การ หมายถึง คณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกันตามตำแหน่งของบุคคลในสถาบันหนึ่ง ๆ เช่น พ่อ แม่ ลูก นายธนาคาร เป็นต้น (2) หน้าที่หรือองค์มติ หมายถึง จุดมุ่งหมายว่าจะทำเรื่องใดเพื่ออะไรเป็นภาระผูกพันที่สถาบันจะต้องกระทำการบางอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการที่เป็นของสังคมโดยผู้มีหน้าที่ คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางสังคมนั้นเอง เช่น พ่อแม่มีหน้าที่ให้ กานีต อบรม เลี้ยงดู (3) แบบแผนการปฏิบัติหรือพิธีการ หมายถึง กฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนในการคิดและการกระทำ ของสมาชิกในสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ บรรทัดฐานทางสังคม ได้แก่ กฎ ระเบียบ แบบแผนความประพฤติต่าง ๆ ค่านิยม คือ สิ่งที่สังคมหนึ่งเห็นว่ามีค่าควรกระทำ ความเชื่อ คือ แบบของความคิดเกี่ยวกับตัวเราที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (4) สัญลักษณ์หรือองค์วัตถุ หมายถึง สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบ เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น

ประเภทของสถาบันทางสังคม แบ่งเป็น 7 ประเภทคือ

(1) สถาบันครอบครัว (Family Institutions) เป็นสถาบันที่ปรากฏในทุกสังคม และเป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันต่าง ๆ สถาบันครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความเกี่ยวพันกันทางสายโลหิตทางการสมรส และเป็นสถาบันแรกของมนุษย์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเกิดครอบครัว มนุษย์มีความเป็นอยู่แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น ๆ จึงมีระบบความเป็นอยู่ของตนเองเรียกว่า “ครอบครัว” ความ

จำเป็นต้องมีครอบครัว สามารถพิจารณาได้ดังนี้ ในทางชีววิทยา มีเหตุผล คือ มนุษย์มีสภาพการเป็นทารกนาน ขณะเป็นทารกช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มีการเจริญเติบโตช้า ความเจริญทางพฤติกรรม อารมณ์ ของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์ต้องการสืบพันธุ์เพื่อมีบุตรหลานไว้สืบสกุล มนุษย์มีความต้องการทางเพศและเกิดความรับผิดชอบทางสังคม มั่นสมองของมนุษย์มีระบบซับซ้อนของการสื่อสาร ตำแหน่งทางสังคมของสถาบันครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก พี่น้อง เครือญาติ หน้าที่ของครอบครัว คือ ให้กำเนิดสมาชิกใหม่เพื่อให้เป็นประชากรในสังคมต่อไปและ ให้การเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ในสังคมเพื่อให้อยู่รอดรวมถึงให้การอบรมสั่งสอนแก่สมาชิกใหม่ให้รู้จักระเบียบของสังคมเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีต่อไปให้ ความรักความอบอุ่น กำหนดสถานภาพ เช่น เป็นลูกครู ลูกผู้พิพากษา เป็นต้น และ บำบัดความต้องการทางเพศ ซึ่งออกมาในรูปการสมรส

(2) สถาบันศาสนา (Religion Institution) สถาบันนี้จะแตกต่างกันไปแต่ละสังคม แต่สถาบันศาสนาถือกันว่าเป็นแบบแผนของความเชื่อและศาสนาที่มั่นคง สถาบันศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและก่อให้เกิดแบบแผนแห่งความประพฤติของสมาชิก ในสังคมสร้างความผูกพันทางจิตใจระหว่างสมาชิกให้ยึดถือเป็นหลักการดำเนินชีวิตร่วมกัน ตำแหน่งทางสังคมของสถาบันศาสนา ได้แก่ ศาสดา สงฆ์สาวก อุบาสก อุบาสิกา อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น หน้าที่ของสถาบันศาสนา คือ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสร้างเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สังคม เช่น หลักธรรม คำสอน พระไตรปิฎก ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ในมวลมนุษย์ เช่น การรักษาศีล การเมตตาการุณา การให้ทาน และการปฏิบัติตนให้พ้นทุกข์ เป็นพื้นฐานของกฎศีลธรรมของสังคมและเป็นพื้นฐานของหลักจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดแนวทางและนโยบายของสังคมซึ่งแบบแผนการปฏิบัติแต่ละศาสนาสมาชิกจะปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เช่น ศาสนาพุทธจะสอนตามหลักของความไม่เที่ยง อริยสัจ 4 ชั้น 5 เป็นต้น

(3) สถาบันเศรษฐกิจ (Economic Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับแผนการสนองความต้องการเกี่ยวกับความจำเป็นทางวัตถุ เพื่อการดำรงชีพตั้งแต่การผลิตของกินของใช้ การแลกเปลี่ยนหรือการแบ่งปันส่วนรวมทั้งการให้บริการต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกของสังคม ตำแหน่งทางสังคมของสถาบันเศรษฐกิจ ได้แก่ สถาบันที่เป็นแหล่งผลิต แหล่งกระจายผลผลิต แหล่งบริโภค เช่น ไร่นา โรงงาน ตลาด พ่อค้า ชาวไร่ ชาวนา ประชาชนผู้บริโภค หน้าที่ของสถาบันเศรษฐกิจ คือ ทำหน้าที่สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ช่วยเหลือในเรื่องการกินอยู่ของประชาชน ช่วยสร้างมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น บริการในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคแก่สมาชิกอย่างเพียงพอ อำนวยความสะดวกเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเช่น การใช้เงินตรา การแลกเปลี่ยนสินค้า ฯลฯ หน้าที่ของสถาบันเศรษฐกิจจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถาบันการเมือง การปกครอง แบบแผนการปฏิบัติของสถาบัน คือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในกลุ่มปฐมภูมิ จะมีลักษณะที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในกลุ่มปฐมภูมิจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นทางการ อาศัยหลักเกณฑ์หรือกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง

(4) สถาบันการปกครอง (Governmental Institutions) สถาบันนี้จำเป็นต่อทุกสังคม เป็นแบบแผนของการปฏิบัติเกี่ยวกับความมั่นคง ปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ช่วยให้สมาชิกของสังคมกระทำสิ่งที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าและสงบสุข ตำแหน่งทางสังคมของสถาบันการปกครอง ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น รัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายบริหาร เช่น ทำเนียบรัฐบาล คณะรัฐบาล กระทรวง ฝ่ายตุลาการ เช่น ศาล ผู้พิพากษา หน้าที่ ขจัดความขัดแย้งของคนในสังคม คัดกรองบุคคลให้ปลอดภัย พ้นจากการละเมิดต่าง ๆ ออกกฎหมายและควบคุมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย รักษาความสงบเรียบร้อย ส่งเสริม

ความมั่นคงภายในประเทศ พิจารณาคติต่าง ๆ ให้เกิดความยุติธรรม ตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดกำหนดนโยบาย และแนวปฏิบัติให้ประชาชนปฏิบัติตามแบบแผนการปฏิบัติ

(5) สถาบันการศึกษา (Education Institution) เป็นสถาบันที่ 2 จากสถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ ถ่ายทอดความรู้ ความคิดให้แก่สมาชิกในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้สมาชิกของสังคม มีความรู้ ความสามารถ มีวัฒนธรรม มีคุณธรรม ทำประโยชน์ให้สังคมส่วนรวมตำแหน่งทางสังคมของสถาบันการศึกษา ได้แก่ ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ โรงเรียน วิทยาลัย ฯลฯ หน้าที่ ถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม จริยธรรม ส่อนุชนรุ่นหลัง ปลุกฝังค่านิยมอันดีงาม ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมแก่สมาชิก ผูกมัดฝึกฝนการประกอบอาชีพให้สมาชิกมีความสามารถในอาชีพต่าง ๆ ส่งเสริมให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง ส่งเสริมให้รู้จักใช้ความคิดและสติปัญญาในการแก้ปัญหา และพัฒนาตนเองจนสังคมให้ดีขึ้น พัฒนาทรัพยากร มนุษย์ให้แก่สังคม แบบแผนการปฏิบัติ แบบแผนการปฏิบัติทั้งลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ มีลักษณะของความเมตตากรุณา ความรักใคร่เอ็นดู ผู้เรียนมีความเคารพยกย่องครู อาจารย์ เห็นคุณค่าของการเรียนการอบรมสั่งสอนจากครูและอาจารย์ รวมถึงการกตัญญู รู้คุณท่าน

(6) สถาบันสื่อสารมวลชน การสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นเพื่อส่งต่อไปยังผู้รับสาร จัดเป็นสถาบันที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมมีความรู้มากขึ้น ตำแหน่งทางสังคมของ สถาบันสื่อสารมวลชน ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุโทรทัศน์ส นักพิมพ์ นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน ฯลฯ หน้าที่ ถ่ายทอดข่าวสารให้ประชาชนทราบเพื่อเป็นพื้นฐานให้ประชาชนมีความรู้ในเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้น เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแสดงทัศนคติต่าง ๆ เป็นผู้นำมวลชนในการปลุกฝังความคิด และค่านิยมต่าง ๆ เป็นแหล่งความบันเทิงแก่ประชาชน เป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่ประชาชน แบบ แผนการปฏิบัติ ให้ข่าวสารข้อมูลตามข้อเท็จจริง เป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมที่ดีงาม เสริมสร้างเอกลักษณ์ ปลุกฝังค่านิยมที่ดีมีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง ให้ความบันเทิงและเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความคิดเห็น

(7) สถาบันนันทนาการ การนันทนาการ หมายถึง การพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในสังคมเพื่อ ผ่อนคลายความตึงเครียดที่ได้รับจากการประกอบอาชีพ ตำแหน่งทางสังคมของสถาบันนันทนาการ ได้แก่ สนามกีฬา โรงภาพยนตร์ สวนสาธารณะ โรงละคร งานมหรหรรรม งานเฉลิมฉลองในพิธีการต่าง ๆ นักร้อง นักแสดง นักกีฬา นักดนตรี ผู้ชมการแสดง ผู้ร่วมแข่งขันกีฬา ฯลฯ สถาบันนันทนาการหน้าที่ช่วยให้สมาชิก ของสังคมมีร่างกายแข็งแรง จิตใจสดชื่น แจ่มใส เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถประกอบหน้าที่การงาน ด้วยดี ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ช่วยปลุกฝังความมีระเบียบวินัยให้แก่สมาชิกของสังคม *ให้ความ พะเลียดเพลิน ช่วยให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ แบบแผนการปฏิบัติ ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ ส่งเสริม การมีวินัย ความรับผิดชอบสร้างสามัคคี มีน้ำใจ มีความอดทน กล้าหาญ รู้แพ้ รู้ชนะ ส่งเสริมการพักผ่อน หย่อนใจที่ ถูก ต้องเหมาะสม จัดหาสถานที่พักผ่อน หย่อนใจให้เพียงพอ และเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป สถาบันสังคมทั้ง 7 สถาบัน ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น สถาบันครอบครัวจะ ช่วยส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งนันทนาการของสมาชิก เป็นแหล่งข่าวสาร เป็นหน่วยงานเศรษฐกิจ รวมทั้งบางครั้งก็ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย ดังนั้น สถาบันสังคมจึงนับว่ามีส่วนสำคัญยิ่ง ในการเสริมสร้างความมั่นคงของโครงสร้างสังคมและการจัดระเบียบในสังคม

1.5 การจัดระเบียบทางสังคม(Social Organization) นักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ ว่าเป็นสัตว์สังคมซึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจึงต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นกลุ่มทั้งนี้ เพื่อจะได้มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอันก่อให้เกิดผลต่อการมีชีวิตรอด และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่เนื่องจากลักษณะ

ทางธรรมชาติของมนุษย์บางประการ มีสภาพไม่แตกต่างกันไปจากสัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น ความต้องการที่จะทำอะไรตามความคิด และจิตใจของตนเอง ความต้องการในอำนาจ และความเป็นใหญ่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความวุ่นวายในด้านต่างๆนั้น การกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน และบางครั้งอาจนำไปสู่การต่อสู้ประหัตประหารกันขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงได้คิดแนวทาง วิธีการ ตลอดจนเครื่องมือต่างๆมาใช้ในการจัดระเบียบ สังคมขึ้น เพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเจริญก้าวหน้าต่อไป

ความหมายของการจัดระเบียบทางสังคม มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า “การจัดระเบียบทางสังคม” ดังนี้ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นการจัดหน่วยหรือกลุ่มของสังคม เป็นส่วนย่อยอย่างมีระบบโดยคำนึงถึงเรื่องเพศ อายุ เครือญาติ อาชีพ ทรัพย์ เอกสิทธิ์ อำนาจ สถานภาพ ฯลฯ แต่ละส่วนย่อยมีหน้าที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กัน เช่น กฎหมาย ระเบียบ รวมทั้งประเพณีเป็นแนวปฏิบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532:354)

องค์ประกอบสำคัญของการจัดระเบียบทางสังคม องค์ประกอบของการจัดระเบียบทางสังคม มีดังนี้

1) บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า บรรทัดฐานทางสังคมไว้ดังนี้

ไพฑูริย์ เครือแก้ว (2513:62) ได้อธิบายความหมายของบรรทัดฐานว่า คือ ตัวกำหนดความประพฤติหรือกิริยาในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม หมายความว่า จะเป็นตัวแสดงมาตรฐาน หรือบ่งบอก ออกมาเลยว่าในสถานการณ์ หรือเหตุการณ์เพราะอยู่ในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้น เขาควร ปฏิบัติ หรือมีกิริยาอาการอย่างใดบ้าง โดยทั่วไปจะแบ่งบรรทัดฐานทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) วิถีประชา (Folkways) หรือวิถีชาวบ้านหรือชนบประเพณี หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติต่างๆ ที่ทุกคนยอมรับปฏิบัติกันโดยทั่วไป จนเกิดความเคยชินเป็นปกติ วิสัย หรือปฏิบัติกัน โดยทั่วไป การดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกสบายแก่ สมาชิกในการปฏิบัติเพราะสมาชิกไม่ต้องคิดหรือกังวลว่า จะปฏิบัติอะไรอย่างไร วิถีประชาเป็นแนวทางปฏิบัติที่ไม่มีความสำคัญมากนักสำหรับสังคม เพราะถ้าสมาชิกละเมิดหรือฝ่าฝืนก็จะไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง หรือความเสียหายต่อสังคมรุนแรง ดังนั้น การละเมิด หรือฝ่าฝืนจึงได้รับการลงโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ได้รับคำติฉินนินทา หรือได้รับการ หัวเราะเยาะ เป็นต้น ตัวอย่างของวิถีประชา ได้แก่ การยกมือไหว้ทักทายกันในสังคมไทย การแต่งกายที่เหมาะสมกับโอกาสต่างๆ การใช้ภาษาพูดที่สุภาพ เป็นต้น

(2) จารีต (Mores) หรือกฎแห่งศีลธรรม หรือวินัยแห่งจรรยา เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่อ้างกฎศีลธรรมทางศาสนาและค่านิยมของสังคมในการกำหนดความถูกต้องของการปฏิบัติมีความสำคัญต่อสวัสดิภาพและทรัพย์สินของสังคมมากกว่าวิถีประชา สังคมจึงมีการบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ถ้าสมาชิกในสังคมไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดผลเสียหายต่อสังคมมาก จึงมีการลงโทษผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนอย่างรุนแรง เช่น การยี่นถวายเป็นคารวะพระบรมฉายาลักษณ์ก่อนหรือหลังภาพยนตร์เล็ก บุตรต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า การสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว เป็นต้น ในสังคม นอกจากมีแนวทางในการปฏิบัติแล้ว ยังมีข้อห้ามปฏิบัติ (Taboos) อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความเป็นระเบียบในการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น

(3) กฎหมาย (Law) หมายถึง คำสั่งหรือข้อห้ามของรัฐที่กำหนด หรือควบคุม พฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม และจะต้องมีการบังคับให้ปฏิบัติ ตามโดยมีกำลังเจ้าหน้าที่ หรืออำนาจของรัฐอย่างเป็นทางการคอยควบคุมตรวจตราดูแลในการ ปฏิบัติของสมาชิกในสังคมอีกด้วย ในสังคมที่

ซับซ้อนหรือมีจำนวนสมาชิกมาก การสร้างความเป็นระเบียบใน สังคมจะอาศัยเฉพาะวิถีประชา และจารีต ย่อมจะไม่เพียงพอ เพราะแนวโน้มในการที่ไม่ปฏิบัติตามมีมาก และการลงโทษก็ไม่มีอำนาจ ที่จะทำให้ สมาชิกมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนใน สังคมที่ไม่ซับซ้อน เช่น ระดับหมู่บ้านต่างๆ วิถีประชา และจารีตก็อาจจะ สร้างความเป็น ระเบียบในการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

2) สถานภาพทางสังคม (Social Status) มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมต่างๆ มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของบุคคลเหล่านั้น จะอยู่ในหลายลักษณะ และหลาย รูปแบบแตกต่างกันไปตามสถานภาพ หรือฐานะของบุคคลต่างๆ เหล่านั้น จึงจะเห็นได้ว่า สถานภาพของ บุคคลมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกันทางสังคม อันจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบ เรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันได้ คำว่า “status” มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า “Sto” ภาษาอังกฤษ ตรงกับ คำว่า “stand” ในภาษาไทย หมายถึง ณะหรือตำแหน่งของบุคคล (ผอบ นะมาตร์, 2524 : 41) มีนักวิชาการ หลายคนได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสถานภาพทางสังคม หรือที่ นิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า สถานภาพ ไว้ แตกต่างกันดังนี้ “สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้ง ที่มุดตกมีอยู่ เกี่ยวกับผู้อื่น และสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้อง ปฏิบัติ ต่อผู้อื่น อย่างไร มี หน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น” (สุพัทธรา สุภาพ, 2522:52)

“สถานภาพ คือ ตำแหน่งหรือหน้าที่การงาน ซึ่งกำหนดขึ้นในรูปหรือระบบของ สังคมในแต่ ละระบบ ของสังคม ย่อมมีตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆ และมีระเบียบหรือปทัสถาน สำหรับเป็น แนวทางปฏิบัติของ ตำแหน่งหรือสถานภาพนั้นๆ คู่กันไปด้วยเสมอ” (ประสาธ หลักศิลา, 2507: 400) นักสังคมวิทยา ได้ แบ่งสถานภาพของบุคคลออกให้เห็นอย่างชัดเจนเป็น 2 ประเภท คือ

(1) สถานภาพโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ได้รับการกำหนดให้ (Ascribed Status) เป็นสถานภาพที่ บุคคลได้มาโดยสังคมเป็นผู้กำหนดให้จากการที่บุคคลนั้นไปมีส่วนร่วม อยู่ในกลุ่ม หรือ ใน สังคมใดสังคมหนึ่ง หรืออาจจะได้มาจากเงื่อนไขทางชีวภาพของมนุษย์ ดังนั้น เมื่อมนุษย์เกิดมาจึงจะมี สถานภาพนี้ทุกคน โดย บุคคลไม่ได้ใช้ความสามารถของตนเองแต่ประการใดตัวกำหนดของสถานภาพประเภทนี้ ได้แก่ เพศ ตัวกำหนด ทางเพศ เป็นลักษณะทางชีวภาพ และทางกายภาพ ซึ่งบุคคลไม่สามารถ จะเลือกได้จะเป็นไปโดยธรรมชาติแต่ กำเนิดไม่ว่าหญิงหรือชาย แต่บุคคล ในแต่ละเพศนั้นย่อม จะได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีบุคลิกและทำหน้าที่ แตกต่างกัน ตามระบบ สังคมและวัฒนธรรมที่สังคมได้กำหนดไว้ อายุ ตัวกำหนดอายุ นับเป็นข้อเท็จจริงทาง ชีวภาพและทางกายภาพที่ แน่นนอนเช่นเดียวกับเพศ ที่สามารถ กำหนดสถานภาพของบุคคลได้ชัดเจน ตั้งแต่ เกิดทุกสังคม ความสัมพันธ์ทางครอบครัว เชื้อชาติ และผิว ถิ่นกำเนิดและชนชั้นทางสังคม

(2) สถานภาพโดยการกระทำหรือสถานภาพโดยความสามารถ (Achieved Status) เป็นสถานภาพ ที่ บุคคลได้มาภายหลัง อันเป็นผลจากความสำเร็จในการกระทำของ ตนเอง บุคคลจะต้องใช้ความสามารถจน ประสบความสำเร็จ จึงจะได้รับสถานภาพนั้นๆ ตัวกำหนดของสถานภาพประเภทนี้ ได้แก่

2.1 การสมรส จะเป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาหลังจากที่ผ่านการสมรสแล้วสถานภาพนี้มักจะมี สัญลักษณ์บ่งบอกถึงการมีสถานภาพด้วย ซึ่งอาจจะเป็นเครื่องแต่งกาย หรือนำหน้าชื่อ อย่างเช่นคำว่า

นางสาว จะเปลี่ยนเป็นคำว่า นาง เมื่อผู้หญิงผ่านการจดทะเบียนสมรสแล้ว สถานภาพที่ได้รับจากการสมรสก็คือความเป็นสามี หรือภรรยา

2.2 การเป็นบิดา หรือมารดา เป็นสถานภาพที่บุคคลได้รับเมื่อมีบุตรแล้ว ซึ่งจะนับรวมถึงการที่รับเด็กมาเป็นบุตรบุญธรรมด้วย

2.3 การศึกษา เป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลอีกอย่างหนึ่งที่บุคคล จะต้องใช้ความพยายาม โดยผ่านการศึกษาเล่าเรียนในระดับต่างๆ จากระดับต้น และสูงขึ้นเรื่อยๆ สถาบันทางการศึกษาเล่าเรียน ในระดับต่างๆ นั้นตั้งแต่โรงเรียน วิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัย จะเป็นแหล่งสำคัญที่บุคคลจะได้รับสถานภาพมา ซึ่งแต่ละระดับการศึกษา ก็จะ ให้ระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไปด้วย เมื่อบุคคลได้ใช้ความสามารถ ศึกษา เล่าเรียนจนจบ หลักสูตรในระดับการศึกษานั้นๆ ก็จะได้รับสถานภาพตามวุฒิที่ผ่านในระดับการศึกษานั้นๆ เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปริญญาตรี เป็นต้น

2.4 อาชีพ ในระบบสังคมต่างๆโดยทั่วไปแล้วได้เปิดโอกาสให้บุคคลมีการ เลือกประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ตามความสนใจ และความสามารถของตน บุคคลย่อมจะได้รับสถานภาพตามประเภทของอาชีพที่ตนเอง ทำอยู่ เช่น กรรมกร ช่างฝีมือ นักมวย ศิลปินในแขนงต่างๆ ข้าราชการ เป็นต้น

2.5 การเมือง เป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลอีกอย่างหนึ่งที่ บุคคลสนใจและอยู่ในวงการ เมือง เช่น สมาชิกพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรี เป็นต้น สถานภาพทางสังคมต่าง ๆ ทั้งสถานภาพโดยกำเนิด และสถานภาพโดยการ กระทำจะสามารถเกิดขึ้นกับบุคคลได้พร้อมๆ กัน และจำกัดแน่นอนลงไปไม่ได้ว่าบุคคลใดควร มีสถานภาพใดบ้าง บุคคลหนึ่งอาจมีสถานภาพโดยกำเนิด และสถานภาพ ในการกระทำ หลายๆ อย่างพร้อมกันก็ได้ แต่ไม่ว่าบุคคลจะได้รับสถานภาพอย่างใดก็ตาม สถานภาพต่างๆ เหล่านี้ก็จะ เป็นเครื่องบ่งบอกสิทธิ หน้าที่หรือความรับผิดชอบต่างๆ ที่บุคคลนั้น ๆ จะต้อง ปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิตในสังคม และเมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการ อยู่ร่วมกันก็จะเกิดขึ้นตามมา

3) บทบาททางสังคม (Social Role) บทบาท หมายถึง การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรมตาม หน้าที่ความรับผิดชอบ และความคาดหวังของสถานภาพต่างๆ ที่บุคคลมีอยู่เป็นมูลฐาน บทบาทของบุคคล บางอย่างจะกระทำได้ไม่ยากนัก แต่ในบางอย่างจำเป็นจะต้องฝึกฝน อบรมหรือหาความชำนาญตลอดจน มีความรู้สึกรู้สีก่อนคิดต่อการกระทำนั้น เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ สำหรับการฝึกอบรมนั้น ก็มักจะฝึกฝนอบรมกันอยู่ตลอดไปตราบเท่าที่บุคคลนั้นดำรงตำแหน่ง นั้นๆ อยู่ ซึ่งอาจจะเป็นการฝึกอบรม อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ในสังคมมนุษย์แต่ละคนจะมีบทบาท หลายบทบาทเป็นไปตาม สถานภาพต่างๆ ที่ตนมีอยู่และแต่ละบทบาทก็จะมี ความสมบูรณ์หรือสมดุลกันพอสมควร เช่น มีนายจ้างก็ มี ลูกจ้าง มีพ่อแม่ก็ต้องมีลูก มีครูก็ต้องมีนักเรียน เป็นต้น ซึ่งสังคมมีความซับซ้อนมากเท่าใด บทบาทที่ยิ่ง จะมี ความซับซ้อน และแตกต่างไปมากขึ้นเท่านั้นตาม สถานภาพ จึงพอสรุปได้ว่า บทบาทของบุคคลในสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่บุคคลนั้น ครอบงำ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล ความแตกต่างในบทบาทของ แต่ละบุคคล ย่อม เป็นไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ ความพอใจ การ ฝึกอบรม รวมทั้งถึงสภาพทางร่างกาย และจิตใจของบุคคลนั้น

1) การจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social Stratification) การจัดลำดับชั้นทางสังคม หรือการแบ่งชนชั้นทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติอย่างหนึ่งในสังคมของมนุษย์อันมีพื้นฐานมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่กำหนดให้แต่ละบุคคลในสังคมมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญาจึงทำให้สังคมมนุษย์ทุกสังคมเกิดความแตกต่างกันของกลุ่มสมาชิกต่าง ๆ ในสังคมขึ้น ซึ่งมีผลทำให้คนแต่ละกลุ่มแต่ละชนชั้นเหล่านั้นมีแนววิถีชีวิต และการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป อันจะนำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคมได้แม้บางครั้งความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมจะมีผลในทางลบต่อสังคมแต่เนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้แต่ละสังคมจะได้พยายามหาทางที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นเหล่านั้นเป็นไปในทางที่ดี อันจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันในที่สุดสรุปได้ว่า แนวความคิดในเรื่อง “การจัดลำดับชั้นทางสังคม” (Social Stratification) เป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในทางสังคมวิทยา

(1) ค่านิยมทางสังคม (Social Values) ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516 : 13) ได้ให้ความหมายของค่านิยมทางสังคมไว้ว่า “โดยทั่ว ๆ ไป ค่านิยมของสังคม (Social Values) หมายถึง สิ่งที่ต้องการ (Needs) สนใจ มีความปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือมีทัศนคติ (Attitude) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความปรารถนา ความต้องการหรือเจตนาเหล่านี้ กลับส่งผลสะท้อนให้คนจำต้องกระทำสิ่งนั้นและเมื่อได้กระทำสิ่งนั้นแล้วตนเองอาจมีความสุข และสังคมนิยมยกย่องบูชาหรือถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าคนไม่ทำในสิ่งนั้นสังคมอาจจะมองในแง่ผิดทำนองคลองธรรมเราอาจจะสรุปความหมายของค่านิยมของสังคม (Social Values) อย่างกว้างๆ ได้ว่าเป็นวิธีการจัดการพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior) ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวคน และเป็นสิ่งที่คนเรายึดถือ

(2) ปฏิบัติต่อกันมาแต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องค่านิยมของสังคมค่อนข้างจะเป็นเรื่องปรัชญาอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะกำหนดค่านิยมของสังคมใดสังคมหนึ่งให้ถูกต้องแน่นอน โดยเฉพาะในแง่ของความจริงและความถูกต้องในการสรุปผลการศึกษา” พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 366) อธิบายว่าค่านิยมทางสังคม หรือคุณค่าทางสังคม หมายถึง แบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสังคมถือว่ามีคุณค่า แบบอย่างพฤติกรรมนั้นจะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ได้ ค่านิยมในสังคมต่างๆ จะผิดแผกกันไปค่านิยมทางสังคม จึงหมายถึง สิ่งที่บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่ง ที่ถูกต้อง ดีงาม มีค่าควรแก่การแสวงหาหรือยึดมั่นมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ

(3) อุดมการณ์ทางสังคม (Social Ideology) อุดมการณ์เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญที่ตั้งไว้เพื่อการปฏิบัติไปสู่จุดหมายนั้นเป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของบุคคลอีกอย่างหนึ่ง นอกเหนือไปจากศาสนาและความเชื่อ อุดมการณ์มีลักษณะเป็นหลักการ มติ หรือแนวความคิดที่บุคคล ชนชั้นหรือกลุ่มยึดถือเป็นแนวทางหลัก เป็นเครื่องชี้นำหรือเป็นเป้าหมายอันสำคัญของการกระทำเป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดกับการกระทำหรือปฏิบัติ ทั่วๆ ไปของบุคคล โดยให้เป็นการกระทำที่มีความหมายแน่นอน มีขอบเขตที่วางไว้อย่างชัดเจน พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 181) อธิบายความหมายของอุดมการณ์ (Ideology) ไว้ว่า หมายถึง แบบอย่างความคิดเห็น ความเชื่อรวมทั้งวิธีการคิดอันเป็นลักษณะของกลุ่มคน เช่น ชาตินิยม ชนชั้น กลุ่มอาชีพ พรรคการเมือง ฯลฯ

(4) การบังคับใช้ทางสังคม (Social Sanctions) พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 361 – 362) อธิบายไว้ว่า Social Sanction) หมายถึง การชู่ว่าจะลงโทษหรือการสัญญาว่าจะให้

รางวัลที่กลุ่มกำหนดไว้สำหรับ ความประพฤติของสมาชิก เพื่อชักนำให้กระทำในข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ของกลุ่มการบังคับใช้ หมายถึง วิธีการที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม การบังคับจะใช้วิธีการ 2 ประการคือ (ปฟาณี ฐิติวัฒนา, 2523 : 64) 1) การบังคับใช้เชิงบวก (positive sanctions) เป็นการการให้รางวัลตอบแทน (rewards) เมื่อบุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เช่น การยกย่อง ชมเชย ประกาศเกียรติคุณ ให้เหรียญตรา ให้ความดีความชอบ การยอมรับ การได้รับสถานภาพที่สูงขึ้น เป็นการจูงใจให้บุคคลปฏิบัติตามที่ได้อยู่ในกรอบของบรรทัดฐาน 2) การบังคับใช้เชิงลบ (negative sanctions) เป็นการลงโทษ (punishment) แก่ผู้ละเว้นการปฏิบัติตามบรรทัดฐาน

ซึ่งในสถานการณ์นั้นต้องการให้บุคคลปฏิบัติตามความรุนแรงของการลงโทษ ขึ้นอยู่กับวาระบรรทัดฐานของ สังคมนั้นๆ มีความสำคัญเพียงใดการลงโทษจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) โทษทางสังคม ได้แก่ โทษที่คน ในกลุ่มบังคับใช้กันเอง จะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม ไม่ต้องอาศัยกลไกของบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้า บุคคลไม่ปฏิบัติตามวิถีประชาอาจได้รับการนิทา การวางกลาวตักเตือน การเยาะเย้ยถากถาง การใส่สายตา ฯลฯ แต่ถาละเมิดจารีตก็อาจได้รับโทษรุนแรงถึงขั้นตัดการคบหาสมาคม ถูกกำจัดออกไปจากกลุ่ม 2) โทษ ทางบ้านเมือง ได้แก่ โทษที่ผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับ ความรุนแรงของโทษก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของ การกระทำผิด อาจจะมีตั้งแต่ปรับ จำคุก เนรเทศจนถึงประหารชีวิต

1 การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นคำที่นักสังคมวิทยาใช้กันหลายคำ ได้แก่ การอบรมใหญ่ ระเบียบของสังคม การเรียนรู้ทางสังคม การอบรมทางสังคม การอบรมขัดเกลาทางสังคม การกลมกลืนทาง สังคม สังคมประกิต และสังคมกรณี เป็นต้น การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการทาง สังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ คนที่เกิดมาจะต้องได้รับการ อบรมสั่งสอนให้เป้นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่รวมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบ รื่น นอกจากนี้ การขัดเกลาทางสังคมทำใ้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติเป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มี สภาพแตกต่างจากสัตว์รวมโลกชนิดอื่น การขัดเกลาทางสังคมจึงเป้นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตลอดชีวิตเพราะ มนุษย์จำเป้นต่อการอยู่รอด เช่นการดำรงชีวิต การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงจำต้องผ่าน กระบวนการขัดเกลาทางสังคม เพื่อความเป้นมนุษย์อย่างแท้จริง การขัดเกลาทางสังคมจึงมีกระบวนการที่ค่อนข้าง ซับซ้อน และสิ่งที่เรียนรู้นี้้อาจจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ โดยบุคคลจะต้องผูกพันกับโครงสร้างของสังคม ที่มีอยู่ความผูกพันนี้แสดงออกมาในรูปที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทในเรื่องต่างๆ เช่น การงาน การปกครอง การศึกษา การเมือง การศาสนา การมีครอบครัว การนันทนาการและสาธารณสุข เป็นต้น

2.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยทางวัฒนธรรม

2.1 ความหมาย วัฒนธรรม ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “culture” มาจาก ภาษาลาติน คือ cultura ซึ่งแตกมาจากคำว่า colere หมายถึง การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม (cultivate) ใน สังคมไทยคำว่า วัฒนธรรม ได้ถูกนิยามโดยรากศัพท์ภาษา บาลีและสันสกฤต คำว่า วัฒนธรรม (วัฒนธรรม) หมายถึง ความเจริญ งอกงาม ส่วน ธรรม (ธรรม) หมายถึง ความดี ความงาม กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ เมื่อรวมกันเป็น วัฒนธรรม หมายถึง ความดี

วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกัน ทำความตกลงกันว่าจะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดจึงจะเหมาะสม ข้อตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่ง เราอาจเรียกระบบที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงกันแล้วนี้ว่าระบบสัญลักษณ์ ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบสัญลักษณ์ในสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น แล้วจึงสอนให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด เมื่อมนุษย์เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมมนุษย์ก็รู้ว่าอะไรคือ ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และส่วนใหญ่แล้วมนุษย์จะรู้ว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมาก วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น ภาษา ศิลปะ กฎหมาย การปกครอง และศีลธรรม เป็นต้น ถือเป็นความเจริญงอกงามทางสติปัญญาของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เรียนรู้และรับการถ่ายทอดมาจากการติดต่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมถึงภาษา ธรรมเนียมประเพณีและสถาบันทางสังคมเป็นวิธีการดำรงชีวิตของคนในสังคม

2.2 ลักษณะของวัฒนธรรม สิ่งที่จัดเป็นวัฒนธรรม มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

- 1) วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เช่น การสร้างอาคาร บ้านเรือน คอมพิวเตอร์ เป็นต้น หรือการแต่งเติมสิ่งที่เป็นธรรมชาติให้มีรูปร่างลักษณะใหม่
- 2) วัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดและไม่ใช้สิ่งที่ อาจถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สร้างมนุษย์โดยเด็กจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูแลขัด เกลาสังคมจากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ครูอาจารย์ เมื่อเด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวและความรู้พื้นฐานก็ ปรับปรุงพัฒนาความคิด ประดิษฐ์เป็นวัฒนธรรมใหม่ๆ
- 3) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมยอมรับ เป็นส่วนร่วมและนำไปใช้ในการสร้าง วัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม
- 4) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมเป็นผลของการ ถ่ายทอดและการเรียนรู้จากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกอีกรุ่นต่อไป การถ่ายทอดนั้น ต้องใช้เวลา และมี ภาษาเป็นสื่อกลางช่วยใช้มนุษย์ได้แสดงความรู้สึกและสามารถเข้าใจผู้อื่นได้ ภายหลังที่มีการสร้าง วัฒนธรรมและพัฒนาขึ้นก็จะมีคำสั่งสมกลายเป็นองค์ความรู้ของสังคม
- 5) วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามกาลเวลาที่สอดคล้องกับธรรมชาติรอบข้างและ ความต้องการของสมาชิกในสังคม บุคคลที่เกิดในสังคมใดก็ต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น ซึ่ง แตกต่างกันไป ตามแต่ละสังคม ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบได้ว่าของใครดีกว่ากัน เพราะแต่ละ วัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม

2.3 ประเภทของวัฒนธรรม วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นวัฒนธรรมที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ เป็นรูปธรรม เช่น หนังสือ แว่นตา รถยนต์ เป็นต้น เป็นสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมคิดค้นขึ้นมา

2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่มองไม่เห็น เป็นภาพนามธรรม เช่น ค่านิยม มารยาท ปรัชญา บรรทัดฐาน สถาบัน สังคม ความเชื่อ เป็นต้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น วัฒนธรรมนามธรรมหรือวัฒนธรรม รูปธรรมจะเป็นการแบ่งที่แยกกันได้อย่างเด็ดขาด การแบ่งในลักษณะที่ว่ นี้เป็นการแบ่งเพื่อความสะดวกในการพิจารณาวัฒนธรรมเท่านั้นตาม ความเป็นจริง วัฒนธรรมประเภทวัตถุ สามารถสื่อความหมาย และมีลักษณะเป็นระบบสัญลักษณ์ที่จับ ต้องได้ บ้านเรือนที่เราอยู่มีลักษณะเป็น วัฒนธรรมประเภทวัตถุ แต่ถ้าเราพิจารณาลักษณะของ บ้านเรือนเราก็จะเห็นว่า บ้านที่มนุษย์เราใช้อาศัยอยู่ นั้นอาจจะสร้างด้วยวัตถุที่ต่างกัน เช่น กระท่อม หลังคามุงจาก ย่อมแตกต่างจากบ้านไม้สัก หรือตึกคอนกรีต นอกจากจะต่างกันตรงวัสดุที่ใช้แล้วยังต่างกันตรงที่ลักษณะของอาคารจะบอกให้คนในสังคม นั้นรู้ได้ว่า เจ้าของบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร เศรษฐีย่อมอยู่ตึกหลังใหญ่ คนจนมักจะทำอาศัยอยู่ ในกระท่อม ถ้า กระท่อมตั้งอยู่ในหมู่บ้านตามต่างจังหวัด ก็ย่อมต่างจากกระท่อมที่ตั้งอยู่ในสลัมกรุงเทพฯ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมประเภทวัตถุย่อมให้ความหมายทางสัญลักษณ์ด้วย

2.4 การจัดประเภทตามเนื้อหาของวัฒนธรรม จะแยกได้ 4 ประเภทดังนี้

- 1) คติธรรม คือ วัฒนธรรมทางศีลธรรมและทางจิตใจ อันเป็นคติหรือหลักการดำเนินชีวิตที่ ส่วนใหญ่รับมาจากหลักธรรมทางศาสนามีความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ
- 2) วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง วัตถุทางศิลปกรรม เช่น เจดีย์ บ้านเรือน รวมถึง เครื่องอุปโภคทั้งหลายซึ่งถือว่าเป็นวัตถุทั้งสิ้น โดยคนในสังคมร่วมกันประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวก ในการดำรงชีวิต
- 3) เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมายหรือขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่มีความสำคัญ เสมอด้วยกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตาม
- 4) สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม เป็นวัฒนธรรมในการติดต่อเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ หรือมารยาทในสังคมหรือสมาชิกพึงปฏิบัติต่อกันในโอกาสต่าง ๆ

2.5 กระบวนการทางวัฒนธรรม หลังจากที่ได้มีวิวัฒนาการและการเกิดวัฒนธรรมดังได้กล่าวไว้ แล้วโดยชี้ให้เห็นถึงวิธีการปรับตัวของมนุษย์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรมที่อยู่ข้างเคียง ย่อมต้องมีการผสมผสาน กลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมต่อไปนี้

1) การถ่ายทอดวัฒนธรรม วัฒนธรรม คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีใช้ระบบที่ เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ ย่อมหมายความว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้โดยผ่านการถ่ายทอด การ ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คือ การที่พ่อแม่สอนลูก ผู้ใหญ่สอนผู้น้อย ผู้มาก่อนสอนผู้มาทีหลัง เป็น ต้น โดยที่ต้องยอมรับในเบื้องต้นถึงลักษณะบางอย่างของวัฒนธรรมว่าเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา มนุษย์ที่อยู่ คนละสังคมย่อมจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน กล่าวคือสังคมที่ต่างกันจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน

2) การรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น เป็นการรับวัฒนธรรมจากสังคมข้างเคียงที่สอดคล้องกับ ของเดิมที่มีอยู่และไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคมในที่สุดก็จะแยกไม่ออกจากวัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิมและ วัฒนธรรม ส่วนใดรับมาจากสังคมอื่น การรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาในระยะแรกอาจจะเรียกได้ว่าเป็น การยืมวัฒนธรรม แต่เมื่อเวลาผ่านไปการยืมก็จะกลายเป็นการรับวัฒนธรรม การยืมวัฒนธรรมและการรับ วัฒนธรรมนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในกระบวนการทางวัฒนธรรมที่

นักวิชาการกลุ่มหนึ่งนำโดยฟรานส์ โบแอส แห่ง มหาวิทยาลัยโคลอมเบียเรียกว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม” กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนที่ของวัฒนธรรมจุดศูนย์กลางของสังคมหนึ่งและขยายวงกว้างออกไปยังชุมชนอื่นหรือสังคมอื่น

3) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในสังคมเดียวกันที่เรียกว่า การสืบทอดวัฒนธรรมในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูก (enculturation) ส่วนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งเป็นการที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นและเกิดการปรับตัววัฒนธรรมให้เข้ากัน (acculturation) โดยที่มีการละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตัวเองบางส่วน และทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และทำให้เอกลักษณ์เดิมเปลี่ยนไป บางครั้งใช้ความหมายของการผ่อนปรนเข้าหากัน

โดยสรุป แนวคิดปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันไม่ได้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) ปัจจัยสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal factors) เริ่มตั้งแต่ภายในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ความห่วงใย เด็กจะรู้สึกมั่นใจในการปรับตัวกับสังคมภายนอกและมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลทั่วไป 2) ปัจจัยด้านสังคม (Societal factors) ตั้งแต่ในวัยเด็กการอบรมเลี้ยงดูส่งเสริมให้เด็กมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยเปิดโอกาสและกระตุ้นให้เด็กได้ซักถามเรื่องราวของบุคคลภายนอกและอธิบายให้เข้าใจความแตกต่างของสังคมภายนอกบ้านตามความสามารถของการรับรู้ในแต่ละวัยการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้ตั้งแต่วัยเด็กทำให้บุคคลมีพัฒนาการที่ดีมีความสามารถในการปรับตัวที่ดี 3) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Cultural factors) มีผลทำให้พัฒนาการของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป เช่น คนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะไม่กล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้ใหญ่เนื่องจากถูกอบรมให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่ได้สั่งสอนแนะนำ แตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกับผู้ใหญ่ได้ 4) ปัจจัยด้านมนุษยวิทยา (Ethnic factors) ลักษณะที่แตกต่างของกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของมนุษย์ เช่น ความแตกต่างด้านรูปลักษณ์ การดำรงชีวิตของชนผิวดำในประเทศอเมริกา ทำให้ชนชาวอเมริกันบางกลุ่มรังเกียจคนผิวดำ ความแตกต่างในการนับถือศาสนาของชาวอินเดียทำให้มีการแบ่งชนชั้นในสังคม หรือความแตกต่างของบุคคลในครอบครัวที่มีมารดาเป็นชาวไทยแต่มีบิดาเป็นชาวจีนที่เคร่งครัดขนบธรรมเนียมประเพณี ย่อมส่งผลต่อบุตรหลานที่ต้องยึดถือและปฏิบัติตามประเพณีชาวจีนด้วยเช่นกัน

3. ความสัมพันธ์มิติทางสังคมและวัฒนธรรมของแอลกอฮอล์

การศึกษามิติทางสังคมวัฒนธรรมการดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิด จะพบความสัมพันธ์ลบและบวกในเวลาเดียวกัน ในมุมมองของนักวิชาการด้านสุขภาพและส่วนที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยได้พยายามชี้ให้ผู้คนมองเห็นถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่นถ้ามีพฤติกรรมกรรมการดื่มแบบอันตรายหลายประการและมีโครงการรณรงค์ในการลด ละ เลิกดื่มเหล้าในเทศกาลอย่างต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่ารายได้จากการจำหน่ายเครื่องดื่มดังกล่าว มีมูลค่าสูงและช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจให้กับประเทศโดยเฉพาะเรื่องการท่องเที่ยวกับต่างชาติและเมื่อศึกษาเชิงลึกในมิติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แล้วก็เชื่อมโยงไปกับโครงสร้างของสังคมมนุษย์ในหลายบทบาทและทำไมการดื่มถึงอยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ความสัมพันธ์อันหยั่งราก

ลึกของการดื่มมีความสำคัญต่อความเชื่อของบุคคล กลุ่มชนและสังคมที่อยากจะถอยออกไปจากวิถีการดำรงชีวิต และถึงแม้ว่าทั่วโลกมีความพยายามที่จะลดปริมาณการดื่มต่อหัวประชากรลงให้ได้มากที่สุดแต่ก็ดูเหมือนว่า วัฒนธรรมการดื่มยังได้รับการสืบทอดต่อไปอย่างไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุด การให้คุณค่าและยึดถือทางสังคมและวัฒนธรรมแอลกอฮอล์จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ หากต้องการให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมหรือการควบคุมทางสังคมและวัฒนธรรมได้สำเร็จ

โดยทั่วไปการดื่มของแต่ละประเทศย่อมมีเหตุผลบางประการทางสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวโยงอย่างแยกไม่ออก ดังนี้

1) เป็นกิจกรรมทางสังคม (Drinking as a social drink) จากการทบทวนมโนทัศน์วัฒนธรรมของการดื่มแสดงให้เห็นว่าการดื่มเป็นกิจกรรมทางสังคม และมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องมีการสร้างสัมพันธ์ต่อการดื่มเป็นการแสดงความเป็นมิตรและสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลายลง บุคลิกภาพของผู้คนจะเปลี่ยนไปเพราะมีผลกระทบโดยตรงต่อเซลล์สมอง ทำให้ผู้ดื่มรู้สึกอิ่มเอิบ (euphoria) การตอบสนองเปลี่ยนไป ช่างพูด และรู้สึกสนุกขึ้น นอกจากนี้ยังมีผลต่อระบบชีววิทยาและเคมีร่างกายในส่วนอื่น ๆ จึงได้ชื่อว่า “น้ำเปลี่ยนนิสัย” การพูดคุยก็จะออกรรรมมากขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงออกบางอย่างมากขึ้น ทำให้ผู้ดื่มอยากดื่มในครั้งต่อ ๆ ไป

2) เป็นสื่อหรือเครื่องมือที่ผู้คนใช้ในหลายสถานการณ์และช่วงเวลา เช่น เพื่อบรรเทาความกลัดกลุ้มใจหนีปัญหาหรือความคับข้องใจที่ตนไม่สามารถเผชิญหน้าได้จึงใช้การดื่มบั้งหน้าให้ตนผ่านช่วงเวลานั้นไปให้ได้ อย่างเช่น ในประเทศญี่ปุ่นคนในชุมชน จะส่งขวดสาเกมาให้เจ้าของบ้านที่ครอบครัวประสบปัญหา ทุกข์ทรมานจากโรคร้าย หรือการเป็นการให้ของขวัญโดยส่งขวดสาเกสองขวดผูกติดกันแสดงถึงการรวมกันขึ้นมาใหม่ หรือในประเทศไทยเองก่อนหน้าที่จะมีโครงการ “ให้เหล้าเท่ากับแข่ง” เกิดขึ้นในตะกร้าของขวัญมักจะมีเหล้ายี่ห้อที่ราคาแพงๆ ที่ผู้คนนิยมซื้อไปให้ผู้หลักผู้ใหญ่จนถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย

3) พักผ่อน นันทนาการ แอลกอฮอล์ในแต่ละวัฒนธรรม เช่น เป็น “ตัวแบ่งเวลาหรือสถานการณ์” ในหลายสังคมผู้คนนิยมดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงเวลาพักผ่อนหรือเทศกาลเฉลิมฉลอง แอลกอฮอล์จึงทำหน้าที่บ่งบอกการสิ้นสุดของช่วงเวลา “ปกติ-เคร่งเครียด” เพื่อเข้าสู่ช่วงเวลา “พิเศษ-ผ่อนคลาย”

3) ทำหน้าที่ขับเคลื่อนพิธีการ มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ เพราะในอดีตสุราพื้นบ้านหรือเครื่องดองของมีนมาทำมาจากข้าว เมื่อจะเริ่มต้นการเพาะปลูกใหม่หรือเข้าฤดูเก็บเกี่ยว จึงมีพิธีกรรมผูกขวัญข้าว หรือไหว้เจ้าที่นา ให้พืชผลทางเกษตรได้ผลดีและขอบคุณพระแม่โพสพที่ให้อาหารที่อุดมสมบูรณ์แก่ครอบครัว หรือในบางประเทศ

4) เป็นตัวเชื่อมให้ธุรกิจบางอย่างดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น กิจการร้านอาหาร ผับ บาร์ งานรื่นเริง ที่นิยมในปัจจุบัน คือ การเอ็นเตอร์เทนแขกของกลุ่มพริตตี้ เป็นต้น

5) เป็นเครื่องหมายของความสำเร็จและความศักดิ์สิทธิ์

จะเห็นได้ว่าการดื่มแอลกอฮอล์มีหลายมิติโยงใยกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คน ที่ไม่ได้ตีตรามองผู้บริโภคในฐานะประชากรกลุ่มเสี่ยงที่จะก่อปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ หรือเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา หากศึกษาความหมายทางสังคมของแอลกอฮอล์ในแต่ละวัฒนธรรม เช่น เป็น “ตัวแบ่งเวลา/สถานการณ์” ในหลายสังคมผู้คนนิยมดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงเวลาพักผ่อนหรือเทศกาลเฉลิมฉลอง แอลกอฮอล์จึงทำหน้าที่บ่งบอกการสิ้นสุดของช่วงเวลา “ปกติ-เคร่งเครียด” เพื่อเข้าสู่ช่วงเวลา “พิเศษ-ผ่อนคลาย”

ในทางกลับกันในบางสังคมดื่มแอลกอฮอล์เพื่อสื่อนัยยะการสิ้นสุดช่วงเวลาพักผ่อนเพื่อเข้าสู่ช่วงเวลาปกติหรือการทำงาน เช่น ผู้ชายในแคว้นอันดาลูเซีย (Andalusia) ประเทศสเปน จะนิยมดื่มกาแฟผสม

แอลกอฮอล์ตอนเช้าหลังตื่นนอนก่อนไปทำงาน ตลอดจนในแทบทุกสังคมมีกฎเกณฑ์ทางสังคมต่าง ๆ เพื่อควบคุมพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ให้เหมาะสมไม่ก่อความรำคาญหรืออันตรายกับคนอื่น เป็นต้น พฤติกรรมการดื่มและแอลกอฮอล์จึงมีความหมายทางสังคมแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมในหลากหลายมิติ และเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน การแก้ไขปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จึงต้องพิจารณาทั้งมิติทางสังคมและเศรษฐกิจและรับฟังความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้าน ทั้งนี้ นโยบายที่สามารถแก้ไขปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและข้อเท็จจริงให้ความสำคัญกับการแก้ไขกลุ่มที่เป็นปัญหาหรือบริโคมอย่างเป็นอันตราย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจ ในการบังคับใช้กฎหมายควบคู่ไปกับการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการดื่มอย่างรับผิดชอบและสร้างจิตสำนึกเคารพกฎหมายอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ในที่สุด และจะสามารถแก้ปัญหาคารบิโรคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างขาดความรับผิดชอบต่ออย่างยั่งยืน

4. แนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model)

แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพผ่านการปรับปรุงแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มบุคคล และกลุ่มผู้เจ็บป่วยในโรคต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ (Becker, 1975: 409-414) ดังต่อไปนี้ 1) การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อความเจ็บป่วย 2) การรับรู้ความรุนแรงของโรค 3) การรับรู้ถึงประโยชน์การรักษา 4) การรับรู้ความสิ้นเปลือง หรืออุปสรรคต่าง ๆ 5) สิ่งชักนำให้มีการปฏิบัติ เป็นความเชื่อของบุคคลว่าตนมีโอกาสเกิดโรค การที่หลีกเลี่ยงภาวะที่จะเกิดอุบัติเหตุ ดังกล่าว จำเป็นต้องมีพฤติกรรมสุขภาพเพื่อป้องกันการเกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุและเป็นการรับรู้ว่าตนมีโอกาสเกิดสภาวะแทรกซ้อนหรือผลกระทบสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยแล้ว ซึ่งจะแตกต่างไปจากผู้มีสุขภาพดีทั่วไป (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2535 :30) การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคพัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีพลังสนามของเลวิน (Lewin, Kurt, 1951) ซึ่งกล่าวว่ามนุษย์อยู่ในห้วงจักรวาล (Life Space) ซึ่งประกอบด้วย 3 บริเวณ (Region) คือบริเวณที่เป็นบวก บริเวณที่เป็นกลางและบริเวณที่เป็นลบ สำหรับเชื่อโรคอยู่ได้เฉพาะบริเวณที่เป็นลบ เพราะฉะนั้นจึงพยายามผลักดันมนุษย์ที่อยู่บริเวณลบออกไปให้พ้นจากส่วนนี้ดังนั้นมีมนุษย์ จึงสร้างแรงต้านทานเพื่อต่อต้านโรคโดยการสร้างความเชื่อก่อให้เกิดขึ้นกับตนเองในการหลีกเลี่ยง สภาวะโรคดังกล่าวกล่าวคือ มนุษย์จะมีความเชื่อว่าตนมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคและเมื่อเป็นโรคหรือบาดเจ็บ โรคจะทำให้ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นอันตราย เพราะฉะนั้นจึงต้องมีพฤติกรรม การป้องกันเพื่อลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค

2.4.1 แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ พัฒนามาจากทฤษฎีของ Kurt Lewin (1951) ที่เชื่อว่าการรับรู้ของ บุคคลเป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรม โดยที่บุคคลจะกระทำ หรือเข้าใกล้กับสิ่งที่ตนพอใจและคิดว่าสิ่งนั้นจะก่อให้เกิดผลดีแก่ตน หนีห่างจากสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา หากไม่ปฏิบัติเช่นนี้จะเกิดผลเสียแก่ตนได้จากแนวความคิดนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้น ของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ และได้มีการนำมาใช้ในครั้งแรกโดย Rosenstock และคณะ (1974) เพื่ออธิบายปัญหาสาธารณสุขในระหว่างปี ค.ศ.1950 - 1960 หลังจากนั้นได้นำทฤษฎีมาผสมผสานกับทฤษฎีจากนั้นได้นำทฤษฎีมาผสมผสานกับทฤษฎีแรงจูงใจ และทฤษฎีการ ตัดสินใจ ได้นำเอาองค์ประกอบแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพมาใช้ในการอธิบายถึงพฤติกรรม และการตัดสินใจของ

บุคคลในการดูแลสุขภาพอนามัย โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า การแสดง พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับ การมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่ตน และความเชื่อในผลที่จะ เกิดจากการกระทำของตน (Maiman และ Becker, 1974) กล่าวคือ บุคคลที่จะสามารถปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคหรือเพื่อหลีกเลี่ยงการบาดเจ็บได้จะต้องมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี่ว่าตนเป็นบุคคลที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคหรือบาดเจ็บแล้วเมื่อเกิดขึ้นจะทำให้เกิดความรุนแรงและมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ค่าใช้จ่าย ความ สะดวกสบาย ความยาก ลำบากและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ การปฏิบัติตนตามคำแนะนำจะเป็นประโยชน์ และช่วยลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคและบาดเจ็บได้ แนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจาก ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาสังคมและใช้อธิบายถึงพฤติกรรมของบุคคลการกระทำที่แสวงหาและปฏิบัติตน ตามคำแนะนำด้านสุขภาพที่เป็นสิ่งชักจูง เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการรับรู้ของบุคคลที่เป็นตัวชี้วัดพฤติกรรมได้ คือ บุคคลที่จะสามารถปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคหรือหลีกเลี่ยงการบาดเจ็บได้ จะต้องมีความเชื่อว่าตนนั้น เป็นบุคคลที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคแล้วจะทำให้เกิดความ รุนแรงรวมทั้งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตได้ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีการนำแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพไปใช้ร่วมกับ ทฤษฎีหรือแบบจำลองด้านพฤติกรรมสุขภาพกันมากขึ้น ทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

2.4.2 องค์ประกอบของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ มีองค์ประกอบดังนี้ (Strecher and Rosebstock 1997)

1. การรับรู้ต่อโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรค (Perceived susceptibility) การรับรู้ต่อโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรค หมายถึง บุคคลมีความเชื่อโดยตรงต่อการ ปฏิบัติตามคำแนะนำด้านสุขภาพทั้งอยู่ในช่วงปกติและช่วงเจ็บป่วย บุคคลเหล่านี้จึงเกิดการปฏิบัติ ตามเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงโรคความเชื่อหรือการคาดคะเนของบุคคลนั้น ตนมีโอกาสเสี่ยงต่อการเป็น โรคหรือปัญหาสุขภาพนั้นมากน้อยเพียงใด และถูกเป็นการรับรู้ของผู้ป่วยจะหมายถึงความเชื่อต่อความถูกต้องของการวินิจฉัยโรคของแพทย์การคาดคะเนถึงโอกาสเกิดโรคซ้ำและความรู้สึกของผู้ป่วยว่าตนเองง่ายต่อการป่วยเป็นโรคต่าง ๆ

2. การรับรู้ต่อความรุนแรงของโรค (Perceived Severity) หมายถึงความเชื่อที่บุคคลเป็นผู้ประเมินเอง ในด้านความรุนแรงของโรคที่มีต่อร่างกาย ก่อให้เกิดความพิการ เสียชีวิต ความยากลำบาก และการต้องใช้ระยะเวลาในการ รักษาการเกิดโรคแทรกซ้อน น หรือมีผลกระทบต่อบทบาททางสังคมของตน ซึ่งการรับรู้ความรุนแรงของโรคที่กล่าวมานั้นอาจมีความแตกต่างจากความรุนแรงของโรคที่แพทย์เป็นผู้ประเมิน การรับรู้ โอกาสเสี่ยงของการเป็นโรค ร่วมกับการรับรู้ความรุนแรงของโรค จะทำให้บุคคลรับรู้ถึงภาวะ คุกคาม (Perceived threat) ของโรคนั้นมากน้อยเพียงใด ซึ่งภาวะคุกคามนี้เป็นส่วนหนึ่งที่บุคคลนั้นไม่ปรารถนาและโน้มน้าวใจที่จะหลีกเลี่ยง

3. การรับรู้ประโยชน์ของการรักษา และป้องกันโรค (Perceived Benefits) ปฏิบัติให้หายจากโรคหรือป้องกันไม่ให้เกิดโรคโดยการปฏิบัติตนนั้นต้องมีความเชื่อที่ว่าเป็นการกระทำ ที่ดีมีประโยชน์และเหมาะสมที่จะทำ ให้หายหรือไม่เป็นโรคนั้น ๆ ดังนั้น การตัดสินใจที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำย่อมขึ้นอยู่กับ การเปรียบเทียบถึงข้อดีและข้อเสียของพฤติกรรม โดยเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย

4. การรับรู้ต่ออุปสรรค (Perceived Barriers) การรับรู้ต่ออุปสรรคของการปฏิบัติ หมายถึงการ คาดการณ์ล่วงหน้าของบุคคลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของบุคคลในทางลบ ได้แก่ ค่าใช้จ่าย หรือผลที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติกิจกรรมบางอย่าง เช่น การตรวจเลือด หรือการตรวจพิเศษ ทำให้

เกิดความไม่ สุขสบาย การมารับบริการหรือพฤติกรรมอนามัยขัดกับอาชีพหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้น การรับรู้อุปสรรคเป็นปัจจัยสำคัญ ต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคและพฤติกรรมของผู้ป่วยนี้ สามารถใช้ทำนาย นายพฤติกรรมทำให้ความร่วมมือในการรักษาโรคได้

5. แรงจูงใจด้านสุขภาพ (Health motivation) แรงจูงใจด้านสุขภาพ หมายถึงความรู้สึก อารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล หรือ ระดับความสนใจความห่วงใยเกี่ยวกับกับสุขภาพ แรงปรารถนาที่จะดำรงรักษา สุขภาพ และการหลีกเลี่ยงจากการเจ็บป่วย แรงจูงใจนี้อาจเกิดจากความสนใจของสุขภาพโดยทั่วไป หรือเกิด จาก การกระตุ้นของความเชื่อต่อโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคความเชื่อต่อความรุนแรงของโรคความ เชื่อต่อ ผลดีที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติรวมทั้งสิ่งเร้าภายนอกเช่น สื่อ ข่าวสารคำแนะนำของแพทย์ ซึ่งสามารถกระตุ้น แรงจูงใจด้านสุขภาพบุคคลได้

6. ปัจจัยร่วม (Modifying factors) ปัจจัยร่วม หมายถึง ปัจจัยที่นอกเหนือจากองค์ประกอบข้างต้น ของแบบแผน ความเชื่อด้านสุขภาพ ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมหรือการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในการ รักษาโรคได้ ปัจจัยประกอบด้านสุขภาพที่มีส่วนช่วย คือ ตัวแปรด้านประชากร เช่น อายุระดับการศึกษา ปัจจัยทางด้านสังคมจิตวิทยา เช่น บุคลิกภาพ สถานภาพทางสังคม กลุ่มเพื่อน กลุ่มอ้างอิง มีความเกี่ยวข้องกับ บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานทำให้เกิดการปฏิบัติเพื่อป้องกัน โรคที่แตกต่างกัน และปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ความรู้เรื่องโรค ประสบการณ์เกี่ยวกับโรค เป็นต้น

2.4.3 ลักษณะโครงสร้างของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ Becker et al. (1975) แบบแผนความ เชื่อด้านสุขภาพ ที่สร้างขึ้นในระยะแรกนั้นสร้างขึ้นเพื่อเป็นการทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรค ประกอบด้วย ตัวแปร ต่าง ๆ ได้แก่ปัจจัยด้านประชากร และปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือสิ่งชักนำให้บุคคลปฏิบัติเพื่อป้องกันโรค ซึ่งลักษณะโครงสร้างของแบบแผนความเชื่อดังกล่าว มีส่วนประกอบ ดังนี้

1. ความพร้อมที่จะปฏิบัติ (Readiness to take action) หมายถึง ความพร้อมทางจิตใจ หรือ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่พร้อมจะปฏิบัติสิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดหรือตัดสินใจได้ว่าเกิดความพร้อม ได้แก่ การ รับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค และการรับรู้ถึงความรุนแรงของโรค

2. การประเมินคุณค่าพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล (The individual's evaluation of the advocated health action) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ถึงประโยชน์ รับรู้ถึงอุปสรรคของการปฏิบัติตน เพื่อ ป้องกันโรคโดยการต้องพิจารณาถึงความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติตน และผลที่คาดว่าจะได้รับ มีมากน้อย เพียงใด ในการเปรียบเทียบกันระหว่างการรับรู้ถึงประโยชน์ของการปฏิบัติตน และ อุปสรรคที่ขัดขวางการ ปฏิบัติ เช่น การเสียเวลา ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นต้น

3. ปัจจัยที่ชักนำให้มีการปฏิบัติ (Cues to action) หมายถึง สิ่งชักนำ โอกาส หรือ หนทางที่จะช่วย ทา ให้มีการปฏิบัติตน อาจมีสิ่งชักนำภายใน เช่น การรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพของตนเองอาการเจ็บป่วยที่กำลัง ประสบอยู่กับตนเอง สมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนฝูง หรืออาจเป็น สิ่งชักนำภายนอก เช่น ข้อมูล ความรู้ที่ ได้รับจากสื่อมวลชนต่าง ๆ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล เป็นต้น

5.แนวคิดพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ

พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพของบุคคล ทำให้มีสุขภาพ ที่ดี ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิตที่จะทำให้บุคคลสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความปกติสุข โดยมีผู้ให้ความหมายของพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพไว้หลากหลาย ดังนี้ Palank (1991) ให้ความหมายว่า พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ริเริ่มโดยบุคคลทุกกลุ่มอายุเพื่อ คงไว้หรือเพิ่มระดับความสุขสมบูรณ์ การบรรลุเป้าหมายในชีวิตและความสมปรารถนาของบุคคล พฤติกรรม ดังกล่าว ได้แก่ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การมีกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาว่าง การพักผ่อน การมี โภชนาการที่เพียงพอ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ลดภาวะเครียดและการพัฒนาระบบสนับสนุนทางสังคม

Pender et al. (2006) กล่าวว่า พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคล กระทำโดยมีเป้าหมายสำคัญในการยกระดับความเป็นอยู่ที่ดี และการบรรลุเป้าหมายในการมีสุขภาพที่ดีของ บุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ในการควบคุมดูแลสุขภาพให้ได้ตามเป้าหมาย และปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ จนเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่าพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร การพักผ่อน ฯลฯ จนเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต เพื่อควบคุมดูแลสุขภาพให้ได้ตาม เป้าหมาย และส่งผลดีต่อภาวะสุขภาพของตนเองทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม

แบบจำลองการสร้างเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ Pender นักทฤษฎีทางการพยาบาล ได้พัฒนา แบบจำลองความเชื่อด้านสุขภาพ เพื่ออธิบายและทำนายพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของบุคคล ทุกวัย เป็น แบบจำลองที่มุ่งเน้นที่ความสามารถของบุคคล (Competence -or approach - oriented model) และเชื่อว่าพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพเกิดจากแรงจูงใจที่ต้องการยกระดับสุขภาพของ ตนเอง และได้ปรับปรุงแก้ไข เรื่อยมาจนถึงปี ค.ศ. 2006 โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นของแบบจำลองดังนี้ (Pender et al., 2006; Pender, 1996) 1) บุคคลแสวงหาภาวะการมีชีวิตที่สร้างสรรค์โดยการแสดงความสามารถด้านสุขภาพที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตน 2) บุคคลมีความสามารถในการสะท้อนการตระหนักรู้ในตนเองรวมทั้งความสามารถในการประเมิน สมรรถนะตนเอง 3) บุคคลให้คุณค่าแก่การเจริญเติบโตในทิศทางบวกและพยายามที่จะบรรลุความสำเร็จใน การยอมรับความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงกับการมั่นคง 4) บุคคลแสวงหาการควบคุมพฤติกรรมของ ตนเอง 5) บุคคลซึ่งประกอบด้วยกาย จิต สังคม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง 6) บุคลากรด้านสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมระหว่างบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อบุคคล ตลอดช่วงชีวิต 7) การริเริ่มด้วยตนเองในการสร้างแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

แบบจำลองการสร้างเสริมสุขภาพของเพนเดอร์นี้ ได้อธิบายถึงกระบวนการทาง ชีวจิตสังคม (Biopsychosocial process) ที่มีผลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ โดยการ ปฏิบัตินั้นบุคคล จะต้องเป็นผู้ริเริ่มและกระทำอย่างจริงจัง (Active role) ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ต้อง เป็นพฤติกรรมที่มี จุดมุ่งหมาย (Goal directed) เพื่อยกระดับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของตน ดังนั้นการปฏิบัติพฤติกรรม สร้างเสริมสุขภาพ บุคคลจะต้องรับเอาพฤติกรรมนั้น ๆ เข้าไว้เป็นแบบ แผนการดำเนินชีวิต (Life style) ซึ่ง ปัจจัยที่สัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพมีดังนี้ (Pender et al., 2006; Pender, 1996)

1) คุณลักษณะและประสบการณ์ของบุคคล (Individual characteristics and experiences) แต่ละบุคคลมีคุณลักษณะและประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมาก่อนซึ่งมีอิทธิพลทั้งโดยตรง และโดย อ้อมต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ อิทธิพลโดยตรงของพฤติกรรมเดิมต่อพฤติกรรม สร้างเสริมสุขภาพอาจเกิดจากการสร้างสุขนิสัยที่การกระทำนั้น ไม่ต้องใช้ความพยายาม และไม่กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีทางดำเนินชีวิต ส่วนอิทธิพลโดยอ้อมนั้นเกิดจากการรับรู้ สมรรถนะของตนเองว่าสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นได้ รับรู้ประโยชน์และอุปสรรค ตลอดจนอารมณ์ที่เกิดจากการกระทำพฤติกรรมนั้นตามแนวคิดของ (Bandura, 1997) ที่เชื่อว่าความเชื่อมั่นในสมรรถนะของตนเองเกิดจากการได้รับ ประโยชน์ตามที่คาดหวังจากพฤติกรรมที่บุคคลได้กระทำ ส่วนอุปสรรคในการกระทำพฤติกรรมจะ ถูกสะสมไว้ในความทรงจำและต้องขจัดออกไป เพื่อให้การกระทำพฤติกรรมนั้นสำเร็จพฤติกรรม ต่าง ๆ ที่ได้กระทำก็มีอารมณ์ต่าง ๆ เกิดร่วมด้วยจะเป็น อารมณ์ในทางบวกหรือทางลบที่เกิดขึ้น ก่อน ระหว่าง หรือหลังการกระทำพฤติกรรม จะบันทึกไว้เป็นความจำ พฤติกรรมเดิมมีอิทธิพลต่อ อารมณ์และความคิดที่เฉพาะเจาะจงกับพฤติกรรมนั้น ๆ ปัจจัยส่วนบุคคล เป็น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพทั้งโดยตรงและ โดยอ้อมผ่านอารมณ์และความคิดที่ เฉพาะเจาะจงกับพฤติกรรมนั้น ๆ (Pender et al., 2006) ได้แบ่ง ปัจจัยส่วนบุคคลออกเป็น 3 ด้านคือ ปัจจัย ด้านชีวภาพ เช่น เพศอายุความแข็งแรงของร่างกาย เป็น ต้น ปัจจัยทางจิตได้แก่ ความรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง แรงจูงใจในตนเอง การให้ความหมายคุณค่า เกี่ยวกับสุขภาพ ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรมได้แก่ เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อพฤติกรรม สร้างเสริมสุขภาพที่เฉพาะ เช่น การรับรู้ว่าร่างกายแข็งแรง อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกาย แต่ อาจไม่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมการรับประทานอาหาร เป็นต้น

2) อารมณ์และความคิดที่เฉพาะกับพฤติกรรม (Behavior - specific cognition and affect) ซึ่งปัจจัยด้านนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญ และเป็นแรงจูงใจในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ได้แก่

(1) การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรม (Perceived benefits of action) การที่บุคคล จะปฏิบัติพฤติกรรมโดยอ้อมขึ้นอยู่กับการคาดการณ์ถึงประโยชน์ที่จะได้รับหรือผลลัพธ์หลังการปฏิบัติพฤติกรรม นั้น การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรมของบุคคลจะเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ตรงที่บุคคลนั้นได้รับ หรือเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นก็ได้ โดยบุคคลจะปฏิบัติพฤติกรรมตามประสบการณ์ในอดีตที่พบว่า พฤติกรรมนั้นให้ผลทางบวกต่อตนเอง ซึ่งการคาดการณ์ถึงประโยชน์จะเป็นแรงจูงใจและช่วยเสริมให้ปฏิบัติ พฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการที่บุคคลรับรู้ประโยชน์ทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมของบุคคล ทั้งภายในและภายนอก การรับรู้ประโยชน์ภายใน ได้แก่ การเพิ่มความรู้สึกตื่นตัว และลดความรู้สึกอ่อนล้าที่ จะปฏิบัติพฤติกรรม ส่วนประโยชน์จากภายนอก ได้แก่ การได้รับรางวัลหรือการได้เข้ากลุ่มสังคมจากการ ปฏิบัติพฤติกรรม ซึ่งการรับรู้ประโยชน์ภายนอกจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลเริ่มต้น ปฏิบัติพฤติกรรม ขณะที่การ รับรู้ประโยชน์ภายในจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติ พฤติกรรมนี้ส่งผลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพทั้งโดยตรง และโดยอ้อมผ่านเจตจำนงที่จะปฏิบัติพฤติกรรม

(2) การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรม (Perceived barriers to action) การที่บุคคลคาดการณ์ถึงอุปสรรคที่มีผลต่อความตั้งใจที่จะปฏิบัติและการลงมือปฏิบัติ ซึ่งอุปสรรคนี้อาจเป็นเพียงสิ่งที่บุคคล คิดหรือมีอยู่จริงก็ได้ ซึ่งได้แก่ ความไม่สะดวก ค่าใช้จ่าย ความยากลำบากหรือระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติ พฤติกรรม การที่บุคคลรู้สึกยากลำบากที่จะเลิกพฤติกรรมที่ทำลายสุขภาพ เช่น การเลิกสูบบุหรี่ เป็นต้น การ รับรู้อุปสรรคจะเป็นแรงผลักดันทำให้บุคคลหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ เมื่อบุคคลขาดความพร้อม

และรับรู้อุปสรรคมากก็ยากที่จะปฏิบัติพฤติกรรมนั้น ๆ ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลมีความพร้อมสูงและรับรู้อุปสรรคน้อย บุคคลก็จะมีโอกาสปฏิบัติพฤติกรรมนั้นมากขึ้นด้วยการรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมนี้ ส่งผลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพทั้งโดยตรง และโดยอ้อมผ่านเจตจำนงที่จะปฏิบัติพฤติกรรม

(3) การรับรู้สมรรถนะของตนเอง (Perceived self - efficacy) การที่บุคคลรับรู้ถึงทักษะหรือความสามารถของตนเองเป็นแรงจูงใจให้บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพที่ดีขึ้นการรับรู้สมรรถนะของตนเองเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดที่สัมพันธ์กับอารมณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติพฤติกรรม เมื่อมีอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดจากการปฏิบัติพฤติกรรมในด้านบวกก็จะยิ่งรับรู้สมรรถนะมากขึ้น ขณะเดียวกันยิ่งการรับรู้สมรรถนะของตนเองที่จะปฏิบัติพฤติกรรมสูงเท่าใดก็ยิ่งรับรู้อุปสรรคน้อยลงเท่านั้น การรับรู้สมรรถนะของตนเองในการปฏิบัติพฤติกรรมนี้ส่งผลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพทั้งโดยตรง และโดยอ้อมผ่านเจตจำนงและการรับรู้อุปสรรคที่จะปฏิบัติพฤติกรรม โดยการรับรู้สมรรถนะของตนเองพัฒนามาจากปัจจัย 4 ด้าน คือ ประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติด้วยตนเองและได้รับการประเมินจากผู้อื่น ประสบการณ์ทางอ้อมโดยสังเกตการปฏิบัติของผู้อื่น แล้วมาเปรียบเทียบกับตัวเอง การถูกชักจูงด้วยคำพูดของผู้อื่น ทำให้สามารถนำความสามารถที่ตนเองมีอยู่มาใช้ประโยชน์และสภาพร่างกาย เช่น ความวิตกกังวล ความกลัว ความสงบการผ่อนคลายการแก้ปัญหา ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่บุคคลตัดสินใจได้จากความสามารถของตน

(4) อารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพฤติกรรม (Activity - related affect) บุคคลจะเกิดความรู้สึกทั้งขณะก่อน ระหว่าง หรือหลังจากการปฏิบัติพฤติกรรมแล้วขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าอันเนื่องมาจากตัวพฤติกรรมนั้น ๆ การตอบสนองด้านอารมณ์ ความรู้สึกอาจมีระดับต่ำ ปานกลาง หรือรุนแรงก็ได้ และถูกกำหนดและเก็บเอาไว้ในความทรงจำอันจะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดที่จะปฏิบัติพฤติกรรมนั้น ๆ ภายหลังจากการตอบสนองด้านความรู้สึกนึกคิดประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ สิ่งเร้าทางอารมณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติพฤติกรรมนั้น ๆ การปฏิบัติพฤติกรรมเองหรือสิ่งแวดล้อมในขณะที่ปฏิบัติ อารมณ์ความรู้สึกที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติ พฤติกรรมนี้จะส่งผลต่อการที่บุคคลจะปฏิบัติพฤติกรรมนั้นซ้ำ หรือปฏิบัติพฤติกรรมนั้นอย่างยั่งยืน พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ทางบวก เช่น รู้สึกสนุกสนาน ผ่อนคลาย มักถูกนำมาปฏิบัติซ้ำในขณะที่พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกด้านลบ เช่น อึดอัด ไม่สบายใจ มักจะหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติ การปฏิบัติพฤติกรรมใด ๆ อาจทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกนึกคิดทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการประเมินความรู้สึกขณะปฏิบัติ และหลังปฏิบัติจึงเป็นสิ่งสำคัญ

(5) อิทธิพลระหว่างบุคคล (Interpersonal influences) เป็นความนึกคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ความเชื่อ และเจตคติของบุคคล ซึ่งความคิดนี้อาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริง ปัจจัยระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เจ้าหน้าที่สุขภาพรวมทั้งบรรทัดฐานทางสังคม แรงสนับสนุนทางสังคมและแบบอย่างมาตรฐานทางสังคมกำหนดตามมาตรฐานการกระทำที่แต่ละคนสามารถยอมรับหรือปฏิเสธที่จะปฏิบัติได้ แรงสนับสนุนทางสังคมเป็นแหล่งประโยชน์ในการคงพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และแบบอย่างของพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ปัจจัยระหว่างบุคคลมีผลโดยตรงและโดยอ้อมผ่านแรงกดดันทางสังคมและกลุ่ม หรือกระตุ้นเจตจำนงในการปฏิบัติ

(6) อิทธิพลจากสถานการณ์ (Situational influences) การรับรู้และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสถานการณ์หรือบริบทสามารถที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดพฤติกรรมหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติพฤติกรรมได้ สถานการณ์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพรวมการรับรู้ทางเลือกที่มีอยู่ ความต้องการในการปฏิบัติพฤติกรรม ความสวยงาม ความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกิจกรรมของบุคคลที่ไปรวมในสถานการณ์ที่นั้น ซึ่งจะเห็นได้ชัดในสวนสุขภาพที่มีผู้คนรวมกลุ่มในการออกกำลังกายกันมาก จะเอื้อต่อการเกิดพฤติกรรม

สุขภาพ สถานการณ์มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมสุขภาพ อิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมสุขภาพเป็นการให้สัญญาณเตือนการปฏิบัติ เช่น การตัดป้ายห้ามสูบบุหรี่จะทำให้เกิดพฤติกรรมไม่สูบบุหรี่ การตัดป้ายห้ามแข่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมไม่แข่ง อิทธิพลโดยอ้อมจะผ่านเจตจำนงในการปฏิบัติ

3) ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม(Behavioral outcome)หมายถึงผลจากการกระทำที่ได้ตั้งใจและปฏิบัติ

(1) เจตจำนงในการปฏิบัติพฤติกรรม (Commitment to a plan of actions) เจตจำนงในการปฏิบัติจะช่วยผลักดันให้บุคคลปฏิบัติในพฤติกรรมนั้น ๆ นอกจากมีความต้องการและความชอบอย่างอื่นที่เหนือกว่าเจตจำนงที่จะปฏิบัติพฤติกรรมตามแผนที่กำหนดเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติพฤติกรรม โดยเป็นตัวกำหนดให้บุคคลลงมือกระทำเว้นเสียแต่เกิดความต้องการที่จะปฏิบัติพฤติกรรมอื่นซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หรือเป็นพฤติกรรมอื่นที่บุคคลชื่นชอบจนเปลี่ยนใจไม่ปฏิบัติพฤติกรรมที่วางแผนไว้ เจตจำนงที่จะปฏิบัติพฤติกรรมเป็นกระบวนการทางความคิดซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการคือ การตั้งเจตจำนงที่จะปฏิบัติพฤติกรรมที่กำหนด ณ เวลาและสถานที่ที่กำหนดเอาไว้โดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ตนเองชอบ และการหาวิถีที่จะกระทำและเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรม การตั้งเจตจำนงเพียงลำพังโดยปราศจากวิถีที่เหมาะสมจะทำให้บุคคลมีความตั้งใจแต่ไม่อาจปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพได้เพราะอาจมีอุปสรรคที่ขวางกั้นได้

(2) ความต้องการและความชอบอื่นในขณะนั้น (Immediate competing demands and preferences) หมายถึง พฤติกรรมทางเลือกอื่นที่เข้ามากะทันหันก่อนที่จะกระทำ พฤติกรรมที่ตั้งเจตจำนงเอาไว้ ซึ่งความต้องการนั้นบุคคลควบคุมได้น้อยเนื่องจากขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม เช่น มีงานต้องทำต้องดูแลครอบครัวอย่างกะทันหัน ส่วนสิ่งอื่นที่ชื่นชอบถือเป็นพฤติกรรมทางเลือกที่มีพลังอำนาจให้บุคคลกระทำได้มากกว่าพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพที่ตั้งเจตจำนงเอาไว้ เช่น เลิกไปออกกำลังกายแต่กลับไปซื้อของแทน เป็นต้น คนที่สามารถเอาชนะความต้องการและความชอบในขณะนั้นได้จะต้องรู้จักกำกับตนเอง มีระเบียบวินัยในตนเอง ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกันตามพัฒนาการและการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว

(3) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ (Health - promoting behavior) พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพเป็นจุดสุดท้ายและผลจากการปฏิบัติพฤติกรรมในแบบจำลองสร้างเสริมสุขภาพ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพเป็นตัวบ่งชี้โดยตรงต่อการผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ประสบผลสำเร็จในผู้รับบริการ พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพนั้นบางส่วนก็ได้บูรณาการเข้ากับการใช้ชีวิตประจำวัน ผลที่ได้ก็คือการปรับภาวะสุขภาพการเพิ่มความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกาย และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกช่วงพัฒนาการของมนุษย์

6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดุขฎิ วัฒนธรรมดุขฎิ (2013) ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการดื่มแอลกอฮอล์ด้วยการสำรวจแสดงให้เห็นถึงมุมมองทางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการดื่มโดยพิจารณาถึงการที่สังคมใช้เครื่องดื่มในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริงทางชีวทัศน์ที่พบว่า การดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดในแต่ละประเทศจะมีภาวะความสัมพันธ์ทั้งแบบบวกและข้งในเวลาเดียวกัน การศึกษาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นสาเหตุ วิธีการและผลที่ได้รับจากการดื่มซึ่งมีเหตุและปัจจัยรวมถึงผลลัพธ์ที่แตกต่างกันไป การดื่มจึงเป็นสื่อและสัญลักษณ์ให้เกิดการเรียนรู้ถึงการดำรงอยู่และการขับเคลื่อนพิธีการซึ่งเป็นหน้าที่และบทบาทอย่างหนึ่งในสังคม

ชวัลรัตน์ ศรีนวลปาน (2020) ได้ทำการศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่การลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันของไทยจากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า รัฐบาล

ต้องทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่หลากหลายและสม่ำเสมอ รณรงค์และมีกิจกรรมการลด ละ เลิก การดื่มอย่างต่อเนื่อง สร้างการความตระหนักและไม่ละเมิดตนเองและต้องขับเคลื่อนกันในลักษณะเป็นเครือข่าย

จันทร์ฉาย โยธาใหญ่และคณะ (2016) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมดื่มไม่ขับของนักเรียนสังกัดสถาบันอาชีวศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ทักษะคติ อิทธิพลของพ่อแม่ และอิทธิพลของเพื่อนสามารถทำนายพฤติกรรมการดื่มไม่ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ 2.12 เท่า, 2.0 เท่าและ 2.01 เท่าตามลำดับ และพบว่าปัจจัยทั้ง 3 ตัวนี้ร่วมกันทำนายการเกิดพฤติกรรมไม่ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ในกลุ่มตัวอย่างได้ ร้อยละ 15

สุรธัชชกุล นุ่นภูบาล (2561) ได้ทำการศึกษาความเป็นมาและมายาคติของสุราในบริบททางสังคมไทย โดยใช้แนวคิดเรื่องของสัญลักษณ์ (Sign) วาทกรรม (discourse) และมายาคติ (Myth) ในการวิเคราะห์ พบว่าการกำเนิดสุราไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใดแต่มายาคติในบริบทสังคมไทย มี 3 ประเด็น คือ 1) บริบทสังคมชนบทและสังคมเมืองมีความแตกต่างกัน คือ สังคมในชนบทดื่มเพื่อให้คลายเหนื่อย ดื่มตามประเพณีและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนสังคมเมืองดื่มเพื่อคลายเครียด การเข้าสังคม 2) รสนิยมกับการดื่มสุราแบ่งออกถึงชนชั้นหากดื่มสุราราคาแพงนำเข้าจากต่างประเทศ หรือจิบไวน์ก่อนรับประทานอาหารถือว่าเป็นชนชั้นนำ หากดื่มบรันดีถือว่าเป็นชนชั้นกลาง หากดื่มสุราราคาถูกหรือผลิตในประเทศถือว่าเป็นกลุ่มมีรายได้ต่ำ 3) สุรากับสังคมบริโภคนิยม ถือเป็นสินค้าควบคุม ถ้าเป็นสุราพื้นบ้านเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ทำให้สุราที่ถูกคิดค้นด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ถูกตีค่าว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย เป็นการเปิดช่องให้เกิดการผูกขาดจากนายทุน

อุษา ปิกกินส์ (2560) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเมาแล้วขับและการเปิดรับสื่อของผู้ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ในเขตกรุงเทพมหานคร ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเมาแล้วขับและการเปิดรับสื่อของผู้ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยเสี่ยง (Risk Factors) ที่มีผลต่อการเมา แล้วขับของผู้ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านพฤติกรรม ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม พฤติกรรมเมาแล้วขับของเพื่อนสนิท ส่วน พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ขณะมีเมา พบว่า สื่อที่กลุ่มวัยรุ่นเปิดรับมากที่สุดคือสื่อโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต วัยรุ่นรับรู้สื่อสติกเกอร์ป้ายประชาสัมพันธ์ โปสเตอร์และสื่อทางโทรทัศน์ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ไม่ค่อยแพร่หลายเท่า ที่ควร และไม่น่าสนใจสำหรับวัยรุ่น สติกเกอร์มีข้อดีที่ทำให้พบเห็นบ่อย ทำให้รู้สึกชินตา เมื่อเปิดรับสื่อแล้ววัยรุ่นจะให้ความสนใจกับสื่อที่มีลักษณะชวนชมน่าดูมากกว่าสื่อ ที่ให้ข้อมูลข่าวสารทั่วไป

Jean-Pascal Assailly & Julien Cestac (2018) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของการป้องกันการขับรถบนท้องถนนปลอดภัยในเยาวชน อายุ 13-25 ปีจำนวน 11,300 คนใน 3 ประเทศที่กำลังพัฒนา ได้แก่ ประเทศเวียดนาม ประเทศแอฟริกาใต้และประเทศอาร์เจนตินา โดยการวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุคูณปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เห็นด้วยกับการดื่มแล้วขับ พบว่ากลุ่มอ้างอิงที่มีอิทธิพล คือ ครอบครัวมีความสัมพันธ์กันสูงต่อการดื่มไม่ขับในประเทศเวียดนาม รองลงมาคือ ประเทศอาร์เจนตินาและมีความสัมพันธ์ต่ำในประเทศแอฟริกาใต้ ส่วนอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนจะมีความสัมพันธ์สูงในประเทศอาร์เจนตินา เวียดนามและประเทศแอฟริกาใต้ ทั้งนี้เนื่องด้วยเหตุผลทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศเวียดนามมีคุณลักษณะของการเชื่อฟังพ่อแม่มากกว่ากลุ่มเพื่อน

Thododora Calinescu & Dovile Adminaitc (2018) ได้ทำการเปรียบเทียบการลดการตายจากอุบัติเหตุบนท้องถนนที่มีสาเหตุเกี่ยวข้องกับการดื่มแล้วขับในประเทศในแถบยุโรป 25 ประเทศในช่วงปี 2006-2016 พบว่ามีการลดลงของการดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับโดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ย 1% ปีโดยมีประเทศบัลแกเรียและอิสราเอลสามารถลดสถิติการตายจากการดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับได้ถึง 12 %ต่อปี โดยมาตรการที่

ใช้ในการขับเคลื่อน คือ การเพิ่มค่าปรับให้สูงขึ้นอยู่ในช่วง 500-1500 ยูโรและมีการยึดใบขับขี่ที่นานขึ้น เช่น 1 ปีถึง 4 ปีและถ้าต้องการได้ใบขับขี่คืน ต้องผ่านการทดสอบการขับขี่ใหม่โดยมีการทดสอบทางด้านสุขภาพและจิตวิทยาด้วย ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะเข้มงวดมากขึ้นในช่วงวันหยุดยาว เช่น เทศกาลคริสมาต เป็นต้น

Hofstede (2001) ได้ทำการศึกษาบรรทัดฐาน ค่านิยมและความเชื่อในกลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมขับขี่ ในเขตต่าง ๆ ของกลุ่มประเทศในยุโรป 6 เขต ได้แก่ เขตยุโรปตะวันออก ยุโรปทางเหนือ ยุโรปตะวันตก ยุโรปกลาง ยุโรปตอนใต้ พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมการดื่มแล้วขับขี่ยาวนานพาหนะกับการเกิดอุบัติเหตุที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวอย่าง เช่น นักศึกษาชาวอิตาลีจะดื่มแล้วขับและเกิดอุบัติเหตุมากกว่านักศึกษาชาวอิตาลี เป็นต้น

Julien Cestac , Sami Kraiem and Jean -Pascal Assailly . (2015) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมในสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มแล้วขับขี่ยาวนานพาหนะบนท้องถนนในเขตยุโรป 15 ประเทศ กลุ่มตัวอย่าง 10,023 คน พบว่าปัจจัยทางสังคมที่ทำให้คนมีพฤติกรรมดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับขี่ยาวนานพาหนะบนท้องถนนลดลงในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยมของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศยุโรปทางเขตตอนใต้จะมีค่านิยมชอบดื่มแล้วขับมากกว่าทางเขตตอนเหนือของยุโรป และมีการยอมรับทางศาสนาให้ความหมายว่าเป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญและส่วนใหญ่จะดื่มแอลกอฮอล์ก่อนขับตามกลุ่มเพื่อน ส่วนประเทศยุโรปทางตอนเหนือจะมีพฤติกรรมน้อยกว่าและตอบสนองโดยการให้ความร่วมมือกับการตรวจแอลกอฮอล์ในลมหายใจ ซึ่งทำให้พวกเขาจะตัดสินใจด้วยตัวเองและมีเพียงเล็กน้อยที่คิดตามเพื่อนในการที่จะไม่ดื่มแอลกอฮอล์ก่อนขับรถ

Iversen Hilde. (2004) ได้ทำการศึกษาเชิงสำรวจเกี่ยวกับทัศนคติในการขับขี่ยาวนานพาหนะบนท้องถนนในกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเดียวกันจำนวน 366 คน พบว่าทัศนคติต่อโอกาสเสี่ยงของการเกิดอุบัติเหตุจากรณีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในการจราจรของผู้ขับขี่โดยเฉพาะผู้ขับขี่ที่มีทัศนคติชอบความการขับขี่ฝ่าฝืนกฎจราจร และชอบใช้ความเร็วในการขับขี่ นอกจากนี้พฤติกรรมมีเมาแล้วขับขี่ยาวนานพาหนะก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับขี่ที่ไม่ปลอดภัย

Robert West, Jame S. Hall. (1997). ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการขับขี่ที่มีเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ในกลุ่มตัวอย่าง 406 คน พบว่า บุคคลที่ทัศนคติและความเชื่อทางบวกต่อการขับขี่แบบเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุของตนเอง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในการขับขี่และมีโอกาสเกิดอุบัติเหตุสูง เช่น พฤติกรรมการขับขี่ที่ก้าวร้าว การขับขี่รถด้วยความเร็วสูง และการฝ่าฝืนกฎจราจร เป็นต้น

7.กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทยนั้น คณะผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของ Pender (2006) ซึ่งเป็นกระบวนการทางจิตสังคม (Biopsychological process) ที่มีผลต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพ หรือพฤติกรรมการขับชี่ยวดยานพาหนะเนื่องจากหากเกิดอุบัติเหตุและเกิดการบาดเจ็บต่อร่างกาย บุคคลต้องได้รับการดูแล การรักษา การฟื้นฟู ตามระดับความรุนแรงที่ได้รับ การป้องกันที่จะไม่ให้เกิดอุบัติเหตุต่อตนเองบุคคลจึงต้องมีการป้องกันเพื่อให้ตนเองปลอดภัย โดยบุคคลจะต้องเป็นผู้ริเริ่มและกระทำอย่างจริงจัง พฤติกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับสุขภาพและความปลอดภัยให้ตนเอง จนกลายเป็นแผนการดำเนินชีวิต (Life style) ไปโดยปริยาย ซึ่งมีปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงปัจจัยอื่นในสังคมที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมขับชี่ยวดยานพาหนะปลอดภัยโดยมีกติกาก่อนที่ตนยอมรับและปฏิบัติตาม คือ “ดื่มไม่ขับ” โดยมีรายละเอียดคือ

1.คุณลักษณะและประสบการณ์ของส่วนบุคคล มีอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ คือ การขับชี่ยวดยานพาหนะปลอดภัย ประกอบด้วย พฤติกรรมเดิมและปัจจัยส่วนบุคคล อิทธิพลโดยตรงของพฤติกรรมเดิมต่อพฤติกรรมใหม่เกิดจากการสร้างสุขนิสัยใหม่ไม่ต้องใช้ความพยายามและไม่กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีทางดำเนินชีวิต ส่วนอิทธิพลโดยอ้อมนั้นเกิดจากการรับรู้ สมรรถนะของตนเองว่าสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นได้ รับรู้ประโยชน์และอุปสรรคตลอดจน อารมณ์ที่เกิดจากการกระทำพฤติกรรมนั้น สำหรับปัจจัยส่วนบุคคล เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพทั้งโดยตรงและโดยอ้อมผ่านอารมณ์และความคิดที่เฉพาะเจาะจงกับพฤติกรรมนั้น ๆ มี 3 ด้านคือ ปัจจัยด้านชีวภาพ เช่น เพศ อายุ ความแข็งแรงของร่างกาย เป็นต้น ปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ ทักษะสติ บุคลิกภาพ แรงจูงใจในตนเอง การให้ความหมายคุณค่า เกี่ยวกับสุขภาพและ ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู ขนบธรรมเนียมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ การจัดระเบียบสังคม และการควบคุมทางสังคม

2.อารมณ์และความคิดที่เฉพาะกับพฤติกรรม ซึ่งปัจจัยด้านนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญและเป็นแรงจูงใจ ในการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพ ได้แก่ 1) การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติพฤติกรรม 2) การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรม 3) การรับรู้สมรรถนะของตนเอง 4) อารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพฤติกรรม 5) อิทธิพลระหว่างบุคคล 6) อิทธิพลจากสถานการณ์

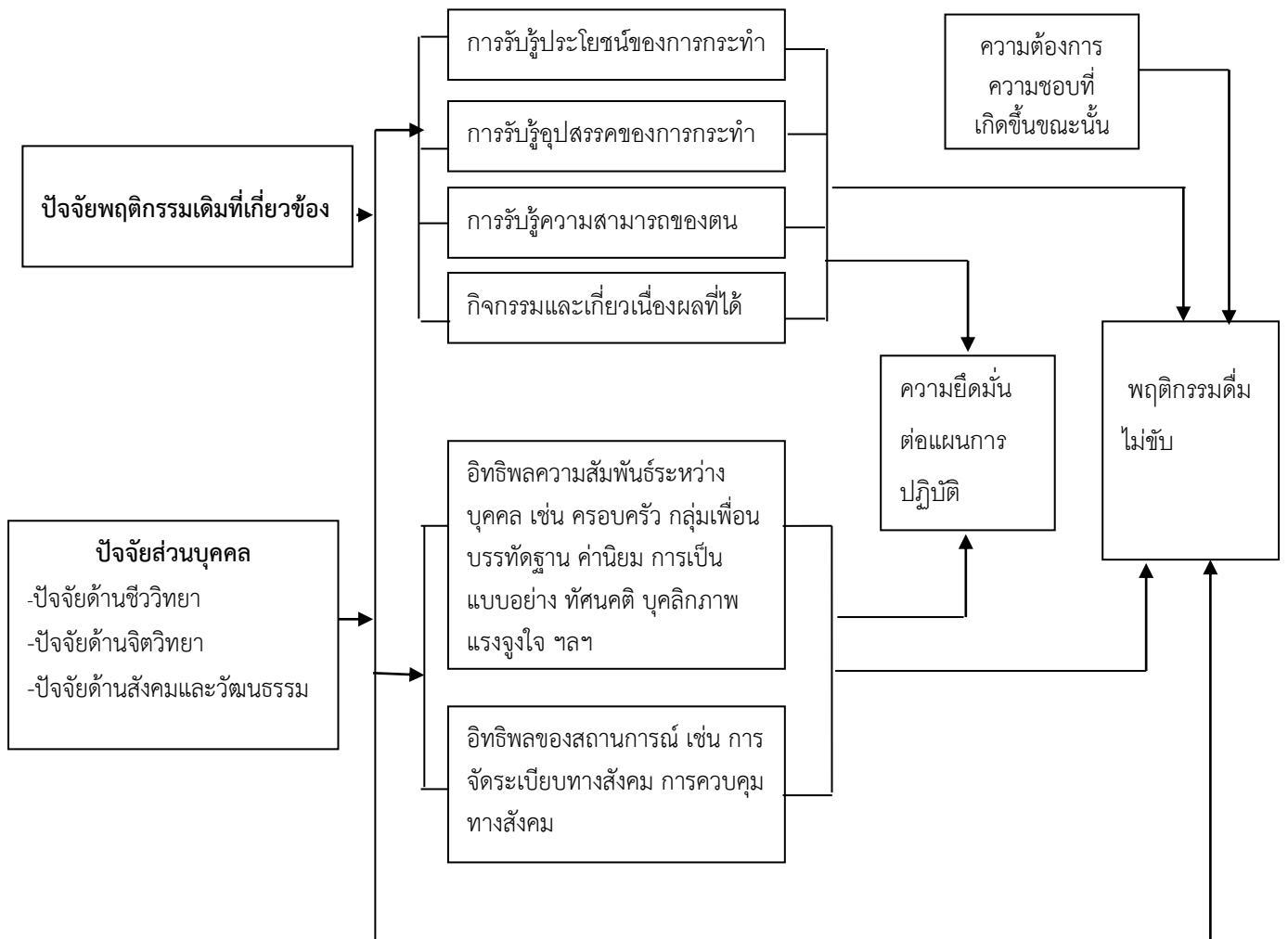
3. ผลลัพธ์ทางด้านพฤติกรรม 1) เจตจำนงในการปฏิบัติพฤติกรรม 2) ความต้องการและความชอบอื่น ในขณะนั้น 3 พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ

แบบจำลองการส่งเสริมพฤติกรรมดีไม่ซ้ำ

คุณลักษณะและประสบการณ์
ของบุคคล

อารมณ์และความคิดที่จำเพาะ
ต่อพฤติกรรม

ผลลัพธ์ของพฤติกรรม

ภาพประกอบที่1 แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของ Pender ,2020.

บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อมุ่งศึกษา วิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทย จากนั้นนำไปสังเคราะห์ร่วมกับผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การศึกษานี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 75 คน ผู้วิจัย คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เคยมีประสบการณ์ดื่มแล้วขับหรือเคยดื่มแล้วขับแต่ตอนนี้อันตรายไม่ขับในระยะ 12 เดือนที่ผ่านมาและอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษานานอย่างน้อย 5 ปี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และสนทนากลุ่ม (Focus group)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน 15 ข้อ ลักษณะแบบสัมภาษณ์มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลจำนวน 7 ข้อ คือ อายุ เพศ อาชีพ ศาสนา รายได้ ลักษณะครอบครัวและเชื้อชาติ ส่วนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิด โดยมีการพัฒนาแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

3.2.1 กำหนดประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ระบุรายการ ข้อมูลที่ต้องการของแต่ละประเด็น

3.2.2 จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์และรายการคำถามแต่ละประเด็น

3.2.3 ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาว่าตรงตามเนื้อหา และมีข้อมูลครบถ้วนหรือไม่ จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.2.4 แก้ไขและปรับปรุงให้เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการเก็บข้อมูลใน ลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทาง วิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยง หรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

3.3.2 การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ศึกษา จำนวน 45 คนและสนทนากลุ่ม (Focus groups) จำนวน 15 คน โดยคำถามที่จะใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบตามกรอบแนวคิดการศึกษา และมีอิสระในการตอบโดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมดทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ได้แก่ ก่อนลงสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ๆ จะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นคำถาม ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมเตรียมและศึกษาวิธีใช้ เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมสมุด จดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการ สัมภาษณ์

2) ขั้นการสัมภาษณ์ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้ เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้โดยผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้หากผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) น ๑ เสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

3.3.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำ ข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยง ความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวม ข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษา ประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งเมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหา ความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3.3.3 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูล เพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกันผู้วิจัยจะตรวจสอบว่า ข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังต่อไปนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้น ถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือการตรวจสอบแหล่งของข้อมูลแหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่

- (1) แหล่งเวลาถ้าเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่
- (2) แหล่งสถานที่ถ้าสถานที่ต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่
- (3) แหล่งบุคคลถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมอยู่อีกหรือไม่

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยลงไปเก็บแต่ละครั้งจะแตกต่างกันอย่างไร ในกรณีที่ไม่น่าเชื่อถือในคุณภาพของ ผู้รวบรวมข้อมูลสนาม ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนตัวผู้วิจัยให้มีหลายคนขึ้น

3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าถ้าใช้แนวคิด ทฤษฎีที่แตกต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

4) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodology triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันเช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน นั่นก็คือการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วยนั่นเอง

5) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัย ต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality research) มุ่งศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการดื่มไม่ขับของคนไทย กรณีศึกษาในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาระยะหนึ่งและสิ้นสุดการวิจัยแล้ว จึงขอเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 บริบทพื้นที่ศึกษา

อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีพื้นที่ 486.4 ตารางกิโลเมตร มีประชากร จำนวน 64,976 คน (2563) ความหนาแน่นของประชากร 133.59 ต่อตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 11 องค์การบริหารส่วนตำบล และ 1 เขตเทศบาลตำบล เป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (องครักษ์) และศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อำเภอองครักษ์ เป็นอำเภออำเภอองครักษ์ เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 4 อำเภอ ของจังหวัดนครนายก เดิมที่ว่าการ อ.องครักษ์ ตั้งอยู่ที่ ต.บางอ้อ อ.บ้านนาในปัจจุบัน เมื่อประมาณปี พ.ศ.2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษ แก่บริษัทคุناسยามซึ่งหม่อมราชวงศ์สุวรพรรณสนิทวงศ์ ณ อยุธยา เป็นประมุขให้จัดการขุดคลองซอยตัดท้องทุ่ง ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครนายก โดยให้สิทธิแก่บริษัทฯ ในการขายที่ดินทั้งสองฝั่งคลองเพื่อจัดเป็นที่นาได้ บริษัทฯ ได้ขุดคลองสายกลางขึ้นสายหนึ่งจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปทะเลคู่มแม่น้ำนครนายก พร้อมตัดคลองซอยจากทั้งสองฝั่งสายกลางนี้ได้รับพระราชทานนามว่า "คลองรังสิตประยูรศักดิ์" ประตูนํ้าปิด - เปิด ด้านแม่น้ำเจ้าพระยาได้พระราชทานนามว่า "ประตูนํ้าจุฬาลงกรณ์" ส่วนประตูนํ้าทางด้านแม่น้ำนครนายก พระราชทานนามว่า "ประตูนํ้าเสาวภาผ่องศรี" หลังจากนั้นได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ใกล้ ๆ ปากคลอง 16 ซึ่งห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่ได้ประมาณ 20 ปี จึงได้ย้ายมาอยู่ฝั่งใต้คลองรังสิต (ติดกับประตูนํ้าเสาวภาผ่องศรี) และต่อมาได้ย้ายมาอยู่หลังตลาดเสาวภา ซึ่งห่างจากที่เดิม 500 เมตร ซึ่งคือที่ว่าการอำเภอองครักษ์ ในปัจจุบัน สำหรับสาเหตุที่ได้ตั้งชื่อว่า อ.องครักษ์ มีตำนานว่า เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสต้นแถบนี้และได้พักประทับแรม ณ บริเวณริมแม่น้ำนครนายก ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อองครักษ์ ในปัจจุบัน ในระหว่างประทับแรมนั้น นายทหารราชองครักษ์ ได้ป่วยเสียชีวิตลงจึงโปรดให้ตั้งศาลเพื่อเป็นอนุสรณ์ อำเภอแห่งนี้จึงได้รับการเรียกขานว่า "อำเภอองครักษ์" อำเภอองครักษ์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอหนองเสือ (จังหวัดปทุมธานี) และอำเภอบ้านนา ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบ้านนา และอำเภอเมืองนครนายก ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านสร้าง (จังหวัดปราจีนบุรี) และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว (จังหวัดฉะเชิงเทรา) ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอลำลูกกา อำเภอธัญบุรี และอำเภอหนองเสือ (จังหวัดปทุมธานี)

ภาพที่ 4.1 แผนที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

วิถีชีวิตของชาวอำเภอองครักษ์ เป็นแบบสังคมชนบท อาชีพหลัก คือ เกษตรกร โดยทำสวนไม้ดอกไม้ประดับและทำนา มีสินค้าเกษตรที่มีชื่อเสียงได้แก่ ไม้ดอกไม้ประดับ มีแหล่งซื้อขายใหญ่อยู่บริเวณตลาดคลอง 15 มีการสื่อสารโดยใช้ภาษากลางเป็นภาษาหลักแต่ก็มีภาษาถิ่นเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มลาวพวน กลุ่มอิสลาม กลุ่มไทยญวนและกลุ่มไทยอีสาน วิถีชีวิตส่วนใหญ่ดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ และแหล่งน้ำ ลำธาร ทุกคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมและมีความสามัคคีกัน อยู่แบบพึ่งพาอาศัย มีการสืบทอดแบบแผนการดำรงชีวิตมาจากรุ่นสู่รุ่น มีการยึดถือและปฏิบัติตามแบบวิถีประชาที่สืบทอดมาจากอดีตมีความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิดแก่ เจ็บและ การตาย ประชาชนทุกกลุ่มวัยทั้งเพศชายและเพศหญิง จึงมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยเริ่มตั้งแต่กลุ่มวัยรุ่นหรือ เยาวชน วัยแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ

พฤติกรรมกรรมการดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนขึ้นอยู่กับลักษณะของอาชีพและช่วงวัยได้แก่ ถ้าเป็นการทำงานในระบบของรัฐ หรือระบบการจ้างงานของเอกชนจะดื่มหลังเลิกงานงานโดยเพื่อนร่วมงานชักชวนกันไปดื่มเพื่อคลายเครียดจากปัญหาในหน้าที่การงาน การเข้าสังคมและการเลี้ยงฉลองความสำเร็จต่างๆ สถานที่ดื่มจะเป็นร้านอาหาร ผับหรือสถานที่ท่องเที่ยวกลางคืนและยังอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาว ส่วนบุคคลที่อาชีพเกษตรกรรมมักจะดื่มช่วงหลังเลิกงานหรือกลับจากสวน ไร่ นา เพราะมีความเชื่อว่าการดื่มสุราและเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ช่วยแก้ปวดเมื่อย หรือผ่อนคลายกล้ามเนื้อ สถานที่ดื่มมักจะเป็นที่บ้านตนเองหรือร้านขายสุราในหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มเยาวชนเช่น นักเรียน นักศึกษาจะดื่มในช่วงกลางคืน โดยเยาวชนมักนิยมดื่มเปียร์กับกลุ่มเพื่อนๆ เพื่อความสนุกสนานสถานที่ดื่มมักเป็นในหอพักหรือตามผับ ตามบาร์ ส่วนผู้สูงอายุจะนิยมดื่มสุราขาวโดยจะดื่มในช่วงเข้าก่อนรับประทานอาหารและช่วงเย็น ส่วนใหญ่นิยมดื่มสุราขาว ครั้งละ 1 เป๊ก ก่อนอาหารโดยมักให้เหตุผลว่าช่วยให้เจริญอาหารและแก้ปวดเมื่อยตามตัว

รูปแบบพฤติกรรมกรรมการดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่ในอดีตยังมีอยู่ประปราย ในกลุ่มที่มีความเชื่อและมีการนับถือผีหรือไหว้บรรพบุรุษอยู่ การดื่มสุรายังคงปรากฏในทุกกลุ่มวัย ดังนั้นการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จึงไม่สามารถแยกออกจากชีวิตคนในชุมชนได้ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยังมีระบบความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ เช่น การจัดหาสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไว้เลี้ยงแขกในงานมงคล งานพิธีกรรม และโอกาสสำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงหรือบ่งบอกถึงฐานะทางด้านเศรษฐกิจของบุคคลนั้น ๆ อีกด้วย พฤติกรรมการดื่มสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยมักจะปรากฏชัดในพื้นที่ชุมชนทั่วไป และตามโอกาสและเทศกาลสำคัญต่าง ๆ

ประชากรส่วนใหญ่มีความเชื่อ ความคิด ทศนคติ และค่านิยมทางบวกต่อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทั้งนี้เนื่องจากวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะเกษตรกรยังมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลความโชคดี ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง จึงมีการบูชากราบไหว้ตามความเชื่อ เช่น ผีบ้านผีเรือน การไหว้แม่โพสพ การไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น และในพิธีกรรมดังกล่าวมีสุราหรือเหล้าเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ขาดไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดื่มสุราหรือเหล้าอื่นๆ พบว่า มีความเชื่อว่าสุราเป็นยารักษาโรค อาทิ เช่น สุราขาว 40 ดีกรีต้องยาแผ่นโบราณตราเสือ 11ตัว เรียกว่า เหล้าต้องยา มีสรรพคุณช่วยบำรุงร่างกาย บำรุงโลหิต บรรเทาอาการปวดเมื่อยในสตรีหลังคลอดจะช่วยในการขับน้ำคาวปลาและสุราขาวผสมกับสมุนไพรจะช่วยรักษาและบรรเทา อาการบาดเจ็บจาก สัตว์มีพิษกัดต่อย เช่น พิษแมงป่อง ตะขาบ และยังมีมีความเชื่อสุรา ช่วยสร้างความอบอุ่นแก่

ร่างกายโดยเฉพาะในฤดูหนาว นอกจากนี้สุราเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ที่ติระหว่ง บุคคล กลุ่ม ชุมชน เมื่อนำมาใช้เป็นเครื่องดื่มในต้อนรับแขกผู้มาเยือน เพราะเป็นการแสดงถึงความเป็นมิตรทำให้คนใน ชุมชนมีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดสนิทสนมกัน และสามัคคีกัน

ความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมของแอลกอฮอล์ในอำเภอองครักษ์ ขึ้นอยู่กับสาเหตุของการดื่ม สุรา วัตถุประสงค์ของการดื่ม ช่วงเวลาที่ดื่มและสถานที่ที่ดื่ม การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีหลายสาเหตุส่วน ใหญ่มีความเห็นว่าแอลกอฮอล์ไม่ได้เป็นสิ่งที่เลวร้ายไปทุกด้าน หากมองกันแบบเป็นธรรม เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ก็เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคในหมวดของอาหารที่มีการผลิต การขายและย่อมต้องมีผู้บริโภคและเป็น อุตสาหกรรมที่ค่อนข้างใหญ่ ทำรายได้สูงให้กับประเทศเป็นเรื่องธรรมดาที่เมื่อมีการขายย่อมต้องมีการซื้อ ต้อง มีการทำการตลาดเพื่อให้เกิดยอดขายที่สูงขึ้น เมื่อมีสินค้ามาขายในพื้นที่ประกอบการบอกเล่าปากต่อปากพวก เขาย่อมเกิดความอยากบริโภคสินค้านั้นๆ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นวัตถุประสงค์สร้างความสัมพันธ์ให้กับกลุ่ม คน เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักธุรกิจค้าขายด้วยกัน หรือทำให้ธุรกิจบางประเภทสามารถดำเนินไปได้อย่าง สนุกสนานหรือรื่นเริง นอกจากนี้สาเหตุของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นไปเพื่อการพักผ่อน การคลาย เครียดและสร้างบรรยากาศในการท่องเที่ยวหรือการเดินทางทำให้พวกเขาารู้สึกสนุกสนานไม่น่าเบื่อจึงนิยมดื่ม เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร่วมกับการรับประทานอาหารในท่องเที่ยวทุกครั้งแม้จะต้องมีการขับรถภายหลังจากนั้นก็ ตาม รวมไปถึงบางคนมีความเชื่อว่าแอลกอฮอล์เป็นยาชูกำลังโดยจะนำเหล้าไปดองกับยาสมุนไพรโบราณ เช่น ยาตองเหล้าตราเสือ 11 ตัว หรือสมุนไพรที่ไม่รู้ลึ้มเนื่องจากเชื่อว่าเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ เป็นต้น

4.2 ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทย

จากบริบทของสังคมและวัฒนธรรมการดื่มในเขตพื้นที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่าการดื่ม สุราหรือเหล้ายังสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดสถานการณ์ดื่มแล้วขับขยวดยาน พาหนะบนท้องถนนเกิดขึ้นและได้มีอุบัติเหตุเกิดผลกระทบทำให้เสียชีวิต พิการและเสียทรัพย์สินในรอบสิบปีที่ผ่านมาจำนวนไม่น้อย ซึ่งสถาบันสุขภาพและผู้ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพระดับชาติได้มีการรณรงค์ให้มีการ “เมาไม่ ขับ” เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลวันหยุดยาวประจำปีของคนไทยทำให้ลดอุบัติเหตุและการเสียชีวิตลงได้ แต่ก็ยัง พบว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมดื่มแล้วขับโดยเฉพาะในช่วงที่เ้าเทศกาลรณรงค์ จึงยังพบว่า การเกิด อุบัติเหตุบนท้องถนนสายหลัก คือ รังสิต-นครนายก เพราะเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวใช้สัญจรไปมาในวันหยุด สุดสัปดาห์เป็นจำนวนมาก บางครั้งทำให้ผู้คนในพื้นที่ที่ขาดความระมัดระวัง ประมาทหรือเมาเกิดอุบัติเหตุ ได้ การรณรงค์ให้ประชาชนหยุดดื่มสุราหรือเหล้าเป็นสิ่งที่เป็ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนมีปัจจัยหลาย ประการเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการขับขี้ให้ปลอดภัยโดยการดื่มแล้วไม่ขับจึงเป็นประเด็น ที่น่าสนใจและมีเป้าหมายที่สามารถบรรลุได้ ดังนั้นจากการศึกษาเชิงลึก พบว่า มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมดื่มไม่ขับในมิติของสังคมและวัฒนธรรม มีดังนี้

4.2.1 ปัจจัยด้านสังคม จากการศึกษาพบว่าอิทธิพลด้านสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ นั้นมี ความเชื่อมโยงกันในหลายมิติและไม่สามารถแยกออกจากกันเป็นส่วนๆได้ เพราะพฤติกรรมต่างๆของมนุษย์ที่ เกิดขึ้นในสังคมมีการถ่ายทอดกันมาโดยการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการกล่อมเกลามาจากสังคม สิ่งแวดล้อมและ วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ซึ่งพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก็เช่นเดียวกันได้อยู่คู่กับวิถีชีวิตมนุษย์ทุก ยุคทุกสมัยก่อนจะมีการขับขี้ขยวดยานพาหนะต่างๆเสียอีก และเมื่อสังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มากขึ้น มีการสร้างเส้นทางที่สะดวกในพื้นที่ต่างๆเชื่อมโยงถึงกันทั่วประเทศ การขับขี้เครื่องยนต์ต่าง ๆ บนท้อง

ถนนในช่วงแรกๆในเขตชนบท ก็มีการตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ไปด้วยในขณะที่ขับซึ่งอาจไม่ได้ทำให้เกิดอันตรายมากจากจำนวนรถบนท้องถนนยังมีไม่มากและความเร็วของยานพาหนะมีไม่มาก การตี๋มขณะขับซึ่งจึงเป็นเรื่องปกติที่ “ใครๆก็ทำกันมาตั้งแต่ไหนแต่ไร” ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติด้วยซ้ำ แต่ในระยะยี่สิบปีที่ผ่านมาความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงขึ้น การขับชั้ยวดยานพาหนะมีจำนวนคับคั่งมากขึ้นและขับด้วยความเร็วสูงขึ้นมากเมื่อมีการตี๋มขณะขับซึ่ง โอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุจึงสูงขึ้นรวมถึงผลกระทบที่ตามมารุนแรงขึ้น คือ มีการสูญเสียชีวิต เกิดความพิการและสูญเสียทางเศรษฐกิจจำนวนมาก การรณรงค์ให้มีการลดความสูญเสียดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับทำอย่างไรให้มีการตี๋มแล้วขับลดน้อยลงและมีการศึกษาวิจัยถึงปัจจัยต่างๆไว้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามยังพบว่าทุกประเทศทั่วโลกมีอัตราการตี๋มแล้วขับไม่ลดลงเท่าที่ควร ด้วยปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมตี๋มไม่ขับอาจมีมิติทางสังคมและวัฒนธรรมยังเข้าไม่ถึง ซึ่งปัจจัยทางสังคมในการศึกษาพบว่า ลักษณะการเลี้ยงดูของครอบครัว (Parenting style) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตี๋มไม่ขับ ดังนี้

(1) การเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative Parenting Style) มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมตี๋มไม่ขับ ทั้งนี้เนื่องจากการเลี้ยงดูแบบที่พ่อแม่สนับสนุนให้ลูกมีพัฒนาการตามวุฒิภาวะของเด็กคือ ให้เด็กมีอิสระในการทำสิ่งต่างๆ แต่ก็มีกำหนดขอบเขตพฤติกรรม มีการใช้เหตุผลและผลทั้งของพ่อแม่และลูกมาประกอบกัน พ่อแม่แบบนี้จะมีความคาดหวังสูงแต่ไม่ได้เคร่งครัดจนเกินไป และมีการให้ความรักความอบอุ่นและใส่ใจต่อลูก ส่งเสริมให้ลูกเป็นตัวของตัวเอง ให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของครอบครัวซึ่งจะทำให้เด็กเติบโตเป็นคนที่มีความสุขและโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสุข ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ดี เป็นคนจิตใจดี มองโลกในแง่ดี มีทักษะทางสังคมที่ดี สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเห็นคุณค่าในตัวเอง มีระเบียบวินัย มีความอดทน พยายาม มีความรับผิดชอบและมีวุฒิภาวะ

“บ้านของเรา พ่อเป็นคนสอนขับรถตั้งแต่แรก ตอนนั้นเราอยากขับรถเป็นมากเห็นเพื่อนๆ เขาขับได้ พ่อก็ไม่อยากให้เราขับเพราะตอนนั้นมีอุบัติเหตุเกิดตรงแยกคลองสิบสามนักเรียนพละมาแล้วขับซ้อนสามโดนรถพ่วงเกี่ยวตอนเลี้ยว ตายไปสองพิการหนึ่งเขาเลยกลัวว่าเราจะไปแว้น ๆ กับเพื่อน ตอนหลังพ่อก็ยอมแต่มีข้อแม้ว่าเราต้องทำตามกฎที่พ่อกับแม่ตั้งไว้ เช่น ไม่ขับเร็วเกินไป ห้ามตี๋มถ้าต้องขับรถ ถ้าตี๋มต้องรอให้สร้างก่อน และถ้ารู้ตัวว่าจะขับรถทางไกล ต้องห้ามตี๋มและต้องนอนให้เพียงพอ เราก็ทำตามแบบนี้มาสิบกว่าปีแล้ว” (ผู้สัมภาษณ์อาชีพนักศึกษานามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 6 มีนาคม 2564)

“ผมได้รับการสอนให้ขับรถจากพ่อตั้งแต่ตอนอายุประมาณ 15 ปีและแม่ก็มีความเห็นว่าควรให้ไปเรียนกับโรงเรียนสอนขับรถด้วย จะได้ทำในสิ่งที่ถูกตั้งแต่แรก ก็ดีครับ ผมก็เคยตี๋มแล้วขับนะแต่เราก็มัด้ช่วย พวกเขาเย็นแล้วก็น้ำตี๋มเย็นๆ แต่ตอนนี้พอดิผมเลิกตี๋มมาเกือบสองปีแล้ว เลยไม่ต้องห่วงว่าจะโดนตรวจแอลกอฮอล์เวลาขับรถอีกแล้ว” (จากผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม วันที่ 14 มีนาคม 2564)

“ครอบครัวเรามีความเห็นตรงกันอย่างหนึ่ง เรื่องขับรถไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ลูก ต้องขับรถดี ๆ ไม่แหกกฎจราจร อย่างพวกฝ่าไฟแดง หรือขับปาดหน้าคนอื่น ไม่ว่าจะผิดหรือถูก พี่น้องเราทุกคนจะคอยเตือนกันตลอด ถ้าใครเริ่มแหกกฎปั้บ แม่จะเตือนแบบผู้ดีแต่คำสอนของแม่ใช้ได้ตลอด” (จากผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพนักเรียนมัธยมปลายแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 28 มีนาคม 2564)

(2) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม (Authoritarian Parenting Style) มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมตี๋มไม่ขับ ทั้งนี้เนื่องจากเขาจะคุ้นชินกับการถูกควบคุมจากรอบครอบครัวเพราะการเลี้ยงดูแบบที่พ่อ

แม่มีความเข้มงวดมีระบบควบคุมและวางกฎเกณฑ์ให้ลูกทำตามอย่างเข้มงวด เตรียมทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนเองคิดว่าดีที่สุดไว้เพื่อลูก และคาดหวังให้เด็กต้องทำตามโดยไม่มีข้อโต้แย้ง อธิบายเหตุผลที่ทำน้อยมากหรือแทบจะไม่อธิบายเลย พ่อแม่ในกลุ่มนี้มักฝึกหรือสอนลูกด้วยการลงโทษ ดุ ต่ำ มากกว่าการฝึกระเบียบวินัย มีการเรียกร้องสูงแต่กลับไม่เอาใจใส่หรือตอบสนองความต้องการจริงๆ ของลูก ทำให้เด็กโตมาแบบว่านอนสอนง่าย มีความเป็นระเบียบ ซื่อสัตย์ ควบคุมตัวเองเก่ง

“ผมไม่มีทางได้ขับรถหรือรถรับจ้าง พ่อผมโคตรดุมาก ผมต้องแอบไปหัดขับรถกับเพื่อนๆ เอา พ่อโหดหน่อยแม่ถึงค่อยคุยให้ พ่อถึงยอมแต่ต้องมีข้อแม้ว่าต้องทำตามกฎระเบียบ อย่างเก่งก็ได้ขับไปตลาดแล้วก็ไปมหาลัย ถ้ากินเบียร์ไปหน่อยหนึ่ง พ่อจะไม่ให้ขับรถเลย” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 7 มีนาคม 2564)

“หนูไม่กล้าขับรถเวลาที่ดื่มกับเพื่อนๆ หรือ ถ้าพ่อกับแม่รู้แล้วว่าเขาจะไม่ให้ขับรถอีก แต่พี่ชายหนูฉลาด ถ้าเขาดื่มกับเพื่อนๆ เขาจะอ้างที่หอพักไม่กลับบ้าน” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 12 มีนาคม 2564)

(3) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive Parenting Style) มีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับทั้งนี้เนื่องมาจากการเลี้ยงดูแบบที่พ่อแม่สนับสนุนและรักลูกมาก ปล่อยให้ลูกทำทุกอย่างที่ต้องการโดยไม่มีการกำหนดขอบเขต ไม่มีการฝึกระเบียบวินัย ใช้การลงโทษน้อยมาก พ่อแม่อาจให้คำปรึกษาหรือพยายามใช้เหตุผลกับลูก แต่ไม่มีอำนาจในการควบคุมพฤติกรรม เมื่อมีการตั้งกฎมักจะทำให้ลูกทำตามกฎไม่ได้เพราะตนเองใจอ่อน เมื่ออยากให้ลูกทำอะไรมักจะใช้รางวัลเป็นสิ่งล่อ พ่อแม่ที่เป็นแบบนี้มักพบบ่อยในครอบครัวที่มีลูกยาก มีลูกเมื่ออายุมาก เป็นต้น ทำให้เด็กโตไปเป็นคนที่ทำอะไรเอาแต่ใจตนเอง ไม่มีระเบียบวินัย ไม่มีความรับผิดชอบ คิดว่าตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่เชื่อฟังใคร ควบคุมตนเองไม่ได้และขาดทักษะในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

“เขาเป็นลูกชายคนเดียว แม่เขาตามใจมาก ไอ้เราเป็นพ่อจะตักเตือนอะไรแม่เขาก็ออกรับแทนทุกที พ่อโหดเอาแต่ใจ แม่เขาก็ซื้อรถมอเตอร์ไซด์ คันละหลายหมื่นให้ขับ มันก็ชอบขับเร็ว ยิ่งตอนเมายิ่งเร็วเข้าไปอีก เมื่อเดือนก่อนก็คว่ำมากระดุกหัก แม่เขาก็เอาแต่ร้องให้ โทษว่าเราไม่เตือนลูกอีกนะ” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก จากการสนทนากลุ่มวันที่ 14 มีนาคม 2564)

“ฉันไม่ค่อยได้ขับรถเพราะที่บ้านมีคันเดียว ส่วนใหญ่แฟนขับ เขาพอมีฐานะพ่อแม่ตามใจ อยากรดอะไรก็ได้ เรื่องเมาแล้วขับเป็นเรื่องปกติ ถ้าไปว่า เขาก็จะบอกว่า พ่อแม่เขายังไม่เคยว่าเลย แล้วอีกอย่างถึงเมาเขาก็ไม่เคยขับพาเราไปชนกับใคร” (ผู้สัมภาษณ์อาชีพค้าขาย สัมภาษณ์ วันที่ 31 มีนาคม 2564)

“พ่อแม่ผมไม่เคยห้ามนะมีแต่เตือนๆว่า กินให้มันน้อยลงหน่อย ขับรถมันอันตราย ผมก็พยักหน้ารับปากทุกที แต่พอเหล้าเข้าปากมันก็ลืมทุกที แต่พอเรามีลูกเราก็เข้าใจถึงความเป็นห่วงของเขาดีขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพค้าขายไม้ดอกไม้ประดับ สัมภาษณ์วันที่ 5 เมษายน 2564)

(4) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (Uninvolved Parenting Style) มีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นเลี้ยงดูแบบที่พ่อแม่ใส่ใจลูกน้อยมาก ไม่ให้ความสนใจหรือตอบสนองความต้องการใดๆ ของลูก เช่น ไม่เล่นด้วย ปล่อยให้เล่นเองคนเดียว เมื่อลูกเข้าหากก็ไม่สนใจ หรือสนใจแบบให้ผ่านไปที ไม่สนใจที่จะแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ดีของเด็กเพราะรู้สึกเป็นเรื่องเสียเวลาและยุ่งยาก โดยส่วนมากพ่อแม่ที่เป็นแบบนี้มักจะไม่ว่างที่จะรู้ตัวว่ากำลังทอดทิ้งลูก เพราะสนใจแต่หน้าที่การงาน หรือปัญหาในชีวิตตัวเองจึงเติบโตมาแบบ เรียนรู้ที่จะอยู่รอดด้วยตนเอง มองโลกในแง่ร้าย มักต่อต้านสังคม รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า ไม่เห็น

คุณค่าของตนเอง รู้สึกไม่ไว้วางใจคนอื่น และกลัวเมื่อต้องพึ่งพาคนอื่น ขาดทักษะทางสังคมที่ดี ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นได้ อาจมีพฤติกรรมเสี่ยงเมื่อโตขึ้น เช่น ดิตยา ยุ่งเกี่ยวกับอาชญากร

“ผมอยู่กับยาย มาตั้งแต่เด็กครับ พ่อผมเขาไปทำงานเมืองนอกแล้วก็หายไปไม่มีข่าวคราว แม่ผมเลยมีสามีใหม่” “ส่วนใหญ่ผมก็ได้เพื่อนๆนี้แหละ เวลาพวกเรารวมตัวกันก็มีดื่มบ่อย ๆ แล้วแต่ว่า วันไหนใครจะมีทุนมาซื้อให้กิน บางทีกินเหล้าแล้วเมาๆหน่อยเราก็จับรถเที่ยวไปเรื่อย ๆ มีงานที่ไหนเราก็มองไปที่นั่น จนตีสองตีสามค่อยกลับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพนักศึกษามหาวิทยาลัยอาชีวศึกษา สัมภาษณ์ วันที่ 1 เม.ย. 2564)

“ก็ไม่มีใครมาสนใจนะเรื่องเราจะเมาแล้วขับหรือไม่เมาแล้วขับรถ เพราะที่บ้านพ่อแม่เขายุ่งทำงานออกจากบ้านแต่เช้า กลับมาก็มีด่า เราที่อาศัยเพื่อนๆที่อุ้มรถนั่นแหละ แต่ก็อย่างว่า ตอนวัยรุ่นมันก็อดที่จะประลองความเร็วไม่ได้พอได้เหล้าเข้าไป พอก็มึน ๆ ก็อยากขับรถขึ้นมา ยิ่งเห็นสาวๆสวยๆอยู่แถวนั้นด้วยยิ่งบิดโซ่สาวใหญ่เลย” (ผู้สัมภาษณ์อาชีพรับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 10 เมษายน 2564)

อย่างไรก็ตามเนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดเพราะครอบครัวทำหน้าที่เพื่อให้สังคมโดยรวมให้ดำรงอยู่ได้ เพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในทางเศรษฐกิจ ครอบครัวทำหน้าที่กำหนดและดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สมาชิกในครอบครัวต่างมีหน้าที่ของตนเพื่อปฏิบัติให้ บรรลุเป้าหมายของครอบครัว เช่น พ่อมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว แม่มีหน้าที่ดูแลบ้าน ครอบครัวทำหน้าที่ขัดเกลา สั่งสอน ควบคุมพฤติกรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ลูกได้รับการขัดเกลาทาง สังคม (socialization) จากพ่อแม่ และครอบครัวทำหน้าที่รักษาแบบแผนในตนเอง โดยมีระบบเครือญาติและ การยึดธรรมเนียมประเพณีทำให้สถาบันครอบครัวดำรงอยู่ได้ การอบรมสั่งสอนบุตรหลานจะเป็นไปในทิศทางใดก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความรู้และทักษะของพ่อแม่เป็นสำคัญ ที่นอกจากจะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษแล้ว การเรียนรู้ทางการอบรมศึกษาเพิ่มเติมก็มีส่วนช่วยให้ครอบครัวรุ่นต่อไปมีการปรับตัวไปตามสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของสามมีภรรยาใหม่ที่มิอทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับอีกประการหนึ่งด้วย

“แม่ผมเป็นพยาบาลครับ แกสอนผมเสมอมาตั้งแต่เด็กว่าให้รักษาตัวเองให้ปลอดภัยกว่าจะได้ใบขับขี่มา แม่สอนเป็นเดือนๆเรื่องกฎและข้อห้ามต่างๆ ให้ผมไปเรียนขับรถกับโรงเรียนสอนขับรถ แม่บอกว่าเราจะได้ขับแบบถูกต้อง ขนาดผมแอบไปฝึกกับพี่ชายจนขับออกถนนใหญ่ได้ แม่ยังไม่ยอมเลย แม่บอกว่าเกิดอุบัติเหตุแล้วเสียชีวิตก็เสียใจครั้งเดียว แต่พี่การเนี่ยลำบากคนในครอบครัว ไหนจะค่าใช้จ่ายอีก รวยก็ทำให้จนในพริบตาได้ ผมก็ต้องเชื่อฟังครับ ไม่งั้นแม่ไม่ยอมซื้อรถให้” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 6 เมษายน 2564)

การดูแล ควบคุมกำกับของครอบครัวในสังคมไทยแม้ว่าจะเข้าสู่ลักษณะของครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นก็ตามแต่ยังสืบทอดความเคารพ เชื่อฟังจากบิดามารดาเป็นส่วนใหญ่และเป็นการเรียนรู้จากตัวแบบและสืบทอดพฤติกรรมจากรุ่นสู่รุ่น ดังเช่น

“ผมกับพี่น้องทุกคนจะค่อนข้างระวังเรื่องขับรถมาก แม่จะค่อนข้างวิตกกังวลถ้าลูกคนไหนไปงานเลี้ยง แกต้องคอยบอกว่าอย่ากินเหล้าเยอะนะ ถ้าไปด้วยกันพี่น้อง คนหนึ่งต้องไม่ดื่มหรือดื่มให้น้อยที่สุด” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพพนักงานของรัฐ สัมภาษณ์ วันที่ 18 เมษายน 2564)

“พ่อผมตายตั้งแต่ยังผมยังเด็กๆ ผมอยู่กับแม่แล้วแกก็ขับรถไม่เป็น ผมขับรถเป็นเพราะเพื่อนสอน พอดีพวกเรารอบไปเล่นด้วยกันเลยหัดกันแบบบ้านๆ ตอนไปสอบใบขับขี่ เล่นเอาผมเกือบแยเหมือนกัน สอบปฏิบัติผมทำได้หมดแต่ให้ทำข้อสอบ ผมต้องไปถึงสามรอบ อาศัยจำตอนดูวิดีโอว่า เออ นี่มันถามในข้อสอบ เลยจดแล้วมาท่องเอา ถามว่าเวลาผมเมาแล้วขับรถมึน ก็ขับนะ ไม่เห็นเป็นไร บางทีผมส่งของเสร็จมันเหนื่อยมาทั้งวัน ขากลับบ้านก็กินสักหน่อย แต่ไม่บ่อย กลัวแม่กับเมียเป็นห่วง เราไม่ค่อยมีตั้งค์ ถ้าเกิดอะไรขึ้นจะลำบากกันไปทั้งหมด” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 19 เมษายน 2564)

ความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือครอบครัว จะมีความผูกพัน ความห่วงใยที่ไม่ขอบเขตจำกัด เมื่อรับรู้ว่าคุณคล้อยกันเป็นที่รักของตนต้องขับรถ จะมีการสอดส่องดูแลกัน มีการเตือนสติ ให้ข้อคิดหรือการช่วยเหลือตรวจตราสภาพรถให้พร้อมใช้งาน รวมถึงการคอยสอบถามขณะขับรถบนท้องถนน ในบางรายที่อาจมีอาการว่างขณะขับรถ เป็นสิ่งที่ทำให้คนมีความตระหนักรู้และมีความรับผิดชอบที่เหมาะสมขึ้น

“ฉันเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวค่ะ เมื่อก่อนตอนสาวๆฉันเองเคยกินเหล้าพอมึนๆประมาณนี้แหละค่ะ ฉันก็เคยดื่มเหล้าแล้วขับบ่อย ๆ ตอนนั้นมันก็รู้สึกสนุกดี ไปกับเพื่อน หลายคนแต่ตอนนี้เลิกแล้วละ พอมึนลูกแล้วฉันก็กลัวเกิดอุบัติเหตุ แล้วเดี๋ยวลูกจะเป็นอันตราย ถ้ามันเกิดเพราะฉันเป็นคนทำฉันก็คงไม่ให้ภัยตัวเองอีกอย่างเราอยู่กันแค่สามคน กับแม่ที่มาช่วยเลี้ยงลูกถ้าเกิดอะไรขึ้นมากับฉันพวกเขาจะลำบาก ไหนจะค่าใช้จ่ายถ้าเกิดอุบัติเหตุ รถก็ต้องซ่อม ฉันเลยเลิกดื่มไปสามปีกว่าแล้วละ อีกอย่างฉันก็ไม่อยากให้ลูกเห็นฉันทำไม่ดีด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพครูรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 30 เมษายน 2564)

2) ปัจจัยคล้ายตามกลุ่มอ้างอิง พบว่า การคล้ายตามกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับหรือกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยขวางกั้น (Barrier) พฤติกรรมดื่มไม่ขับ เนื่องจากกลุ่มเพื่อนโดยเฉพาะเพื่อนสนิทที่ดื่มเหล้าด้วยกันเป็นประจำมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นและผูกพันกันด้วยเหตุการณ์ต่างๆในชีวิตที่พวกเขาประทับใจและกลายมาเป็นเพื่อนกัน ดังนั้นถ้ากลุ่มเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมดื่มแล้วขับทุกคนจะมีพฤติกรรมเหมือนกันและค่านิยมความเป็นเพื่อนทำให้ไม่สามารถต้านทานหรือปฏิเสธพฤติกรรมกลุ่มนั้นได้สำเร็จส่วนใหญ่จะพบในเพศชายมากกว่าหญิง แม้ว่าผ่านช่วงวัยรุ่นไปสู่วัยทำงานแล้วพฤติกรรมนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้บ้างก็ตามทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มเพื่อนเป็นสังคมที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์เป็นลำดับที่สองรองจากครอบครัวมีความสำคัญมากโดยเฉพาะช่วงวัยรุ่นมีผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมที่แสดงออกเพราะเป็นช่วงระยะที่วัยรุ่นเริ่มไม่เชื่อฟังพ่อแม่หรือคนในครอบครัว มีการให้ความสำคัญกับสัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนมากกว่าการเลือกคบเพื่อนในช่วงวัยรุ่นจึงมีผลต่อการพัฒนาการด้านทัศนคติและความเชื่อของบุคคลมากเพราะวัยรุ่นอยากเป็นอิสระอยากทำอะไรได้ด้วยตัวของตัวเอง อยากทำในสิ่งที่ตัวเองคิดแล้วว่าดี อยากมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยากที่จะทำตัวห่างจากพ่อแม่ ห่างจากคำสั่งการเจริญเติบโตในการทำงานของสมอง ทำให้เด็กวัยนี้เริ่มมีความคิดอ่านเป็นของตนเอง เริ่มมีความคิดแบบนามธรรม (abstract thinking) มีอยากรู้อยากเห็นอยากลอง อยากลองผิดลองถูก และคอยสังเกตดูจากปฏิกิริยาของคนรอบข้าง เพื่อตัดสินใจว่าสิ่งที่ทำนั้น ดีเลวเป็นอย่างไรวัยรุ่นต้องการความตื่นเต้น ทำทาย หาประสบการณ์แปลกๆ ใหม่ๆ เกลียดความจำเจ จะสร้างความตื่นเต้นท้าทายกับการที่กระทำผิดต่อกฎเกณฑ์ต่างๆของทางบ้านและกฎของสังคมนั้นเป็นเพราะว่าเป็นความตื่นเต้นและความรู้สึกที่ว่าถูกท้าทาย และต้องการการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของบ้านและของกลุ่มเพื่อน

“เวลาเพื่อนๆชวนดื่มเนี่ย มันจะปฏิเสธกันไม่ได้หรอกครับ เสียเพื่อน แถมบางทีเสียงานไปเลยเพราะถือว่าไม่รักกันจริง” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ 14 มีนาคม 2564)

“ตั้งแต่รู้จักกันมา ถ้าเพื่อนกลุ่มนี้ชวน ก็ต้องไปไม่งั้นไม่ครบแก๊งค์ เมาแล้วขับมัย ก็ต้องขับ ครับ ยังไงก็ต้องกลับบ้าน” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพรับจ้างโรงงานโกแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 24 เมษายน 2564)

“ผมไม่เคยปฏิเสธเพื่อนเลย ส่วนใหญ่ถ้าเพื่อนเมามาก ผมจะเป็นคนขับเอง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพทหารรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 18 เมษายน 2564)

“ถ้าไปเที่ยวกับเพื่อนๆ หลายคนอย่างขับมอเตอร์ไซค์ไปเที่ยวน้ำตกสาริกา ตอนวันหยุด ยังไงเราก็ต้องกินเหล้าอยู่แล้ว ผมก็ไม่เคยเห็นใครห้ามใครนะ มีแต่ยุว่า กินเลย กินซิ ประมาณนี้นะ” (นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง)

3) ปัจจัยการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) พบว่า การจัดระเบียบทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมดื่มไม่ขับ มีอิทธิพลสองนัยยะคือเป็นทั้งแรงกดดันและแรงกระตุ้น ทั้งนี้เนื่องจากการจัดระเบียบทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมดื่มไม่ขับนี้ เป็นกระบวนการที่ควบคุมสมาชิกในสังคมเพื่อให้ทุกคนได้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกันซึ่งย่อมมีความขัดแย้งจากกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอาจนำไปสู่ความแตกแยกได้ เพราะผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมดื่มแล้วขับในปัจจุบันทางลบรุนแรงขึ้นเพื่อป้องกันการขัดแย้งระหว่างมนุษย์ในสังคม และควบคุมแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ หากปล่อยให้มนุษย์แต่ละคนทำตามอำเภอใจโดยปราศจากการควบคุมแล้ว สังคมก็จะเกิดความวุ่นวายและขาดระเบียบแบบแผน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข เครื่องมือในการจัดระเบียบทางสังคม ได้แก่ บรรทัดฐาน สถานภาพ บทบาท และการควบคุมทางสังคม และ “พฤติกรรมดื่มไม่ขับ” เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมที่ภาครัฐต้องเป็นองค์กรหลักในการดำเนินการในรูปแบบของนโยบายสาธารณะเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนที่คล้ายคลึงกันทั่วประเทศ อาจจะแตกต่างกันออกไปในรายละเอียดของการปฏิบัติแต่ละชุมชนตามความคิด ความเชื่อ ค่านิยม สภาพภูมิศาสตร์ และบรรทัดฐานของสังคม นั้นๆ การจัดระเบียบทางสังคมมีความจำเป็น เนื่องจากมนุษย์กับสังคมเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน เมื่อเกิดมามนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่ละสังคมมีความแตกต่างกันมีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด การขับขี่ยวดยานบนท้องถนนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจัยการจัดระเบียบทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับในชุมชน มีดังนี้

(1) ปัจจัยบรรทัดฐานของชุมชน พบว่าวิถีชาวบ้าน (Folkways) มีอิทธิพลทางลบกับพฤติกรรมดื่มไม่ขับเพราะมีการประเพณีปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานของคนในชุมชนต่อการสัจจรไปมาระหว่างหมู่บ้าน การดื่มแล้วขับเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยจนกลายเป็นความเคยชินที่เด็กรุ่นหลังก็ทำตามๆกันมาจนกลายเป็นวิถีชีวิต (Life style) ของคนในชนบท ที่มีปฏิบัติกันด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับไม่มีบทลงโทษอะไร ถ้าเกิดอุบัติเหตุจากการเมาแล้วขับ เพียงแต่จะได้รับการคำตักเตือนินทาวาประเพณีปฏิบัติในทางไม่ชอบไม่ระมัดระวังหรือทำไม่ถึงดื่มจนเมาเท่านั้น แต่เมื่อโครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไปมีความเจริญเข้ามาทดแทน วิถีชาวบ้านก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยในเรื่องของวัตถุ เช่น มีถนนที่ตัดเข้าตัวเมืองที่สะดวกสบายขึ้นและใช้ความเร็วมากขึ้น อันตรายมากขึ้นก็จริงแต่การดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับไม่ได้ลดลงเลย บางเหตุการณ์กลับมีมากขึ้น เช่น วัยรุ่นที่รวมตัวกันขับรถบนท้องถนนรังสิต-นครนายกในช่วงเวลากลางคืน

“อันที่จริงพวกเราก็ทำกันมาตั้งแต่สมัยพ่อแม่เรา กินเหล้าแล้วมันต้องกลับบ้าน จะไปนอนที่อื่นก็เป็นเรื่องใหญ่ สุดท้ายก็ต้องกลับ ทางมันไม่ไกล ก็ไม่เห็นเป็นไร” (ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้นำชุมชนแห่งหนึ่ง จากการสนทนากลุ่มวันที่ 14 มีนาคม 2564)

“การณรงค้มีนก็มิข้อดีนะเพราะว่าเดี๋ยวนีคนขับรถมันเยอะขึ้น แต่ที่ฉันอยากให้จัดการมากที่สุด คือจะทำอย่าง ไรให้พวกลูกหลานวัยรุ่นเรา ไปรวมกลุ่มกันขับรถมอเตอร์ไซค์ แข่งกัน มันน่ากลัว เดี๋ยวนีไม่มี

แต่ผู้ชายนะ ผู้หญิงก็ซ่อนท้ายไปด้วย เวลาตำรวจจับก็เตือนร้อนที่บ้านต้องไปประกันตัว แต่ถ้าไม่จับ บ้างก็ไม่ไหว ดินะช่วงโควิดระบาด เจียบไปเลย” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่ง วันที่ 14 มีนาคม 2564)

“ผมว่าเรื่องกินเหล้าแล้วขับรถ มันก็ไม่ได้เลวร้ายอะไรนะ คือมันก็แค่กินเครื่องดื่ม มันก็เหมือนกินอาหาร มันกินแล้วจะกินแล้วก็ขับรถกลับบ้าน จะไม่กินเลยเนี่ยก็ทำให้งานเลี้ยงเขาร่อย” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพทำสวนรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 29 เมษายน 2564)

(2) จารีตหรือศีลธรรม (Mores) พบว่าคนที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับมากกว่าคนที่นับถือ ศาสนาพุทธ เนื่องจากศาสนาอิสลามจะมีข้อห้ามเรื่องการดื่มสุราและการค้าขายเกี่ยวกับสุราที่มีบทลงโทษที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของพวกเขา เช่น ถ้าหากเขาดื่มสุราจะถูกห้ามเข้าพิธีละหมาดหลายวันซึ่งถือว่าเป็นบาปทำให้คนที่นับถือศาสนาอิสลามไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ดังนั้นเวลาขับรถจึงไม่มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ส่วนคนที่นับถือศาสนาพุทธก็มีข้อห้ามที่เรียกว่าศีลข้อที่ 5 ห้ามดื่มสุราเช่นกันแต่บทลงโทษของศาสนาพุทธนั้นจะเกี่ยวข้องในเรื่องของผลกรรมซึ่งเป็นเรื่องที่คนในชุมชนไม่สามารถนำมาเป็นข้ออ้างเพื่อลงโทษบุคคลที่ฝ่าฝืนได้ทันทีจึงพบพฤติกรรมดื่มแล้วขับมากกว่า ทั้งนี้เรื่องของศีลธรรมเป็นแบบแผนความประพฤติที่สำคัญกว่าวิถีชาวบ้านเพราะ มีความเกี่ยวข้องกัศีลธรรมและจรรยาบรรณมีข้อห้ามและข้อควรกระทำ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับการต่อต้านจากสมาชิกในสังคม

“ครอบครัวผมเป็นอิสลามที่ค่อนข้างเคร่งครัด เรื่องดื่มแอลกอฮอล์ของพวกเรามีให้เห็นน้อยมาก ดังนั้นเวลาขับรถผมไม่เคยดื่มเลย เคยเกิดอุบัติเหตุมีัย ก็มีนะครับเพราะมันมีอีกหลายสาเหตุที่ทำให้เราขับรถเกิดอุบัติเหตุได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 1 เมษายน 2564)

“ดิฉันเคยอยู่ในครอบครัวพุทธค่ะ แต่แต่งงานกับคนที่นับถือศาสนาอิสลาม พอได้เข้ารับราชการ เห็นเพื่อนๆเขาดื่มแล้วขับกันทั้งนั้น แต่แฟนเราเขาไม่ดื่มเลยสบายใจขึ้นมาหน่อย” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอาชีพแม่บ้านคนหนึ่ง วันที่ 14 มีนาคม 2564)

(3) ปัจจัยด้านกฎหมาย พบว่า การมีจุดตรวจแอลกอฮอล์ในช่วงเทศกาลวันหยุดยาวมีผลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ ทำให้ผู้คนลดการดื่มหรือไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในการขับขี่ยานพาหนะมากขึ้น อย่างไรก็ตามในช่วงวันปกติซึ่งไม่มีการตั้งจุดตรวจพฤติกรรมดื่มแล้วขับยังมีเหมือนเดิมโดยเฉพาะการขับขี่ที่ไม่ต้องผ่านถนนสายหลักและสิ่งที่มีคนดื่มต้องเรียนรู้ คือ หากมีการตั้งจุดตรวจที่ใดถ้าเขาดื่มมากเกินไปต้องหาเส้นทางหลบเลี่ยง แต่ถ้าดื่มเล็กน้อย เจ้าหน้าที่อาจทำเพียงแค่ตักเตือนเท่านั้นและที่สำคัญ คือ คนส่วนใหญ่ทราบว่ามีกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายไม่ให้เกิน 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ โดยการตรวจทางลมหายใจแต่ไม่สามารถจดจำรายละเอียดที่ทำให้พวกเขาอาจกระทำผิดกฎหมายได้ในทุกวัน เช่น ผู้ที่ดื่มสุราและมีความจำเป็นต้องขับรถกลับบ้านนั้น ควรรู้ว่าสุราแต่ละประเภทมีปริมาณแอลกอฮอล์ที่แตกต่างกันเช่นเบียร์หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ 5 ดีกรี ปริมาณ 1 กระป๋อง (330 มิลลิลิตร) จะมีระดับแอลกอฮอล์ในเลือดน้อยกว่า 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์หรือปริมาณการดื่มเบียร์ 1 ขวด (630 มิลลิลิตร) หรือเบียร์ 2 กระป๋องระดับแอลกอฮอล์ในเลือดอาจมากกว่าหรือน้อยกว่า 50 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ก็ได้ขึ้นอยู่กับน้ำหนักตัวของผู้ดื่มเป็นสำคัญ หากผู้ดื่มมีน้ำหนักน้อยปริมาณแอลกอฮอล์จะมีมากกว่าคนที่น้ำหนักตัวมากทั้งนี้ใน 1 ชั่วโมงร่างกายจะสามารถกำจัดแอลกอฮอล์ได้ประมาณ 15 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์และการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จะมีแอลกอฮอล์ที่ค้างอยู่ในปาก 15-20 นาที

“ผมทราบครับว่าช่วงเทศกาลมีการตรวจจับและตรวจวัดแอลกอฮอล์ในเลือดเพราะเขารณรงค์ทั่วประเทศ แต่ผมก็สงสัยว่า แล้วเราจะดื่มเท่าไรถึงจะปลอดภัย อยากให้ออกมาให้ชัดๆ ไปเลยว่า ถ้าคุณจะขับรถยนต์ดื่มได้แค่นี้ มันก็ช่วยได้เยอะ สำหรับคนที่เขาหยุดดื่มไม่ได้ คือทำให้คนเห็นง่าย ๆ หน่อยๆ จะได้เตือนสติได้ว่า ถ้าคุณจะดื่มนะ ได้แค่เบียร์กระป๋องเดียว ประมาณนี้” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพขับรถรับจ้างรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 31 มีนาคม 2564)

“ผมว่ากฎหมายค่อนข้างมีผลนะ อย่างน้อยเราก็คิดก่อนกินเหล้าแหละว่าวันนี้จะขับผ่านตรงที่มีการตั้งด่านหรือเปล่า ถ้าเป็นเมื่อก่อนเราก็ไม่ได้คิดอะไร ว่ากันตามน้ำ” (จากผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพช่างไฟฟ้ารายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 2 เมษายน 2564)

“ดิฉันก็ว่ามีกฎหมายบังคับก็ดีนะ เพราะเวลาเกิดเหตุแล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นมันเยอะ แต่ว่าแปลกใจอยู่ว่าคนไม่ค่อยกลัวกันสักเท่าไร บางทีก็พูดกันสนุกปากไปว่า เขาไม่จับจริงหรอก มันเรื่องเล็กน้อยมากถ้าเทียบกับขายยา” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพแม่ค้าขายต้นไม้ สัมภาษณ์ วันที่ 19 มีนาคม 2564)

“มีตั้งด่านตรวจก็ทำให้มีหลายคนระวังตัวมากขึ้นค่ะ คิดก่อนว่าก่อนจะขับรถจะต้องทำให้สร้างก่อนเดี่ยวเจอตำรวจจะยุ่ง อย่างน้อยพวกเด็กวัยรุ่นเขายังมีความหวาดกลัวตำรวจอยู่ แต่อยากให้ทำสม่ำเสมอเป็นกิจวัตรไปเลย คนก็จะมีความประพฤติเปลี่ยนไปโดยปริยาย” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่ง 14 มีนาคม 2564)

(4)การบังคับใช้ทางสังคม (Social Sanction) พบว่า การควบคุมพฤติกรรมด้วยการชี้แนะแนวทางให้ปฏิบัติมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับมากกว่าการบังคับใช้ด้วยกฎหมาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากคุณลักษณะของสังคมไทยที่ไม่ชอบการบังคับและมีความรู้และความเข้าใจถึงผลเสียของการดื่มขณะขับซึ่งเป็นอย่างไรดี แต่มักจะตั้งอยู่ในความประมาทอย่างไรก็ตามการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ต้องมีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นเป็นแนวทางสำหรับทุกคนในสังคมปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุข ความราบรื่นตลอดถึงความมั่นคงของสังคมนั้น ก็ได้หมายความว่า ทุกคนในสังคมจะปฏิบัติตาม ระเบียบแบบแผนนี้อย่างเข้มงวดจริงจัง ปกติมักจะมีผู้ฝ่าฝืนและหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมอยู่เสมอ จำเป็นที่สังคมต้องหาทางบังคับควบคุมให้บุคคลรักษา ระเบียบของสังคมให้ได้

“ในฐานะคนที่เป็นทั้งเมียและเป็นแม่ของวัยรุ่นสองคนนะคะ ก็อยากให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง แต่เท่าที่ผ่านมาก็ยังไม่เคยเห็นใครถูกลงโทษ แค่การตรวจอย่างสม่ำเสมอในเส้นทางหลักก็น่าจะช่วยให้เยอะนะ อย่างของอำเภอเราเนี่ยแทบไม่มีตรวจเลย มันเลยทำให้คนดื่มแล้วขับไม่ลดลง” (จากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอาชีพรับราชการรายหนึ่ง)

“ดิฉันคิดว่าการใช้การควบคุมทางศาสนาเข้ามาช่วยก็เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ อย่างน้อยวันสำคัญๆ ทางศาสนา ก็มีหลายคนเข้ามาเป็นสิ่งจูงใจในการงดดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์” (จากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่งและเป็นกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน)

“บ้านเราไม่เข้มงวด ไม่จับจริง มันต้องเจอแล้วลงโทษให้หนักๆ เช่น ยึดใบขับขี่ก็เดือนก็ปีก็ว่าไปคนจะได้เข็ดหลาบ ถ้าพวกทำให้คนอื่นตาย นี่ห้ามขับรถไปเลยสามปีสี่ปี คนจะได้ระมัดระวังตัวเองมากขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นอสม.รายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 28 มีนาคม 2564)

“ส่วนตัวผมนะ บางทีเรารู้แหละว่าเขาดื่มหนักหรือไม่หนัก แต่อ้าปากพูดกับเรา แต่การตรวจโดยการเป่าลมหายใจ มันก็ต้องลงทุนทั้งคนทั้งงบประมาณ ถึงจะทำได้ดีแล้วถ้าพบจะลงโทษระดับไหนตรงนี้มันก็ไม่ชัดเจน ถ้าเราจับไปและลงโทษแบบไม่ชัดเจน ประชาชนเขาก็ร้องเรียนได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพตำรวจรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 5 เมษายน 2564)

4.2.2 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม จากการศึกษาที่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรมหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอผลการวิจัยเป็น ดังนี้

1) วัฒนธรรมหลักกับการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของชุมชน พบว่า วัฒนธรรมและประเพณีที่มาพร้อมกับการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิด ขึ้นอยู่กับสาเหตุของการดื่ม ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการดื่ม และผลลัพธ์ที่ต้องการของการดื่ม ได้แก่ การดื่มเพื่อสังคม การดื่มเพื่อผ่อนคลาย การดื่มตามประเพณีและการดื่มที่เป็นอาชีพ

(1) การดื่มเพื่อสังคม สุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะเป็นตัวช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ทำให้คนได้รู้จักกันและทำความคุ้นเคยกันมากขึ้น การดื่มเป็นใบเบิกทางให้ผู้คนพูดคุยกันในเรื่องต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ กีฬา การงาน ชีวิตครอบครัว ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนชีวิตของผู้คนในสังคม กล่าวได้ว่า “การดื่มเป็นกิจกรรมทางสังคม” พฤติกรรมการดื่มจะเป็นแบบดื่มไม่หนักมาก ได้แก่ การนัดพบระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว งานเลี้ยงฉลองความสำเร็จ การสังสรรค์ภายหลังการนัดพบจากกลางธุรกิจ หรืองานเลี้ยงตามประเพณีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น สถานที่ในการดื่มส่วนใหญ่จะเป็นร้านอาหาร ผับ บาร์ หรือห้องประชุมในโรงแรม ด้วยสถานที่ไปดื่มและปริมาณการดื่มทำให้มีพฤติกรรมดื่มแล้วขับรถกลับบ้านสูง

“หมู่บ้านของเราเลี้ยงทั้งประเพณีนี้ไม่ได้หรอก เวลาจัดงานก็ต้องเลี้ยงเหล้า ยังไม่เคยเห็นบ้านไหนจัดงาน แล้วไม่มีเหล้าตั้งบนโต๊ะได้เลย” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพทำนารายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 6 เมษายน 2564)

“มันก็ช่วยให้บรรยากาศงานสนุกสนาน ครึกครื้น อย่างงานแต่ง ตอนแห่ขันหมากมันก็ต้องมีดื่มไม่จั้นมันก็เสียบ มันก็เป็นความเชื่อที่พิธีการแห่ขันหมากเป็นขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ อีกทั้งยังถือเป็นการแสดงความเคารพต่อพ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาว และสื่อให้เห็นว่าฝ่ายชายยกย่องและให้เกียรติสู่ขอฝ่ายหญิงอย่างครบถ้วนตามประเพณี ส่วนฝ่ายหญิงก็ยินดีต้อนรับฝ่ายชายเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ในครอบครัว ที่นี้มันก็ดื่มกันไปเรื่อย ๆ กว่าจะเสร็จพิธีก็มันเมากันไป และสุดท้ายก็ต้องขับรถกลับบ้าน” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพทำสวนไม้ดอก สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2564)

(2) การดื่มเพื่อการผ่อนคลาย การพักผ่อน เหตุผลของการดื่มอาจเป็นความต้องการขจัดปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นในระหว่างวัน เช่น ปัญหาขัดแย้งจากการทำงาน ความเหนื่อย ความปวดเมื่อยตามร่างกายจากการอาชีพ เป็นการดื่มตามโอกาส ไม่เน้นการเมาเมาหรือสนุกสนานจากการดื่ม แต่จะใช้เวลานานในการดื่ม ผู้ดื่มมักใช้เวลาว่างหลังเลิกงานหรือวันหยุดพักผ่อน สถานที่ดื่มมักเป็นที่พัก บ้านของตนเอง หรือร้านขายสุราในละแวกบ้านเมื่อเมาก็จะนอนในบ้านหรือที่พักของตนเองโอกาสดื่มแล้วขับรถมีน้อย

“ก็นัดดื่มกับเพื่อนๆ ส่วนใหญ่จะเป็นวันศุกร์หลังเลิกงานอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง เพราะวันรุ่งขึ้นจะหยุดมีเวลาอนยาว แต่บางทีก็อาจมีเวลาเราหรือเพื่อนเครียดๆ จากงานก็ชวนกันไปวันนั้นเลย เกือบทุกครั้งก็ดื่มจนเมา ไม่มีไม่เมาครบแล้วก็ขับรถกลับบ้านเองทั้งนั้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพทหารรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 8 มีนาคม 2564)

“ครอบครัวเรามักนัดกับญาติๆ ไปเที่ยวใกล้ๆ แถวนี บางทีก็เขื่อนขุนด่าน หรือไม่ก็น้ำตกทุกครั้งทีไรก็ต้องมีเบียร์ ซื้อมาเป็นลังๆ ได้โอกาสพักผ่อนการกิน การดื่มมันช่วยให้เรารู้สึกผ่อนคลาย สบายๆ พูดคุยกันได้สนุกสนานขึ้น พาเด็ก ๆ ไปเล่นน้ำบ้าง ซี่งจักรยานเล่นบ้าง แต่คนขับเขาก็จะรอให้สร้างก่อนนะ ถึงขับรถกลับบ้าน” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอาชีพค้าขายออนไลน์รายหนึ่ง 14 มีนาคม 2564)

(3) การตี้อย่างหนัก หรือเมาแบบหัวราน้ำ เป็นการตีเพื่อต้องการความมึนเมาจนทำให้ผู้ตีหมดสภาพไปเลยวันหรือสองวัน พฤติกรรมการตีแบบนี้ พบในกลุ่มที่เป็นขาประจำ คือ ตีแบบอันตรายเกือบทุกวัน สถานที่ตีมักเป็นผับ บาร์ ร้านอาหาร เป็นต้น โอกาสชั้บรถขณะมึนเมา มีสูง

“ผมจะตีเกือบทุกวัน กับกลุ่มเดิม ๆ นั้นแหละ มีกันอยู่สามสี่คน จะว่าตีดีไหม? ผมก็ว่าระดับหนึ่งครับ เคยหยุดบ้างเหมือนกัน เวลาเข้าพรรษา แบบว่า พักต่อกันหน่อย แต่ว่าช่วงนี้เข้าห้ามสังสรรค์ ผมเลยต้องกินที่บ้านคนเดียว, ผมก็ชั้บรถกลับบ้านเองทุกครั้งนะ ถ้าเจอด่านผมก็หลบไปทางอื่น ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพรับราชการทหารรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 20 เมษายน 2564)

“ฉันก็กินเกือบทุกวัน กินเหล้าขาว ไม้จั่นมันไม่มีแรงทำงาน กินแล้วจะได้หลับๆไป ไม่ต้องกลุ่มอะไรมาก กินที่ร้านเหล้านั้นแหละ มีพรรคพวกคั่นเคยกันอยู่ บางทีพวกๆกันเขาถูกห่วย ก็เลี้ยงกัน บ้านฉันอยู่ไม่ไกล กินแล้วชั้บรถกลับบ้านเองได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพเกษตรกรรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 18 เมษายน 2564)

2) ชนชั้นทางสังคม พบว่า ชนชั้นทางรายได้ไม่ส่งอิทธิพลต่อการตีไม่ชั้บแต่ในมิติด้านอาชีพ พบว่าอาชีพทางด้านสุขภาพ จะมีพฤติกรรมตีไม่ชั้บสูงกว่าอาชีพทหารและตำรวจที่จะมีพฤติกรรมการตีแล้วชั้บมากกว่าอาชีพอื่นๆ

“เป็นพยาบาลค่ะ เรื่องตีไม่ชั้บเราต้องเป็นแบบอย่างให้ประชาชนค่ะ ถ้าตีจะเลือกตีที่บ้าน ไม่ได้ออกไปไหนมากกว่า” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพพยาบาล สัมภาษณ์ วันที่ 27 มีนาคม 2564)

“ผมเป็นบุคลากรทางสุขภาพ ครับ ปกติผมก็ตีบ้างแต่เวลาชั้บรถผมจะไม่ตี เพราะเราเห็นคนที่ตีแล้วชั้บเกิดอุบัติเหตุมาที่รพ.แล้ว มันและทะเลไปหมด ทั้งตัวเรา ครอบครัวและคนที่ร่วมเหตุการณ์เลยไม่อยากจะอยู่ในสถานการณ์แบบนั้น ชีวิตที่เราเลือกได้ครับ” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอาชีพพยาบาลรายหนึ่ง วันที่ 14 มีนาคม 2564)

“ผมยอมรับว่า ตีแล้วชั้บมาโดยตลอดเพราะทุกครั้งที่ไปตี มันต้องชั้บรถไปยังถ้าเป็นการสังสรรค์กับเพื่อนร่วมรุ่นนี่ไกลแคไหนเราก็ต้องไป ก็ทำแบบนี้ทุกคนครับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพตำรวจรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 8 เมษายน 2564)

4.2.3 ปัจจัยด้านจิตวิทยา

1) ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ พบว่า บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลส่งผลต่อพฤติกรรมการตีไม่ชั้บหรือชั้บแล้วชั้บรถ โดยแบ่งลักษณะบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการชั้บชี่และการตีแอลกอฮอล์ 3 กลุ่มคือ

(1) บุคลิกภาพชอบความตื่นเต้นท้าทาย (Sensation seeking) คือ พฤติกรรม ชอบความตื่นเต้น บางคนต้องการความท้าทายที่หลากหลาย โดยเกิดจากความตั้งใจและมีความพึงพอใจต่อการค้นหาความเสี่ยง โดยผู้ที่ชอบความท้าทายสูงจะไวต่อความรู้สึกภายในของตนเองและ พยายามที่จะเพิ่มความตื่นเต้นเท่านั้น ด้วยปฏิกิริยาของตนกับสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นการหา ประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ตื่นเต้นและค่อนข้างเสี่ยงอันตราย ผู้ที่มีบุคลิกภาพลักษณะชอบความตื่นเต้นท้าทาย ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ด้านบวกกับการตีเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ก่อนการชั้บชี่ และมีพฤติกรรมการชั้บชี่ที่เสี่ยง โดยเฉพาะวัยรุ่นที่ชั้บชี่ยานยนต์ พบว่าวัยรุ่นที่มีบุคลิกภาพลักษณะชอบค้นหาความตื่นเต้นท้าทาย เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในการชั้บชี่สูงและเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจรสูงด้วย โดยจะมีพฤติกรรมการชั้บชี่ที่ขาดความระมัดระวังขาดความยั้งคิด ชอบความเสี่ยงในการชั้บชี่จึงมักชั้บชี่ด้วยความเร็วสูง ไม่คาดเข็มขัดนิรภัยขณะชั้บชี่รถยนต์ ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะชั้บชี่รถจักรยานยนต์ และชอบการตีเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ก่อนการชั้บชี่ยานยนต์ด้วย

“ ผมมีความรู้สึกที่ตอมนิ่มแล้วขับไปด้วยยังมีเสียงเพื่อนๆคอยเชียร์ให้เร็วขึ้นอีกๆ มันมีความหวาดเสียว น่ากลัวมันก็สนุกดีครับ ผมเคยโดนใบสั่งข้อหาขับรถเร็วบ้าง ขับรถประมาท หลายครั้งทุกครั้งผมก็อึดอัดมากน้อยต่างกัน แต่ตอนนี้เพลาลงไปกลุ่มเพื่อนๆต่างคนต่างแยกย้ายกันทำงาน มีครอบครัว ไม่ค่อยได้เจอกัน ความรู้สึกแบบนั้นมันก็น้อยลงด้วย นานๆเจอกันก็ไม่ได้ออกไปขับรถแบบนั้นอีก มีแต่นั่งคุยกันที่บ้านมากกว่า” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพรับราชการรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 2 พฤษภาคม 2564)

“ปกติผมจะดื่มหรือไม่ดื่มก็ชอบความเร็วอยู่แล้ว บางทีรู้สึกหงุดหงิดนะ เวลาขับรถขับเข้ามาอยู่เลนขวาขวางหน้าเรา แล้วถ้าเจอพวกขับปาดหน้านะ ผมตามปาดกลับทุกที ยังเคยขับตามข้ามจังหวัด แต่แฟนผมเขาก็ว่า ตอนผมเมาใครก็ห้ามไม่ได้ยิ่งว่าเหมือนยิ่งๆ เมียผมเขาเลยจะไม่นั่งรถด้วยตอนผมเมา เขาเป็นห่วงว่าเดียวจะไม่มีคนเลี้ยงลูก เอาเข้าจริง ๆ ผมว่าถึงเมาแล้วขับผมก็ยังไม่เคยขับชนใครจนเขาเสียชีวิตเลยสักครั้งนะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 2 พฤษภาคม 2564)

(2) บุคลิกภาพลักษณะก้าวร้าว (Aggression) เป็นลักษณะของผู้ขับขี่ที่มีลักษณะไวต่อสิ่งเร้า ได้ง่าย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้ขับขี่อื่นจึงเป็นเหตุให้ มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุสูง นอกจากมีการขับขี่ด้วยอารมณ์โกรธและมีความโกรธที่รุนแรง จึงมักแสดงออกด้วยพฤติกรรมก้าวร้าวที่เสี่ยงในชีวิตประจำวัน เช่น การขับขี่แบบใจร้อน การฝ่าฝืนกฎจราจร การขับขี่ด้วยความเร็วเกินที่กฎหมายกำหนด การขับรถแข่งกับรถคันอื่น หรือ ขับรถเข้าไปในเขตหวงห้าม เป็นต้น นอกจากนั้นยังพบว่า มีรายงานการขับขี่ด้วยความโกรธบ่อยในสภาพการณ์ขับขี่ และสัมพันธ์กับการชนในการขับขี่

“ผมรู้ตัวเป็นคนอารมณ์ร้อน ซี้โมโห ก็ไม่รู้เป็นอะไรนะ แก่ไม่หาย ทะเลาะกับที่บ้านหรือเพื่อนๆ ผมจะขับรถออกไปทุกที จนโดนชาวบ้านด่าก็หลายรอบ เพราะบางทีน้ำกระเด็นใส่เขาบ้าง กว่าจะอารมณ์เย็นลงได้ ก็ไปไกลโซ บางทีออกจากบ้านไปโผล่สระบุรีแฉะถึงจะอยากกลับบ้าน ถ้าวันไหนมีดั่งค์ติดตัวไปผมก็กินเปียร์ 2 กระป๋อง 3 กระป๋องนั่นแหละ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพรับจ้าง รายหนึ่ง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2564)

“เคยฝ่าไฟแดงบ่อย ครับแต่ผมก็กะจังหวะให้พอดีนะ บางทีโดนตำรวจจับปรับเหมือนกัน ข้อหาขับรถประมาท จริงๆ ผมก็รู้สึกว่ามันไม่อยากรอ แล้วเราก็จับรถเร็วอยู่แล้ว แค่นิดเดียวเอง” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพพนักงานศึกษารายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 7 เมษายน 2564)

(3) บุคลิกภาพลักษณะเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสำคัญ (Altruism) เป็นลักษณะของผู้ขับขี่ที่มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่าตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ในสภาพการจราจรมีความตระหนักต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจร ดังนั้นผู้ขับขี่ที่มีบุคลิกภาพประโยชน์ผู้อื่นเป็นสำคัญ จึงเป็นลักษณะของผู้ขับขี่ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจรต่ำ เพราะจะมีความระมัดระวังในการขับขี่ เนื่องจากห่วงใยในความปลอดภัยของผู้อื่นในบุคลิกภาพชนิดนี้จะมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับ หรือดื่มให้น้อยที่สุด

“ฉันรู้สึกโอเคมากนะกับการรณรงค์ให้ดื่มไม่ขับ เพราะว่าเหล้ามันทำให้เราขาดสติ อีกอย่างเราอยู่ในสังคม ต้องช่วยกันดูแล เกิดอะไรขึ้นมาก็อดไม่ได้มาโทษกัน ฟ้องร้องกัน อยู่ร่วมกันแบบไม่เป็นสุขอีก ฉันไม่ค่อยดื่มอยู่แล้ว ยิ่งถ้าดื่มก็ไม่ขับ เราก็อาศัยคนอื่นกลับบ้าง ให้พ่อมารับบ้าง” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่ง วันที่ 14 มีนาคม 2564)

“เราต้องทำตามกฎหมายค่ะ เพราะไม่งั้นมันจะวุ่นวาย ขนาดเวลาเราไปทำงานคนยังขับรถกันนำหวาดเสียว ยิ่งตอนฝนตกนะตรงโค้งอุโมงค์น่ากลัวจะตาย เขายังไม่ลดความเร็วกันเลย มีชนตายตั้งหลายครั้งแล้วถ้าดื่มด้วยยิ่งแล้วใหญ่ ไปดูเถอะตอนกลางคืนนะเหยียบกันมิด มอเตอร์ไซด์บางคันชอบนอนบนเบาะแล้ว

ขับ ส่วนใหญ่ก็ตีขึ้นมาทั้งนั้น คะนองกัน แต่ก็อย่างว่าตอนเขาทำคนที่จับเขาก็ไม่เห็นอีก ไม่มีหลักฐาน แต่ก็อยากให้ช่วยกันดูแลค่ะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพครูรายหนึ่ง สัมภาษณ์วันที่ 28 มีนาคม 2564)

“ผมไม่ค่อยได้ตี้ม เวลาขับรถผมไม่ตี้มอยู่แล้วครับ อาจเป็นเพราะผมมีอาชีพขับรถให้พอ.ทุกวัน ต้องพักผ่อนให้พอ แล้วรถเป็นของทางราชการเราต้องรับผิดชอบขับเป็นอย่างดี จะเฉี่ยวจะชนแทบไม่ได้เลย อีกอย่างถ้าเราขับรถไม่สุภาพเรียบบรื้อย เราก็คงต้องไปขับรถอื่นแทนรถผู้บริหาร ก็เหนียวกว่านี้ครับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่ง อาชีพพนักงานขับรถในสถานพยาบาล สัมภาษณ์ วันที่ 5 เมษายน 2564)

2) ปัจจัยด้านทัศนคติต่อพฤติกรรมตี้มไม่ขับ พบว่า ผู้มีทัศนคติทางบวกต่อเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ จะมีความรู้สึกทางลบต่อพฤติกรรมตี้มไม่ขับ เนื่องจากเขาคิดว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่มีการตี้มแล้วขับซึ่งเป็นแบบนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและทัศนคติมีความสัมพันธ์พันธุกับผู้ขับซึ่งวัยชราพาหนะเป็นลักษณะความรู้สึก ความเชื่อของผู้ขับซึ่งที่มีต่อโอกาสเสี่ยงของตนเองต่อการ เกิดอุบัติเหตุจราจรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงในการจราจร เช่น พฤติกรรมการขับซึ่งที่ ก้าวร้าว การขับซึ่งด้วยความเร็วสูง ผู้ขับซึ่งวัยชราที่มีทัศนคติว่าตนมีโอกาสเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจะมีบุคลิกภาพขอพบคันหาความตื่นเต้นทำทหายและไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม จะมีพฤติกรรมเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ผู้ขับซึ่งที่มีทัศนคติขอพบความการขับซึ่งผิดกฎจราจร และขอพบใช้ความเร็วในการขับซึ่ง จะมีลักษณะการขับซึ่งด้วยความใจร้อน และมักตี้มเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ก่อนขับซึ่งจึงนำไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงและความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ

“ผมก็เห็นด้วยนะเรื่องตี้มไม่ขับ เพราะประสบการณ์มันเคยเกิดกับตัวเอง มาหลายครั้งเหมือนกันว่าพอเราดื่มมาแล้ว บางทีมันขับลงข้างทางไปแบบไม่รู้ตัวเลย ตื่นมาอีกที่อยู่ที่โรงพยาบาลแล้ว ตอนหลังๆต้องมีกาแพชมๆ ร้อนๆไปด้วย มันช่วยให้สร่างมาเร็วขึ้น” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่ง วันที่ 14 มีนาคม 2564)

“ตอนนี้ถ้าเพื่อนๆ ชวนตี้ม ผมจะดูก่อนว่ามีภารกิจพุ่งนี้เข้าหรือเปล่าหรือถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ กลัวเสียน้ำใจเพื่อน ก็จะมีตัวช่วยอื่นก่อนขับ มีผ้าเย็น ล้างหน้าล้างตา แล้วนั่งคุยกันพักหนึ่งก่อนขับรถ ร่างกายเริ่มไม่ไหวเหมือนกันครับ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพบุคลากรทางสาธารณสุข สัมภาษณ์ วันที่ 2 เมษายน 2564)

“เมื่อก่อนตี้มแล้วขับมันก็ครึกครื้นดี หลังๆมันมีปวดหัว ความดันเริ่มขึ้น เลยต้องเพลาลงเวลาคนเมาแล้วขับเนี่ย มันก่อกวนคนอื่นเขา บางทีก็ปาดไปปาดมา สุดท้ายก็มีเรื่องกัน ไม่ก็เกิดอุบัติเหตุ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพเปิดอู่ซ่อมรถรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 3 พฤษภาคม 2564)

4.2.4 ปัจจัยด้านพฤติกรรมตี้ม

1) การรับรู้ประโยชน์ของการตี้มไม่ขับ พบว่าการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจราจร มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมตี้มไม่ขับ ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นลักษณะการรับรู้ของผู้ขับซึ่งเกี่ยวกับการ โอกาสจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการเกิดอุบัติเหตุได้ในอนาคต และความกังวลว่าตนเองจะได้รับ อันตรายจากอุบัติเหตุจราจร มีฐานความคิดจากรูปแบบความเชื่อด้านสุขภาพจากแบบจำลอง Health Belief Model (Rosenstock 1974) การรับรู้โอกาสเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจราจร หรือได้รับอันตราย จากการจราจรของผู้ขับซึ่ง แสดงถึงความสามารถในการประเมินอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นใน สถานการณ์จราจร และสามารถป้องกันตนเองจากอันตรายในการจราจรได้ ทำให้พฤติกรรมเสี่ยงใน การเกิดอุบัติเหตุชราลดลง ดังนั้นผู้ขับซึ่งที่มีระดับการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจราจรไม่ตี้ม จะไม่ระมัดระวังในการขับซึ่ง จึงมีการขับซึ่งที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจราจรได้มาก และเกิดอุบัติเหตุ ได้ง่าย วัยชราที่ขับซึ่งรถจักรยานยนต์เป็นกลุ่ม ที่มีระดับการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการเกิด

อุบัติเหตุอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่มวัยอื่น การรับรู้ถึง วิธีการหลีกเลี่ยงจากความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจึงอยู่ในระดับต่ำด้วยส่งผลให้ไม่ค่อยระมัดระวังต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ขับขี่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มแล้วขับ (Perceived risk susceptibility) หมายถึงความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหากดื่มขณะขับรถซึ่งจะแตกต่างกันออกไปแต่ละบุคคล กล่าวคือ ความเชื่อที่มีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติตามคำแนะนำด้านสุขภาพ ทั้งในภาวะปกติและภาวะเจ็บป่วย จึงหลีกเลี่ยงการเป็นเกิดอุบัติเหตุโดยการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันและมีพฤติกรรมงดดื่มและการขับชี่ยานพาหนะในระดับที่แตกต่างกัน การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มแล้วขับนั้น เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลสูงกว่าปัจจัยอื่นที่จะส่งผลให้บุคคลเกิดการปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย บุคคลที่มีการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มแล้วขับจะเห็นความสำคัญของการดื่มไม่ขับ โดยให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มแล้วไม่ขับ เป็นปัจจัยสำคัญในการทำนายพฤติกรรมงดดื่มไม่ขับได้

“ ผมรู้และเข้าใจดีครับ ว่าถ้าเราดื่มแล้วขับโอกาสเกิดอุบัติเหตุมีสูงกว่าไม่ดื่ม เพราะปกติคนเราก็ใจร้อนกันอยู่แล้ว ขับปาดซ้าย ปาดขวา มองหน้า ชักปัดกันยกยอเยาะ ยิ่งถ้าเมาจะพูดกันรู้เรื่องได้ยังไง ผมเลยเลือกกินให้น้อยหน่อยถ้าจะขับรถ ก่อนขับรถก็ดื่มน้ำเย็นๆ ช่วยได้เยอะ ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพค้าขาย เมื่อ 26 มี.ค.64

“ เราทราบค่ะว่าอันตรายบนท้องถนนเกิดได้เสมอ ยิ่งถ้าเราดื่มเข้าไป สติเราก็จะไม่เหมือนเดิมอย่างตัวเองถ้าดื่มมา เมาแล้วจะง่วงนอนเลยเคยมีครั้งหนึ่งรถลงไปจอดข้างทางแบบไม่รู้ตัว แต่เพื่อนๆเองบอกว่า ดื่มได้ไม่เป็นไรหรอก เตียวกินกาแฟมๆเข้าไปก็สร้างแล้ว ” (ผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพพนักงาน เมื่อ 25 มี.ค.64)

การรับรู้ความรุนแรงของการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มแล้วขับ (Perceived severity) หมายถึง การที่บุคคลมีความเชื่อว่า การบาดเจ็บ การเสียชีวิต การพิการและเสียค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดื่มแล้วขับมีความรุนแรงต่อการมีชีวิตของเขา ถ้าหากเขาไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำในการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ หรือการให้ความร่วมมือในการรักษาพยาบาลซึ่งในความเชื่อด้านสุขภาพกล่าวว่า แม้บุคคลจะตระหนักถึงโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุพฤติกรรมเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มอาจจะยังไม่เกิดขึ้น ถ้าบุคคลไม่มีความเชื่อว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดอันตรายต่อร่างกายหรือกระทบกระเทือนต่อฐานะทางสังคม การรับรู้ความรุนแรงของเหตุการณ์สามารถทำนายพฤติกรรมความร่วมมือในการรักษาและการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุโดยการดื่มไม่ขับ และผลที่ได้รับในทางลบส่วนมากจะ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางด้านจิตวิทยา เช่น ความกลัว ความวิตกกังวลที่สูงหรือต่ำเกินไป

“ เราไม่ดื่มก่อนขับรถเลยนะ เพราะกลัวจะขับไปชนคนอื่นเขา ถ้าเราดื่มก็จะเป็นเหตุทำให้ความผิดฐานขับรถประมาทแรงขึ้น อีกอย่างหนึ่งเรากลัวว่าถ้ารถเสียหายจะไม่มีเงินจ่าย ถ้าไปทำเขาตายจะยิ่งแล้วใหญ่ต้องรับผิดชอบอีกเยอะ เอาขับปลอดภัยดีกว่า ” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่ง 14 มีนาคม 2564)

“ วันก่อนเห็นข่าวอุบัติเหตุ ว่ารถบรรทุกยวบยั้งคัน ตายคาที่ดิฉันก็รู้สึกหวาดผวา ดีที่ไม่มีลูกเมีย แต่ก็หวนนึกถึงเราว่าไม่รู้จะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ โดยส่วนตัวมีดื่มบ้างตอนขับรถแต่นาน ๆ ที่ ตอนมีงานเลี้ยงกับเพื่อนๆส่วนใหญ่สามสี่ให้ เพราะเตียวนี้ถนนใหญ่(รังสิต-นครนายก) น่ากลัวมาก โดยเฉพาะเย็นวันอาทิตย์รถเยอะมาก ขับเร็วด้วย ขนาดจะยูเทิร์นไปตลาดแค่มาก็ก็ใช้เวลาเป็นชั่วโมง ” (ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่ง เมื่อวันที่ 28 มี.ค.64)

2) การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมรับรู้ต่ออุปสรรคของการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ (Perceived barriers) หมายถึง การรับรู้ถึงอุปสรรคเป็นไปตามการคาดการณ์ล่วงหน้าของบุคคลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมดื่มไม่ขับของบุคคลในทางลบ ได้แก่ การรู้สึกขัดแย้งกับความต้องการภายใน การรับรู้ถึงความไม่สะดวก ความล้าชวยต่อบุคคลอื่น เป็นต้น ฉะนั้นการตัดสินใจที่จะปฏิบัติในสิ่งที่แพทย์

แนะนำหรือไม่ นั่น จะขึ้นอยู่กับ การชั่งน้ำหนักข้อดี ข้อเสียของพฤติกรรมดังกล่าว โดยบุคคลจะเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เชื่อว่า มีผลดีมากกว่าผลเสีย อุปสรรคต่อการปฏิบัติ จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งทางจิตใจ ถ้าบุคคลมีความพร้อมในการปฏิบัติสูง ในขณะที่มีอุปสรรคต่อการปฏิบัติ จะเกิดข้อขัดแย้งทางจิตใจยากแก่การแก้ไข จะทำให้มีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการปฏิบัติ

“ตอนแรกๆ ที่ดื่มไม่ซับ ผมโดนเพื่อนๆ ต่อบ่อยมาก บางทีก็อายเหมือนกัน จนเป็นท้อ แต่ผมก็ค่อยๆ บอกพวกเขาว่า บางครั้งการสูญเสียที่เกิดขึ้น เราได้รับผิดชอบไม่ไหว นานเข้าเพื่อนๆ ก็เริ่มเข้าใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพครูรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 6 เมษายน 2564)

“ในกลุ่มเพื่อนสนิทที่ดื่มด้วยกันนี่ เป็นเรื่องยากมากเลยนะ ตอนยังโสดเราไม่เคยปฏิเสธ ถึงไหนถึงกัน ทำให้เราไม่กล้า แต่พอเรามีลูกเล็กมันก็เริ่มมีเรื่องความรับผิดชอบขึ้นมา คอยกวนในใจเรา รู้สึกอึดอัดเหมือนกัน ก็ได้แต่บอกเพื่อนๆ ที่ละน้อยว่า เราอาจต้องเปลี่ยนไปบ้าง แต่ความสัมพันธ์เรายังเหมือนเดิม ประมาณนี้ ดีที่ว่าพวกเขาก็เข้าใจ อีกอย่างคงเป็นเพราะว่าต่างคนต่างโตแล้วด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพช่างรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 6 เมษายน 2564)

3) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของตน พบว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมตนเองสูง จะมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ซับ เช่น การรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพื่อปฏิเสธการดื่มสุราก่อนขับขี่ยานพาหนะ เป็นคุณลักษณะของผู้ขับขี้อ้างอิงตามแนวคิดทฤษฎีสมรรถนะแห่งตนของแบนดูรา มาเป็นฐานในการวิเคราะห์ การประสบความสำเร็จการใช้ตัวแบบการใช้คำพูดชักจูงและการกระตุ้นทางอารมณ์ เป็นกระบวนการจัดการกับอารมณ์และความเครียดที่เหมาะสมเมื่อตนต้องเลือกระหว่างการดื่มแล้วขับกับการไม่ดื่มก่อนขับ หรือการมีวิธีการปฏิเสธเครื่องดื่มสุราในหมู่พรรคพวกที่คุ้นเคยให้สำเร็จแบบบัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น และเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ใดบ้างที่สามารถใช้กับเพื่อน กับญาติพี่น้อง หรือบุคคลที่มีอำนาจเหนือตนแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือการใช้ตัวแบบจากผู้ที่เคยทำแล้วได้ผลในกรณีที่คล้ายคลึงกันกับตนทำให้เกิดทักษะการปฏิเสธการดื่มสุราหรือหลีกเลี่ยงการดื่มสุราได้สำเร็จ ทำให้บุคคลนั้นสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมกับครอบครัว เพื่อนฝูง หรือการทำธุรกิจได้อย่างราบรื่นและเกิดเป็นตัวแบบในตนถึงวิธีการทำอย่างไรแม้ว่าจะยังดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตนก็สามารถสร้างสุขนิสัยให้กับตน คือ การไม่ดื่มก่อนขับหรือถ้าดื่มแล้วไม่ซับ เป็นต้น

“ผมเคยดื่มแล้วขับรถมาเกือบยี่สิบปี ดื่มหนักด้วย บางทีไปไกลถึงปราจีนโนน ติสสอติสามก็ขับกลับบ้านได้ แต่มาคราวหนึ่งผมหลับใน แล้วพาลูกเมียไปด้วย พอตื่นมารถอยู่ข้างทาง ตั้งแต่นั้นมาผมก็ค่อยๆ ลดลง เดี่ยวนี้ถ้าขับรถผมไม่ดื่มเลย ทำไปนาน ๆ เข้าเพื่อนๆ ก็เข้าใจไปเองแหละครับ เวลาเพื่อนว่าเราก็อ่านไปน้อยใจหรือโกรธ คนเราพอโตขึ้น ความรับผิดชอบมันก็มากขึ้น บางอย่างก็ต้องเปลี่ยนแปลง” (ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรายหนึ่ง 14 มีนาคม 2564)

“ดิฉันจะค่อนข้างระวังเรื่องขับรถนะ เพราะไม่อยากให้เกิดอะไรกับใคร อีกอย่างรถก็ราคาแพง ถ้าเฉี่ยวชนมันก็ต้องซ่อม ถ้าไปชนคนอื่นก็ยิ่งลำบากถึงมีประกันก็เถอะ เลยหันมาฝึกตัวเองดีกว่า แต่อย่างว่าให้เราระวังแค่ไหน อุบัติเหตุมันก็เกิดได้หลายปัจจัย ไม่ใช่แค่เรื่องดื่มเหล้าอย่างเดียว พวกชอบขับหวาดเสียวบนท้องถนนก็เยอะ ยิ่งพวกรถที่เร็วๆ ทั้งหลาย ดิฉันเลยเลือกที่ safety ตัวเองให้มากที่สุด” (ผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพร้านเสริมสวยรายหนึ่ง สัมภาษณ์ วันที่ 5 เมษายน 2564)

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ของคนไทย กรณีศึกษาอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ครั้งนี้ได้สิ้นสุดระยะเวลาการศึกษาแล้ว คณะผู้วิจัยจึงได้สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลการวิจัยไว้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 บริบทของพื้นที่การศึกษามีลักษณะของสังคมชนบท มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 134 คนต่อตารางกิโลเมตร มีวัฒนธรรมวิถีชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่โดยมีการพึ่งพาธรรมชาติ ในการดำรงชีวิต ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด ภูมิประเทศเป็นที่ราบ เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนา รองลงมา คือทำสวนไม้ดอกไม้ประดับและสวนผลไม้ มีสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย 1 แห่ง โรงพยาบาลระดับมหาวิทยาลัย 1 แห่งและโรงพยาบาลระดับอำเภอ 1 แห่ง มีถนนสายหลัก คือ ถนนรังสิต-นครนายก ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ เชื้อสายมาจากคนไทยน้อยและมีกลุ่มชนที่แบ่งแยกตามชาติพันธุ์ คือ ชุมชนไทยพวน ชุมชนไทยเชื้อสายญวน ชุมชนไทยอิสลามและชนต่างชาติที่เข้ามาทำงาน ได้แก่ พม่า ลาว เขมร เป็นต้น มีการสืบทอดความเชื่อเรื่องการไหว้ผี ไหว้บรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาแม้ว่าในชุมชนใหม่ที่เกิดจากการสร้างบ้านจัดสรรและเป็นที่พักอาศัยของผู้คนวัยเกษียณ เมื่อคุ้นเคยกันแล้วก็จะมีการใช้ชีวิตผสมผสานระหว่างประเพณีดั้งเดิมกับประเพณีสมัยใหม่ เช่น มีการไหว้ผี มีการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ปู่ย่าตายายสอนมา แต่หลายครอบครัวเพิ่มประเพณีต่างชาติและสังคมตะวันตกเข้ามาในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น วันวาเลนไทน์ วันคริสมาสต์ เทศกาลกินเจ และวันไหว้พระจันทร์ เป็นต้น วัฒนธรรมการดื่มขึ้นอยู่กับความหมายและเหตุผลของการดื่มแอลกอฮอล์ตามความเชื่อ ได้แก่ การดื่มเพื่อการพักผ่อน คลายเครียดและสันทนาการ แอลกอฮอล์จะเป็นสัญลักษณ์ของความ “ผ่อนคลาย” “การเฉลิมฉลองความสำเร็จ” “เป็นตัวขับเคลื่อนพิธีการ” และเป็นสื่อในการสร้างปฏิสัมพันธ์ การผูกมิตรและการเข้ากลุ่ม

5.1.2 ปัจจัยด้านสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ในเขตพื้นที่อำเภอองครักษ์จังหวัดนครนายก ประกอบด้วย

1) ปัจจัยการเลี้ยงดูของครอบครัว (Parenting Style) มีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ โดยบุคคลที่ถูกอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ ได้รับความอบอุ่นและใช้เหตุผล ไม่เข้มงวดเกินไป ครอบครัวมีการส่งเสริมให้รู้จักคิดและเป็นตัวของตัวเองหรือการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและบุคคลที่ถูกเลี้ยงดูแบบเข้มงวด กวดขันหรือแบบควบคุมมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ ส่วนการการเลี้ยงดูแบบตามใจและการเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ

2) ปัจจัยคล้ายตามกลุ่มอ้างอิง (Reference group) พบว่ากลุ่มเพื่อนสนิทมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถต้านทานความผูกพันของกลุ่มได้โดยเฉพาะช่วงวัยรุ่นจะชักจูงให้เกิดพฤติกรรมดื่มแล้วขับมากกว่าวัยทำงานหรือวัยกลางคน ส่วนรสนิยมการดื่มสังคมชาวบ้านมักจะดื่มเหล้าขาวหรือเหล้าหมักเองโอกาสการดื่มอย่างหนักจะเป็นช่วงเทศกาลหรือมีงานรื่นเริงและเป็นการดื่มในละแวกบ้านใกล้เคียง ไม่ได้ดื่มเป็นประจำเหมือนสังคมข้าราชการ นักการเมืองหรือนักธุรกิจ ซึ่งจะดื่มเหล้ากลั่นทุก

ชนิดและมักจะดื่มเป็นประจำเพื่อผ่อนคลายหรือลดความเครียดหลังเลิกงานสถานที่ในการดื่มจึงเป็นผับในตัวเมืองหรือร้านอาหารที่ห่างไกลจากบ้านตนเอง โอกาสการดื่มแล้วขับจึงสูงกว่า

3) ปัจจัยด้านบทบาทและสถานภาพ พบว่า บทบาทการเป็นแม่มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับมากกว่าบทบาทพ่อและลูก เนื่องจากแม่จะมีความวิตกกังวลสูงถึงผลกระทบที่ร้ายแรงหากมีพฤติกรรมดื่มแล้วขับระยะยาว เช่น ความปลอดภัยของลูก ทำให้แม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกเห็นด้วย ส่วนสถานภาพด้านตำแหน่งในสังคมพบว่าตำแหน่งผู้นำในระดับต่าง ๆ มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับเนื่องจากต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และสถานภาพด้านเพศ พบว่าเพศหญิงมีอิทธิพลทางบวกต่อการดื่มไม่ขับมากกว่าเพศชาย

4) ปัจจัยการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) พบว่าการสร้างบรรทัดฐานและค่านิยมพฤติกรรมดื่มไม่ขับให้เกิดขึ้นในสังคมมีอิทธิพลทั้งเป็นแรงกดดันและแรงกระตุ้น เนื่องจากค่านิยมเดิมในการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กำลังถูกเปลี่ยนแปลงจึงมีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยจากมุมมองที่แตกต่างกันและด้วยคุณลักษณะของคนไทยที่ไม่ชอบถูกบังคับด้วยกฎระเบียบ อาจต้องใช้เครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมที่หลากหลายขึ้น

5) ปัจจัยการควบคุมสังคม (Social sanction) พบว่า การการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการมีจุดตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ทางลมหายใจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับและในขณะเดียวกันยังเป็นแรงกดดันและแรงกระตุ้นให้เกิดการดื่มไม่ขับ แต่ประชาชนยังต้องข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องการดื่มมาตรฐานที่สามารถขับได้อย่างปลอดภัยได้และความเข้มงวดในการใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

5.1.3 ปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม “ดื่มไม่ขับ” ในเขตพื้นที่อำเภอองครักษ์จังหวัดนครนายก มี ดังนี้ 1) วัฒนธรรมหลักของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในอำเภอองครักษ์ ให้คุณค่าและความหมายของแอลกอฮอล์ คือ การผ่อนคลาย ดื่มเพื่อมีสังคม และดื่มตามประเพณีโบราณ ซึ่งสอดคล้องอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวันไม่สามารถแยกออกจากกันได้เป็นส่วนๆรวมถึงมีความเชื่อว่าการดื่มของพวกเขายังสามารถขับได้เป็นปกติเป็นอุปสรรคต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ 2) วัฒนธรรมย่อย พบว่า ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลทางบวกกับการมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับเนื่องจากมีข้อห้าม คือ การดื่มสุราที่คนนับถืออิสลามต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แม้ว่าศาสนาพุทธจะมีข้อห้ามเช่นกันแต่การยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมีน้อยกว่า และประเพณีการจัดงานเลี้ยงต่าง ๆ ในชุมชนมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับเนื่องจากมีการเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แบบกลุ่มใหญ่และเป็นแรงกดดันในชุมชนหากบ้านไหนไม่เลี้ยงสุราจะได้รับคำติฉินนินทาจนไม่สามารถทัดทานได้ 3) ชนชั้นทางสังคม พบว่า ชนชั้นในมีติดรายได้ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับแต่ชนชั้นในมีติดอาชีพ พบว่าสายอาชีพทางสุขภาพมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ ส่วนอาชีพทหารและตำรวจมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ

5.1.4 ปัจจัยทางจิตวิทยา ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ พบว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพลักษณะเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสำคัญ (Altruism) และบุคลิกภาพลักษณะความวิตกกังวล (Anxiety) จะมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับ ส่วนบุคลิกภาพที่ชอบความตื่นเต้นท้าทาย (Sensation seeking) จะมีอิทธิพลทางลบต่อการดื่มไม่ขับ 2) ปัจจัยด้านทัศนคติ พบว่า บุคคลที่มีทัศนคติทางบวกต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีอิทธิพลทางลบต่อการดื่มไม่ขับ 3) การรับรู้ประโยชน์ของการไม่ดื่มแล้วขับ (Perceived benefit susceptibility) มีอิทธิพลทางบวกต่อการดื่มไม่ขับและมีผลต่อความเชื่อของบุคคลในการปฏิบัติตามคำแนะนำ (4) การรับรู้อุปสรรคปัญหาของการมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับมีอิทธิพลทางบวกต่อการดื่มไม่ขับเพราะการที่บุคคลรับรู้ผลทางลบ เช่น การเกิดความเครียดหรือถูกเพื่อนๆหัวเราะเยาะ จะทำให้เขาสามารถจัดการอารมณ์ได้ดี

ไม่หวั่นไหวและคงพฤติกรรมดีไม่ซบต่อไปได้ (5) การรับรู้สมรรถนะในการควบคุมพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มของตนเองสูงมีอิทธิพลทางบวกต่อการดื่มไม่ซบ เนื่องจากบุคคลจะมีความเชื่อและมีจิตใจเข้มแข็งในการหลีกเลี่ยงการชักนำไปสู่การดื่มแล้วซบและมีทักษะการปฏิเสธการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เมื่อมีคนชักชวน

5.3 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาข้างต้นคณะผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่างๆตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการดื่มไม่ซบโดยในวัยเด็กทุกคนได้รับการชี้แนะ สอนทักษะการขับขีรถ เมื่อเติบโตขึ้นถึงวัยที่ขับขียานพาหนะบนท้องถนนได้แล้วครอบครัวยังต้องคอยสอดส่องพฤติกรรมขับขีของบุตรหลานสม่ำเสมอ ทั้งนี้เนื่องมาจากครอบครัวเป็นสถาบันแรกสุดทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการด้านร่างกายโดยจัดหาสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า รวมทั้งการดูแลสุขภาพ ครอบครัวตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์ โดยการให้ความรักความเอาใจใส่ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ทำให้สมาชิกรู้สึกอบอุ่นใจ มั่นใจ มีคุณค่าในตนเอง มองโลกในแง่ดี มีบุคลิกภาพมั่นคง เนื่องจากได้รับความรักความอบอุ่นตอบสนองความต้องการด้านจิตใจและอารมณ์อย่างเหมาะสม ครอบครัวได้เลี้ยงดู อบรมสมาชิก เป็นคนดีของสังคม โดยการอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำดูแลความประพฤติของสมาชิก เพื่อนำความรู้ทักษะที่ได้รับไปใช้ในการดำรงชีวิตและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ โดยมีผู้นำครอบครัวที่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพสุจริตและรู้จักเก็บออมเงิน เพื่อให้มีฐานะมั่นคงอยู่อย่างมีความสุข มีสภาพทางสังคมที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาของจันท์ฉายและคณะ (2560) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมดื่มไม่ซบของนักเรียน พบว่าอิทธิพลของพ่อแม่สามารถทำนายพฤติกรรมดื่มไม่ซบได้ถึง 2 เท่า และการศึกษาของ Jean-Pascal Assailly & Julien Cestac (2018) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลของการป้องกันการขับขีรถบนท้องถนนปลอดภัยในเยาวชน ในประเทศเวียดนาม ประเทศแอฟริกาใต้และประเทศอาร์เจนตินาพบว่ากลุ่มอ้างอิงที่มีอิทธิพล คือ ครอบครัวมีความสัมพันธ์กันสูงต่อการดื่มไม่ซบในประเทศเวียดนาม เนื่องด้วยเหตุผลทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศเวียดนามมีคุณลักษณะของการเชื่อฟังพ่อแม่มากกว่ากลุ่มเพื่อน ซึ่งการเชื่อฟังพ่อแม่เป็นวัฒนธรรมของคนแถบเอเชียที่จะถูกอบรมสั่งสอนให้เชื่อฟังเนื่องจากผู้ใหญ่เคยผ่านประสบการณ์มาก่อน และเมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ซบที่แตกต่างกัน คือ การเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ซบมากกว่าการเลี้ยงดูแบบตามใจและการเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง นอกจากนี้ยังพบว่าในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวหรือครอบครัวที่มีผู้สูงอายุเลี้ยงดูบุตรหลายโดยไม่มีพ่อแม่อยู่ด้วย อาจมีการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจหรือแบบละเลยไม่เอาใจ ทำให้บุตรหลานขาดความอบอุ่นภายในครอบครัวอาจส่งผลทางลบต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆที่ไม่พึงประสงค์ได้และไม่ว่าครอบครัวจะมีลักษณะเช่นไร แต่เมื่อเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนและเกิดผลกระทบที่รุนแรง เช่น มีการเสียชีวิตเกิดขึ้น ครอบครัวต้องเข้ามารับผิดชอบด้วยในเรื่องต่างๆทั้งการดูแลหากต้องเข้าโรงพยาบาล การชดใช้ค่าเสียหายให้คู่กรณี หรือเกิดการฟ้องร้อง ครอบครัวก็มีส่วนเกี่ยวข้อง การที่ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบผลของการกระทำนี้ ส่งผลให้ครอบครัวเกิดพฤติกรรมป้องกันโดยปริยาย ถ้าเป็นวัยรุ่นหรือเยาวชนก็จะมีอาการเข้มนวดกดข้นหรือตักเตือนมากขึ้น หากเป็นผู้ใหญ่อาจหาทางป้องกัน เช่น การดื่มไม่ซบ การดื่มปริมาณลดลง เป็นต้น

ปัจจัยคล้ายตามกลุ่มอ้างอิง (Reference group) จากผลการศึกษาข้างต้นพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขวางกั้น (barrier) การมีพฤติกรรมดื่มไม่ขับโดยเฉพาะในกลุ่มเพื่อนสนิทชายที่ดื่มด้วยกันเป็นประจำ ทั้งนี้เนื่องจากความผูกพันฉันท์เป็นเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาคบหากันมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีสุขมีทุกข์ร่วมกัน การที่จะมีพฤติกรรมแตกต่างออกไปจากกลุ่มอาจหมายถึงการสูญเสียเพื่อนที่เคยดูแลกันซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อการตัดสินใจเลือกปฏิบัติให้เป็นทิศทางเดียวกันกับกลุ่มเพื่อนมากกว่า และลักษณะของการดื่มด้วยกันเป็นประจำจะเป็นการดื่มแบบดื่มหนักหรือเมาแบบหัวราน้ำ จะทำให้บุคคลที่เมาแล้วขับรถเพราะขาดแรงต้านหรือมีความรู้สึกลอยตามกับพฤติกรรมกลุ่มอยู่แล้ว สอดคล้องกับการศึกษาของ (อุษา บิกกินส์, 2559) ที่พบว่าเวลาไปดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กับเพื่อนและไม่กล้าปฏิเสธเพื่อนเวลาเพื่อนชวนดื่มและมักคิดว่าสามารถขับซึ่งรถกลับเองได้เพราะคนอื่นก็ขับกลับเองกันทั้งนั้น ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกจากเพื่อนกลายเป็นแรงผลักดันจากเพื่อน (Peer Pressure) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยรุ่น มักจะคิดว่าตนเองเก่งสามารถทำอะไรได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาพ่อแม่แล้ว ชอบความท้าทายยังได้รับแรงยุจากเพื่อนหรือมีความคิดว่าการเมาแล้วขับเป็นเรื่องธรรมดาและส่วนใหญ่รู้สึกสนุกสนานหรือเมาแล้วขับที่เมาแล้วขับรถกลับบ้านเป็นการฝ่าฝืนกฎได้สำเร็จ สอดคล้องกับการศึกษาของ Aizen & Fishbien (1980) ที่ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในเด็กวัยรุ่น พบว่ากลุ่มเพื่อนเป็นบุคคลสำคัญที่พวกเขาจะเชื่อและคล้ายตามเพราะจะมีการรับรู้เอามีเจตคติและพฤติกรรมดื่มไม่ขับจากกลุ่มเพื่อน เนื่องจากแรงจูงใจที่ทำให้เด็กวัยรุ่นคล้ายตามเพื่อนเป็นเรื่องของความเชื่อและความคาดหวังของบุคคลที่เขาให้ความสำคัญต่อชีวิตเขา ซึ่งเด็กวัยรุ่นตอนต้นจนถึงการวัยรุ่นตอนปลายบุคคลที่สำคัญสำหรับชีวิตเขาคือเพื่อน และมักมีความต้องการที่จะกระทำตามบุคคลที่มีความสำคัญต่อตัวเขาเพื่อแสดงความรักและความจริงใจที่มีต่อกัน

ปัจจัยการจัดระเบียบทางสังคม พบว่า เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญมีส่วนช่วยให้ลดพฤติกรรมเมาไม่ขับหรือดื่มไม่ขับได้ ทั้งนี้เนื่องจากพฤติกรรมดื่มแอลกอฮอล์ที่ไม่เหมาะสมหรือพฤติกรรมการขับขีที่ไม่ปลอดภัยส่งผลกระทบต่อตนเองและบุคคลอื่นในสังคมและแอลกอฮอล์เองก็ทำหน้าที่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดวัฒนธรรมหลายแขนงผ่านพิธีกรรม พิธีการ การเป็นสื่อและสัญลักษณ์ของชนชั้นในสังคมนวมถึงเป็นสินค้าที่สร้างอาชีพให้กับผู้คนในสังคมเกี่ยวพันกันจนแยกไม่ออกระหว่างความดีและความชั่วเพราะคนที่ดื่มแอลกอฮอล์ไม่ได้เป็นบุคคลที่ทำผิดร้ายแรงและหลายๆโอกาสมีการยอมรับให้มีการดื่มอย่างเปิดเผย นับได้ว่าการดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับเป็นวัฒนธรรมของคนโดยทั่วไป ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในเรื่องรูปแบบการดื่มปริมาณการดื่มและช่วงเวลาที่ย่ำขบที่ส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน การที่จะลดพฤติกรรมดื่มแล้วขับจะผลึกให้เป็นหน้าที่ของครอบครัวและบุคคลเพียงอย่างเดียวไม่สามารถไปถึงจุดหมายที่ตั้งเอาไว้ได้เพราะทุกคนต้องอยู่รวมเป็นกลุ่มในสังคม มีค่านิยม ความเชื่อและวิถีชีวิตที่คล้ายตามกันไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความสงบและความสุข สอดคล้องกับการศึกษาของอุษา บิกกินส์ (2560) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ขณะมีเมาพบว่าเทคนิคการณรงค์เมาไม่ขับอย่างมีประสิทธิภาพควรใช้วิธีที่เรียกว่า การณรงค์ด้วยการประกาศโฆษณาในบริการสาธารณะ (Public Service Announcement) ซึ่งเป็นการณรงค์โดยองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรและถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) โดยเนื้อหาต้องทำให้น่าสนใจและสามารถดึงดูดความร่วมมือได้สูง เช่นเดียวกับการศึกษาของ Mary Sheehan (2016) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการควบคุมการดื่มแล้วขับเพื่อให้เกิดความปลอดภัยบนท้องถนนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์และนโยบายของประเทศออสเตรเลีย พบว่ามีทั้งแรงกดดันทางบวกและแรงกดดันทาง

ลบท่อนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นทางการเชิงบังคับให้ประชาชนหยุดดื่ม เช่น โครงการการให้ความรู้เรื่องการดื่มแล้วขับได้ผลแค่เล็กน้อยถึงปานกลาง แม้กระทั่งโครงการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ดื่มขณะขับรถได้ผลค่อนข้างต่ำ แต่แคมเปญที่ไม่เป็นทางการที่เป็นลักษณะร่วมแรงร่วมใจและเป็นโครงการที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์และการขับขี่ยานพาหนะกลับมีอิทธิพลต่อการลดการดื่มขณะขับรถลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่น Staysafe ,Travelsafe,NRTAC และThe NAD เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมการดื่มของชาติออสเตรเลียมีสิ่งที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นน้อยมากเพราะสังคมออสเตรเลียยอมรับการดื่มแบบหัวราน้ำและยังมีการส่งเสริมค่านิยมการดื่ม เช่น “ธรรมเนียมของการต้องฉลองด้วยเครื่องดื่มแอลกอฮอล์” หรือ แอลกอฮอล์สร้างมิตรภาพ นอกจากนี้ ยังมีแคมเปญ “ดื่มพรีสำหรับสภาพสตรี” เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าแอลกอฮอล์มีคุณค่าและความหมายที่ลึกซึ้งกับผู้คนมากกว่าการเป็นเพียงเครื่องดื่ม

การจัดระเบียบสังคมที่จะส่งผลต่อค่านิยมและทัศนคติจึงจำเป็นต้องมีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานเดิม อย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดจากการถ่ายทอดอย่างเป็นทิศทางเดียวกันให้คนในสังคม แม้ว่าจะมีการศึกษาโดย ชวัลรัตน์ ศรนวลปานและคณะ (2020) ที่แสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่การลด ละเลิก การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนในเขตจังหวัดภาคใต้คือเรื่องของการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตามการปลูกจิตสำนึกค่านิยม ทัศนคติต่อแอลกอฮอล์หรือการสร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับแอลกอฮอล์ใหม่นั้นจึงเป็นเรื่องที่ควรกระทำ เพราะ เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังของสังคม ที่สมาชิกของสังคมถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกสำนึกของบุคคล เราสามารถตระหนักถึงการมีอยู่ของบรรทัดฐานได้จากความรู้ของเราที่รู้สึกว่ามีพลังอำนาจบางอย่าง คอยควบคุมบังคับให้เราทำ สิ่งที่ถูกที่ควร และรู้สึกไม่สบายใจหรือกลัวถูกลงโทษเมื่อเราทำสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรของคนในกลุ่มหนึ่งหรือในสังคมหนึ่งนั่นเอง เมื่อเราตระหนักว่าคนอื่นในกลุ่มหรือคนทั้งหลายในสังคมเขาคาดหวังให้เราทำอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว เราก็ทำตามความคาดหวังนั้นเราก็เป็นคนที่ไม่ฝืนสังคม และการจัดระเบียบทางสังคมของไทยต้องคำนึงถึงบรรทัดฐานเป็นจริงทางสังคม (social fact) อันหนึ่ง ต้องให้ความใส่ใจในคุณลักษณะที่สำคัญของคนไทยด้วย ได้แก่ การมีความจงรักภักดีและศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง รักอิสระไม่ชอบให้ใครบังคับหรือเป็นทาสใคร จึงทำให้ขาดระเบียบวินัย และชอบทำตามใจตนเอง ยึดถือความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ครูบาอาจารย์ เคารพผู้อาวุโสทั้งในด้านอายุ การศึกษา และระบบลำดับเครือญาติ มีจิตใจร่าเริงแจ่มใส ยิ้มสู้ ให้อภัยคนอื่นเสมอ มีความใจกว้าง เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น การจัดระเบียบสังคมย่อมควบคุมการการบังคับใช้ทางสังคม วิธีการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลยอมรับปฏิบัติตามบรรทัดฐานคือการอบรมปลูกฝังจนบุคคลเกิดจิตสำนึกในการควบคุมตนเอง (Internal Control) เพราะเห็นว่าบรรทัดฐานต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม นอกจากนี้ยังมีวิธีอื่น ๆ เช่น การขู่ให้กลัวในอำนาจลึกลับจากภูตผี บาปกรรม หรือนรก เป็นต้น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการควบคุมทางสังคมมีตั้งแต่ตัวเอง ครอบครัว เพื่อนบ้าน ไปจนถึง ศาสนาและอำนาจรัฐ

ปัจจัยการควบคุมทางสังคม จากการศึกษาพบว่า การมีกฎหมายและมีจุดตรวจแอลกอฮอล์ ทำให้คนในชุมชนระมัดระวังการดื่มแล้วขับรถมากขึ้น แต่ไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อการลดการดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากความชัดเจนเรื่องปริมาณแอลกอฮอล์ที่ดื่มและสามารถขับรถอย่างปลอดภัยและความสม่ำเสมอของการตรวจวัดซึ่งจะเกิดขึ้นเฉพาะ กรณีที่มีการตั้งด่านในช่วงเทศกาลวันหยุดยาวเท่านั้น ส่วนในวันปกติจะมีน้อยมาก ทำให้คนในชุมชนรู้วิธีการหลบหลีกมากกว่าที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การดื่มไม่ขับ สอดคล้องกับการศึกษาของ Mary Sheehan และคณะ (2016) ที่พบว่า การควบคุมพฤติกรรมเมาแล้วขับสามารถทำได้หลากหลายวิธี

และจำเป็นต้องมีเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมแต่การบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัดเกินไปส่งผลทางลบต่อความรู้สึกของคนในควีนส์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ดังนั้นควรมีวิธีการอื่นๆด้วยที่เหมาะสมกับช่วงวัยและชาติพันธุ์และควรให้ข้อมูลแก่ประชาชนเรื่องของจำนวนของการตีมาตรฐานและการให้ความรู้เกี่ยวกับการตีแล้วซ้ำมีผลในระดับปานกลางแต่เห็นควรให้มีโปรแกรมในการฟื้นฟูพฤติกรรมมาแล้วซ้ำให้มีการปรับเปลี่ยนไปจะมีความสำคัญกว่า เช่นเดียวกับการศึกษาของวชิรินทร์ เจริญหล่อ (2020) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายกรณีผู้ขับขี่ปฏิเสธการตรวจวัดแอลกอฮอล์ ในส่วนที่เกี่ยวกับนักเรียนนักศึกษา จะทำให้ความสนใจในการเรียน ลดลง สมาธิลดลง สร้างความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัว เกิดอุบัติเหตุจึงควรมีการเพิ่มโทษผู้กระทำความผิด ที่มีสาเหตุเกิดจากเมาสุราหรือแอลกอฮอล์ ในกรณีผู้กระทำความผิดซ้ำให้ได้รับโทษสูงขึ้น เช่นเดียวกับ สหรัฐอเมริกาและ ปัญหาทางกฎหมายในการที่ผู้ขับขี่ปฏิเสธการตรวจวัดแอลกอฮอล์ อ้างว่าอุปกรณ์การ ตรวจไม่ได้มาตรฐาน ไม่ถูกสุขอนามัย ซึ่งในการตรวจวัดแอลกอฮอล์กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ต้องมีผู้มีความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การตรวจวัด และไม่ได้กำหนดให้ต้องมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขร่วมทำการตรวจวัด ปริมาณแอลกอฮอล์ด้วย ส่งผลให้การควบคุมทางสังคมในระดับพื้นที่มีอิทธิพลต่ำต่อพฤติกรรมตีไม่ซ้ำ ทั้งนี้การควบคุมทางสังคมทำได้หลายวิธี วิธีหนึ่งคือการให้คูณและให้โทษ (Sanctions) ได้แก่การลงโทษผู้ฝ่าฝืนและให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติตาม การลงโทษเป็นวิธีการที่ใช้กันทั่วไปตั้งแต่ในครอบครัวจนถึงการลงโทษโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือมีทั้งการควบคุมที่เป็นทางการ (Formal Control) และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการ (Informal control) การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการที่ทำโดยญาติพี่น้องและชาวบ้านนั้น เป็นการควบคุมที่มีประสิทธิภาพมากเมื่อเทียบกับการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐวิธีการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการมีหลายวิธีตั้งแต่การชูปซิบินินทาการหัวเราะเยาะ จนถึงการตัดญาติขาดมิตรกับผู้ฝ่าฝืนจารีตประเพณีที่ถือว่าสำคัญ วิธีการเหล่านี้เป็นการควบคุมภายนอก (external control) สังคมทุกประเภทจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมไม่มากก็น้อย ระเบียบสังคมเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคมทั้งหลาย ตัวอย่างเช่น การมีระเบียบปฏิบัติในหมู่บ้านโดยสถาบันครอบครัว วัด โรงเรียนแบ่งการทำหน้าที่บรรทัดฐานก็คือความคาดหวังที่สอดคล้องต้องการเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ของคนในกลุ่มหนึ่ง หรือในสังคมหนึ่งนั่นเอง เมื่อเราตระหนักว่าคนอื่นในกลุ่มหรือคนทั้งหลายในสังคมเขาคาดหวังให้เราทำอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว เราก็ทำตามความคาดหวังนั้นเราก็เป็นคนที่ไม่ฝ่าฝืนสังคม หรือไม่เป็นคนเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางสังคม การฝ่าฝืนบรรทัดฐานย่อมได้รับการตอบโต้จากคนอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เพื่อควบคุมให้บุคคลกลับมาอยู่ในกรอบของสังคม ดังนั้นเราอาจตระหนักถึงความมีอยู่ของบรรทัดฐานได้จากการที่คนในสังคมมีปฏิกิริยาตอบโต้ หรือลงโทษต่อผู้ที่ฝ่าฝืนความคาดหวังของคนหมู่มาก บรรทัดฐานเป็นจริงทางสังคม (social fact) อันหนึ่ง ซึ่งมีพลังอำนาจครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา และเป็นเสมือน “มือที่มองไม่เห็น” ที่คอยจัดระเบียบให้มนุษย์ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีแบบแผนเป็นสังคมอยู่ได้บรรทัดฐานเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเกิดสังคมมนุษย์ สังคมมนุษย์ไม่ได้ดำเนินการไปตามธรรมชาติอย่างสังคมสัตว์ วิธีชีวิตส่วนใหญ่ของมนุษย์เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง บรรทัดฐานเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานอันจำเป็นยิ่งสำหรับสังคมมนุษย์

ปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมการตีไม่ซ้ำ คือ ทศนคติต่อการตีเครื่องตีแอลกอฮอล์เนื่องจากเป็นความคิดหรือความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในลักษณะดีหรือไม่ดี เป็นโทษหรือมีประโยชน์ต่อตนเอง หากบุคคลมีทศนคติที่ดีต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เช่น

ถ้าคิดว่าดื่มแอลกอฮอล์แล้วเข้ากับเพื่อนได้ง่ายขึ้น ทำให้ถูกมองว่าเป็นผู้ใหญ่ ได้ผ่อนคลายสนุกสนาน ทำทนายและแก้ปัญหาให้เวลาเครียดจะมีแนวโน้มในการมีพฤติกรรมดื่มแล้วขับ ส่วนบุคคลที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เช่น ทำให้เกิดการเจ็บป่วย เป็นสารเสพติด ทำให้สูญเสียการควบคุมตนเองและถ้าดื่มแล้วขับจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุถึงขั้นเสียชีวิตได้ บุคคลนี้จะมีแนวโน้มไม่ดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับรถ สอดคล้องกับการศึกษาของจันทรฉาย โยธาใหญ่และคณะ (2016) ที่พบว่าความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการดื่มไม่ขับสามารถทำนายพฤติกรรมดื่มไม่ขับซึ่งรถจักรยานยนต์ได้ 2.12 เท่า เช่นเดียวกับการศึกษาของการศึกษาของปริยาภรณ์ ประยงค์กุลและสุจรรรยา โลหาชีวะ (2563) ที่ศึกษาแนวทางป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นไทยตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน พบว่าทัศนคติที่ดีต่อการบริโภคแอลกอฮอล์จะมีพฤติกรรมดื่มแอลกอฮอล์และมีแนวโน้มจะมีพฤติกรรมดื่มแล้วขับ ไม่ขับทางบกของบุคคลมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับสูงกว่าทัศนคติทางลบ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการกับศึกษาของRoad safety institute in New South Well (2020) ที่พบว่าทัศนคติต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของบุคคลมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดื่มและขับรถ กล่าว คือ เมื่อบุคคลจะดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะมีการคิดถึงแผนงานของตนในวันรุ่งขึ้นไว้ในวัน เช่น ถ้าต้องขับรถระยะทางไกลในวันพรุ่งนี้ เขาจะดื่มลดลงหรือไม่ดื่ม เป็นต้น เนื่องจากทัศนคติเป็นความรู้และความเข้าใจที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และข้อมูลที่บุคคลคนหนึ่งมี ซึ่งความเชื่อจะแสดงให้เห็นถึงความคิดของคนที่หรือสิ่งของและข้อสรุปที่บุคคลได้มีต่อบุคคลหรือสิ่งของนั้นๆ และทัศนคติยังมีองค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) ที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบส่วนบุคคล ซึ่งได้จากสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เกิดก่อนทำให้เกิดทัศนคตินั้นๆ เช่น ชอบหรือไม่ชอบพฤติกรรมดื่มไม่ขับ รวมถึงองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ ความตั้งใจที่จะประพฤติในทางใดทางหนึ่ง เมื่อทัศนคติต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับเป็นไปในทางบวกบุคคลจะปรับตัว (Adjustment function) ตัวเข้าหาสิ่งที่ทำให้ได้รับความพึงพอใจขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงต่อสิ่งที่ไม่ปรารถนา ไม่พอใจหรือให้โทษ นั่นคือ ยึดแนวทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด และหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด เมื่อเราเคยมีประสบการณ์ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาก่อน และเราได้ประสบกับสิ่งนั้นอีกเราจะพัฒนาการตอบสนองของเราในทิศทางที่เราต้องการทัศนคติ จะทำการป้องกันตน (Ego – defensive function)

ปัจจัยการรับรู้ความสามารถในตนมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมดื่มไม่ขับทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการรับรู้ความสามารถของตนเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการคิดและการรับรู้มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นจนสำเร็จเพื่อให้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง (Bandura,1977) สอดคล้องกับการศึกษาของSchwarzer (1992) ที่พบว่า การรับรู้ความสามารถในตนส่งผลทางตรงต่อการวางแผนหลีกเลี่ยงการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับชียานพาหนะและการศึกษาของนิมมลา อิทธิภิญญา (2555) พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการลดการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของพนักงานเทศบาล จังหวัดอุบลราชธานีและเมื่อร่วมกับตัวแปรอื่นเป็นตัวทำนายที่ดีของพฤติกรรมการลดการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ร้อยละ 33และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานเท่ากับ0.47 แต่มีผลการศึกษาที่แตกต่างกันในการศึกษาบริบทของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของ Mergraff; Mcdermott and Waslsh (2003) ได้ศึกษาพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 อย่างไรก็ตามการรับรู้ความสามารถในตนเป็นความคิด ความรู้สึกเชื่อมั่นและเข้าใจในความสามารถของตน ซึ่งการตัดสินใจของบุคคลที่จะมีพฤติกรรมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับ

การรับรู้ความสามารถของตนกับการคาดหวังในผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น การที่บุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะมองเห็นว่าพฤติกรรมที่มิใช่เป็นโอกาสสูงใจตนและมีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเลือกทำในสิ่งที่ท้าทายความสามารถตนเองให้ไปสู่เป้าหมาย กล่าวคือบุคคลต้องมีความเชื่อมั่นว่าตนเองนั้นมีความสามารถทำกิจกรรมนั้นได้สำเร็จและมีความเชื่อว่าการที่ไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แล้วขับรถบนท้องถนนจะเกิดความปลอดภัยต่อตนเองและครอบครัว โดยการรับรู้และความคาดหวังทั้ง 2 ปัจจัยต้องสูงทั้งคู่แต่ถ้ามีเพียงตัวใดตัวหนึ่งสูงหรือต่ำบุคคลนั้นจะมีแนวโน้มจะไม่กระทำพฤติกรรมนั้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2539)

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่มิใช่ในสังคมไทยนั้น จากการศึกษาพบว่าคุณค่าและความหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในมิติของสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ค่านิยม บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและทัศนคติที่ส่งผลให้การขับเคลื่อนพฤติกรรมที่มิใช่เป็นไปไม่ได้ซ้ำ แต่เนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องจัดระเบียบสังคมให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน และต้องใช้มาตรการการควบคุมทางสังคมเข้ามาเป็นเครื่องมือ ดังนั้นควรมีการใช้เครื่องมือควบคุมทางสังคมที่หลากหลาย เช่น การควบคุมผ่านความเชื่อ การควบคุมโดยการเสนอแนะแนวทาง การควบคุมโดยศาสนาและศีลธรรม การควบคุมโดยอุดมคติทางสังคม การควบคุมผ่านกฎหมายและการควบคุมผ่านศิลปะ เป็นต้น และมีสถาบันทางสังคมร่วมกันแสดงความรับผิดชอบ โดยสถาบันที่สำคัญ 3 อันดับแรก คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา เพราะจะช่วยกล่อมเกลาคความเชื่อ ทัศนคติ บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลได้ดีที่สุด

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายนโยบาย เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ปัญหาของเยาวชนที่พบในเรื่อง การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาเสพติด การป้องกันและแก้ปัญหาที่จะส่งผลให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ รัฐบาลต้องมีการเพิ่มพื้นที่สาธารณะให้เด็กและครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกันมากขึ้น ซึ่งในประเทศไอซ์แลนด์ได้แก้ปัญหาสำเร็จมาแล้ว ลดเวลาในการศึกษาในชั้นเรียนลงแล้วมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งพลังแห่งชีวิตของวัยรุ่นทั้งกีฬา การเต้นรำ ร้องเพลง ดนตรี ทำงานศิลปะหรืองานฝีมือต่าง ๆ โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครองในครอบครัวมาร่วมกิจกรรมกับเยาวชนให้มากขึ้น หรือเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสาในชุมชนเพื่อเดินหรือขี่จักรยานเพื่อดูหรือให้คำแนะนำวัยรุ่นที่จะออกนอกถนนนอกทาง อาสาสมัครหรือจิตอาสาในชุมชนหรือท้องถิ่นก็มีบทบาทสำคัญยิ่งมิได้สำคัญน้อยกว่า ระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาที่ได้ค้นหาสภาพปัญหาและวิธีการแก้ไข โดยให้นักเรียนนักศึกษาได้สะท้อนปัญหาและทางออกของชีวิตเพื่อไปปรับใช้ให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเชิงพัฒนาในการสร้างค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐาน ในการมีพฤติกรรมที่มิใช่โดยใช้ระบบการให้คำปรึกษา การใช้แรงจูงใจภายในในคนที่มีพฤติกรรมมาแล้วขับเพื่อให้เกิดแนวทางการช่วยเหลือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติและประชาชนสามารถนำไปใช้ในการอบรมสั่งสอนดูแลบุคคลในครอบครัวให้มีพฤติกรรมที่มิใช่อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2556).แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางสุขภาพ (Health Literacy) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 3 อ.2 ส.และลดเสี่ยง.นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

เกศินี จุฑาวิจิตร.(2559). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.ปทุมธานี:สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์.

เกรียงศักดิ์ กองพลพรหม (2537).ทฤษฎีการเกิดอุบัติเหตุ.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

จันทร์ฉาย โยธาใหญ่ สุจิตรา เทียนสวัสดิ์ วารุณี พองแก้ว อัจฉรา สุคนธสรณ์และสุภารัตน์ วังศรีคุณ .ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมดื่มไม่ขับของนักเรียนสังกัดสถานอาชีวศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่.พยาบาลสาร.2559,43 (4):12-22.

ชญาณิกา ศรีวิชัย นุจรี ไชยมงคล และยุณี พงศ์จตุรวิทย์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของเด็กวัยรุ่นตอนต้นที่ติดเกม สาขาการพยาบาลเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย.วารสารพยาบาลทหารบก Journal of The Royal Thai Army Nurses.

ชุลีกร ด่านยุทธศิลป์.แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์และการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทางการส่งเสริมสุขภาพทางการพยาบาล.วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์;2561;36(2):132-141.

ชวัลรัตน์ ศรีนวลปาน , บำรุง ศรีนวลปาน , สุชาดา การะภรณ์ และพัชรินทร์ โสมปาน.ปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่การ ลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชน ในจังหวัดภาคใต้ ผังอันดามันของประเทศไทย.Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University. 2020,12 (1):12-5.

ดุขฎี วรธรรมดุขฎี. วัฒนธรรมกับการดื่ม.วารสารราชพฤกษ์; 10(3):13-19.

ตรีอมร วิสุทธีศิริ. (2556). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการขับขี้อุดมภัยของผู้ขับขี้อัจฉริยะบนมอเตอร์บีจ่างในเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพลศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

หนึ่งฤทัย ขอผลกลาง.(2557). มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการสื่อสารที่มีผลต่อการรับรู้เรื่องโรคเอดส์ของเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.นิเทศศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิมมาลา อิทธิภิญาภาพ.ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการลดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนในเขตเทศบาลจังหวัดอุบลราชธานี.วิทยานิพนธ์สม.(การสร้างเสริมสุขภาพ).อุบลราชธานี.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

นิตยา เย็นฉ่ำ.(2535).ความเชื่อด้านสุขภาพและการปฏิบัติตนเพื่องดสูบบุหรี่ของบุคลากรชายในโรงพยาบาล.วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.

นพรัตน์ พาทีทิน.(2558) การตระหนักรู้ต่อผลกระทบทางสังคมของการดื่มแอลกอฮอล์ต่อผู้อื่นจากประสบการณ์ของพื้นที่ชุมชนต้นแบบงดเหล้าแห่งหนึ่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ศูนย์วิจัยสุรา.

ปสาณัฐ วิถีวัฒนา. (2545). การขัดเกลาทางสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไพบูลย์ ช่างเรียน.(2542).สังคมวัฒนธรรมและการบริหารแบบไทย.พิมพ์ครั้งที่ 4.กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช.

ปรียาภรณ์ประยงค์กุลและ สุจรรยา โลหาชีวะ. แนวทางในการป้องกันการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในวัยรุ่นไทยตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน .วารสารพยาบาลสภากาชาดไทย.2563,13(2):39-45.

ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1,กรุงเทพฯ;สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา.พิมพ์ครั้งที่ 6.กรุงเทพฯ :อักษรเจริญทัศน์.

วัชรรา คลายนาทรและคณะ (2552) .ส401 สังคมศึกษา.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

สุพัตรา สุภาพ.(2546).Social Problems.พิมพ์ครั้งที่ 19.กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช.

สุรเมศวร์ ฮาซิม รัตนา เลิศสุวรรณศรี และรมิดา ศรีเทธา.(2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนชั้นมัธยมปลาย จังหวัดปทุมธานี. บทความวิจัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ The Journal of Science and technology.6(1):1-16.

สุวณีย์ กุนอก. (2548). ความเชื่อด้านสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจากการจราจรของคนวัยทำงานที่ขับขีรถจักรยานยนต์ในจังหวัดนครราชสีมา.วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานสถิติแห่งชาติปีพ.ศ.2551.รายงานผลการสำรวจเด็กและเยาวชนปี 2551 สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 64

อนงค์ เข้มพิระ. (2550). บุคลิกภาพทัศนคติ การรับรู้โอกาสเสี่ยงและพฤติกรรมเสี่ยงในการขับขีรถจักรยานยนต์ของนักเรียนชั้นปีที่1ในสถาบันการศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษาแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการพยาบาลชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อัญชณา แจ่มแสงทอง. (2554). ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมป้องกันอุบัติเหตุจากการขับขีรถจักรยานยนต์ของเด็กนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาครอบครัวและสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อุษา บิกกินส์. (2560) ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเมาแล้วขับและการเปิดรับสื่อของผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร.คณะนิเทศศาสตร์.มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

อุดมศักดิ์ แซ่โง้ว, พลเทพ วิจิตรคุณากรและสาวิตรี อัจฉนวงศ์กรชัย.(2559). ข้อเท็จจริงและตัวเลขเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในประเทศไทย . ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และหน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อุทัย หิรัญโต. (2523). การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50, 179-211.

Arnett, J. J. (2002). Developmental sources of crash risk in young driver. Injury Prevention,8(2), 17.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

Bachani, A.M., Risko,C.B., Gnim,C., Coelho.S.Hyder.A.A. Knowledge, attitudes, and practicesaround drinking and driving in Cambodia: 2010–2012 . Retrieved June 25, 2018. from [https://www.publichealthjrn.com/article/S0033-3506\(16\)30426-7/fulltext](https://www.publichealthjrn.com/article/S0033-3506(16)30426-7/fulltext)

Becker, M. H. (1974). The health belief model and sick role behavior. *Health Education Monograph*, 2, 409-419.

Becker, M. H., and Maiman, L. A. (1975). Socio-behavioral determinant of compliance with health and medical care recommendations. *Medical Care*, 13(1), 10-24.

Becker (Ed), *The health belief model and personal behavior* (pp. 27-59). New Jersey: Charles B. Slack
 Becker, M. H., and Maiman, Lois A. (1980). Strategies for Enhancing Patient Compliance. *Journal of Community Health*, 6, 113-131.

Chester L. Horton, Paul B. / Hunt.(1968). *Sociology*. Houghton Mufin Harcourt School.
 James W.Vander Zanden.(1995). *Sociology: A Systematic Approach*. Houghton Mufin Harcourt School.

Jean-Pascal Assailly & Julien Cestac .Drunk driving prevention and cultural influences: the SAFE ROADS 4 YOUTH project *Transactions on Transport Sciences*. 2018, 9(2):35-41 .

Iversen, H. (2004). Risk-taking attitudes and risky driving behavior. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behavior*, 7(3), 135–150.

Lee MSW, Motion J, Conroy D. Anti-consumption and brand avoidance. *J Bus Res* 2009; 62:169–80.

Lee MSW, Fernandez K, Hyman MR. Anti-consumption: An overview and research agenda. *J Bus Res* 2009;62: 145–7.

Maiman, Lois A., (1974). The health belief Model: Origin sand Correlates in *Psychological Theory*. *Health Education Monographs*, 2, 337-353.

Mary Sheehan.et al. *Alcohol controls and drink -driving: the social context*. Published for the Department of Social and Preventive Medicine, University of Queensland by the Australian Govt. Pub. Service, 1994.

Mergraff; Mcdermott and Waslsh .Exploring attitude and belief correlates of adhering to the new guidelines for low-risk single-occasion drinking: An application of the theory of planned behavior. *Alcohol and Alcoholism*. 2001,36(2):134-40.

Palank, C. L. (1991). Determinants of health-promotive behavior: A review of current research. *The Nursing Clinics of North America*, 26(4), 815-832.

Pender, N. J. (1996). *Health promotion in nursing practice* (3rd ed.). East Norwalls: Apptetnr & Lange.

Pender NJ,urdaugh CL,Parson MA.*Health promotion in nursing practice*.4th ed.Upper Saddle River,NJ:Pearson;2002.

Robert R. McCrae, Paul T. Costa Jr. *Trait explanations in personality psychology* First published: November 1995 <https://doi.org/10.1002/per.2410090402> Citations: 186.

Rosenstock, I. M. (1974). The health belief model and preventive health behavior. In M. H.

Rosenstock, Irwin. M. (1974). Historical Origins of the Health Belief Model. Health Education Monographs, 2, (a), 328-335.

Rosenstock, Irwin. M. (1974). The Health Belief Model and Prevention Health Behavior. Health Education Monographs, 2, (b), 355-385.

Schwarzer .Self-Efficacy and Behavioral Enactment: The Application of Schwarzer's Health Action Process Approach to the Prediction of Low-Risk, Single-Occasion Drinking. [Journal of Applied Social Psychology](#) .2006,33(2):339 – 361.

Ulleberg, P., & Rundmo, T. (2003). Personality, attitudes and risk perception as predictors of risky driving behavior among young drivers. Safety Science, 41(5), 427–443. [https://doi.org/10.1016/S0925-7535\(01\)00077-7](https://doi.org/10.1016/S0925-7535(01)00077-7)

West R, Hall J. (1997). The role of personality and attitudes in traffic accident risk. Appl Psychol 46: 253–264.

Willson, Thomas M.(ed.)(2005).Drinking cultures: Alcohol and identity. Oxford: Breg.

World Health Organization (WHO). (2018).Road traffic injuries: fact sheet N°358. Retrieved June 14, 2018, from <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/road-traffic-injuries>)

World Health Organization (WHO)(2014). Global status report on alcohol and health, Switzerland.)